

PÓKHÁLÓK

IRTA
CZÓBEL MINKA

BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA
1906.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2018
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-294-9 (online)
MEK-17827

TARTALOM

Pókhálók.

Miter menyasszonya.

Névnep.

Krisztina.

Utóhang.

Az akadály.

Vetélytárs.

A hagyaték.

Nagyszombat.

Arányok.

A halál menuetteje.

Makai Pista.

Pókháló.

I.

Szürke az este, szürke a szoba és szürke kint az ég. Lassan hull a szürke égből néhány fehér pelyeg a fekete földre: az első hócsillagok, amelyek leérnek, elolvadnak, mások, melyek utána jönnek, lassan megragadnak.

Fehér lesz a fekete föld, fehéres világítása behat a szürke szobába. Az ablak mellett alacsony pamlagon két leány ül. Puha szürke ruha az egyiken, puha barna ruha a másikon. Az egyik nyaka kissé előre hajtva, egy barna lencsével fehér bőrén világít ki a szürke ruhából. Mosó bőrkeztyü van kezén és egy ollóval játszik.

A barnaruhás leány odasimul a pamlag sötétkéek oldalpárnájához s keztyünelküli ujjait érinti egymáshoz, lassu, folytonos mozdulattal, aztán egy kis ametisztdobozt vesz fel az előttük álló asztalról, azt teszi ide-oda... ide-oda. Míg az alkony mind jobban szürkül, rózsaszín leányos dolgokat beszélnek. Tízszer is elmondják ugyanazt. A szavakat is alig változtatják. Azt gondolják, igen érdeklí őket a megbeszélendő tárgy, pedig egész más érdekelné, de azt nem ismerik, így az ismert fogalmakról szólnak. A Szerelem szót nem merik kimondani... körülírják.

- Tetszik neked?

- Ó dehogy, de jól táncol. Tudod, egyszerre csak azt mondta a négyes közbe: Él még az a kutya, amelyik magát megharapta? Nem is tudtam hirtelen rá mit felelni. De honnan is tudta? Én sohasem mondtam neki, hiszen egész kicsi voltam, mikor történt. Aztán megkérdezte, szeretek-e szánkázni?

- Hidd el, hogy udvarol neked.

- Karácsonyra kértem a mamától egy szép, zöld bőrbe kötött könyvet.

- Talán naplót akarsz vezetni?

- Ó nem, csak egyet-mást beleírni, ha valami éppen nagyon fontos... Klára, mondanék neked egy titkot, de igérd meg, hogy nem mondod el senkinek.

- Igérem.

- A mamádnak sem, meg Margitnak sem?

- Hiszen Margit nem szól senkinek.

A szürkeruhás leány elfordul. - Látod, így nem lehetek veled őszinte, tudtam én azt mindig, hogy Margitot jobban szereted, mint engem, az én sorsom a magány. S szemébe könyek jönnek, nevetségesen őszinte könyek, bár maga sem tudta volna megmondani, miért?

Klára egészen hozzásimult s megcsókolta. - Milyen gyerekes vagy te Annuska, hiszen úgyis tudom, mit akartál mondani. - Aztán így összesimulva maradnak néhány percig. Oly jól érezték magukat, így együtt a szürke téli estén, leányos rózsaszín dolgokról beszélve, míg egy szürke pók mellettük a szögletbe ide-oda szötte hálóját, mintha beszötte volna vele az esti szürkületet, mintha kötné a szálakat, minden elmúlt alkonyattól, minden jövendő alkonyatig.

II.

Minden elmúlt alkonyattól, minden jövődő alkonyatig.

...Annuska csinos, kissé sápkóros leány volt. Ünnepezték a vidéken, mert gazdagnak tartották, az ottani fogalmak szerint. Atyja rég nem élt s anyja kezelte vagyonát, gondosan, takarékosan. Házukban valami biztonságérzet vett erőt az embereken, régen nem járt ott a halál s nem érzett ki az adósság minden szögletből, nem is a növekedő nagy vagyonok nyugtalansága, de a jólét, s egészség körülvette őket, mint egy jó erős kerítés.

Kint a világban minden történhetik, de itt biztonságban vannak, - ezt fejezte ki a környezet vidámsága s csak talán Annuskában villant föl néha az érzés, mintha a kerítés cölöpjei is elrothadhatnának a földben.

De nem értette meg saját gondolatait s ha kissé szomorú lett, mindig azt képzelte, hogy szerelmes. Ilyenkor verset másol le, zöld bőrkötésű könyvébe, Heineből vagy Petőfiből, aztán kiment a kertbe, danolt egypár nótát s a lugasban ülő vendégek mondták a mamának:

- Milyen kedves, vidám leány Annuska.

A mama boldogan mosolygott kézimunkájára, míg a kecskerágó fonnyadtabb virágai hulltak a lugas tetejéről a kőasztalra. Egyik hulló virág pókhálóba akadt s a hosszú, lecsüggő szálon ide-oda himbált a mama feje fölött.

Ide-oda himbált a pókhálóba fogott fonnyadt virág, míg a vendégek beszélgettek s a nap haladt dél felé.

III.

A nap haladt dél felé.

Dél felé, mely után már csak az est következik...

- Pista, húzzad azt az asztalt egészen a falhoz, úgy. A mama harsány hangja kiáltotta, míg Annuska selymes sárga virágokat hozott a szobába s a szögletekbe rendezte el.

A függönyöket leszedték az ablakokról s hosszú, lefüggő szomorufűz-galyakkal pótolták, mi végtelen gyöngéd, kissé elégikus bájt kölcsönzött a különben inkább unalmas, nagy négy-szögletű szobának. Közepéből kivitték a széles, párnás pamlagot, helyet csinálva az esti bálra. Még szürkület előtt készen volt minden, meggyújtották a lámpákat, jöhettek a vendégek.

Érkeztek is. A mama fogadta őket lilaselyem ruhájában és Annuska fehér tüllben.

Tavaly a mama még maga is fehér kivágott ruhát viselt báli alkalomkor. Magas, nyulánk alakja fiatal leány benyomását tette, csak a háta indult kissé hízásnak, de ez idén már nagy leánya lévén, egész természetének jobban megengedte a hízást, sötétebb ruhákat hordott s a lehető legelőnytelenebbül fésülködött.

Meg is dicsérték érte. Különösen barátnői, akiknél szebb volt, elismeréssel mondták: - Ki hitte volna, hogy Paula ilyen jó mama lesz? Az a hiu asszony s ma már csak leányának él. Igaz, még ma is szebb Annuskánál.

Aztán dicsérték Paula szépségét, míg a férfiak is elhitték s azt képzelték, hogy ők vették észre. Bámulták Paulát, kit ma először láttak előnytelenül s öregedően.

Leánya első bálja lett asszony-életének legfényesebb, legünnepeltebb napja, körülötte csoportosultak mind s mint valami ragadós betegség ébredt fel szívükben egy különös égető megbánás, hogy ott maguk közt, éveken át látva, hagyták szépségét elsiklani.

De hiszen oly kifogástalan asszony, kinek is jutott volna eszébe?

Most azonban visszatekintvén, eszébe jutott egyik vagy másiknak: hogy tudta volna szeretni, egy órára, vagy egy életre, azt a szép asszonyt, aki már nincs többé. S Paula rosszul álló ruhájában, előnytelen hajviseletével a nem létező elmúlt alakok csábos bűbáját sugárzotta ki s égető vágyakat ébresztett. Annuska az alatt jól mulatott, mint ahogy fiatal leányhoz illik, szerényen és kedvesen.

- Maga bizony jó médium lenne, - mondta neki egy huszárcapitány, aki mellette ült.

- Nem tudom, talán? De félnék magamat hipnotizáltatni.

- Azt hittem, maga semmitől sem fél?

- Nem is félek rendesen, ha valamit látok, amitől félni lehetne, de néha csak olyan rémület jön reám.

- De mitől? A maga élete olyan jól őrzött, olyan biztonságban van, mitől félhet maga?

- Nem tudom.

A túlsó szobában ültek, balra a bálteremtől. A huszárcapitány teát ivott, Annuska limonádét, s bár saját szavaitól kissé elszomorodott, mégis igen boldog volt, hogy ez az okos ember, - a mama is azt mondta, hogy Aladár igen okos ember, - vele ilyen érdekes dolgokról beszél, mint a hipnozis.

Aladárt pedig nyugtalanította a leány lénye. Eddig csak úgy nézte, mint egy kis túllruhás babát, vagy egy frissen mosott báránycákát, s most egyszerre úgy látta ezt az üde fiatal arcot, mintha valami fátyol, valami pókháló lepte volna be.

- Csak nem szeretek a kicsikébe? - gondolta kissé ijedten, - különben talán nem is lenne olyan rossz? - s tovább beszélt Annuskának, egy híres távlovaglásról, míg a másik teremből tompán hangzott a csárdást járó lábak ütemes dobbanása, a nagybőgő egyhangú, nyomatékony nyögése s kétségbeesett vígan, reménytelenül, örökös ismétléssel a prim tiszta hangja.

Csak hogy ki nem mondotta az első hegedü, éles asszonyhangon a szavakat: *Semmi babám, semmi*, úgy kell annak lenni... *Semmi babám, semmi*, dübörögték a lábak. *Semmi babám, semmi*, sivította a klarinét. *Semmi babám, semmi*, ismételte a nagybőgő.

Aladár már nem beszélt, de nézte Annuskát, maga se tudta miért? Annuska kanalanként itta limonádéját, aztán nézte, hogy szalad le-föl egy pici pók a lefüggő fűzgalyakon, s hogy fonja egyik vékony hosszú levelet a másikhoz, vékony, hosszú szállal, s fejében a nóta visszhangja volt már: *Semmi babám, semmi, úgy kell annak lenni...*

IV.

Semmi babám, semmi, úgy kell annak lenni.

...Igy kezdte Annuska levelét Klárához, bár maga se tudta volna megmondani, hogy minek kell úgy lenni, de öntudatlanul kifejezte vele az egész bál utáni hetek hangulatát. Mint egy mámoros álom lepte meg a szomorúság. Ilyenkor mosolygott, aztán nyugtalan lett, s ha föl-hívták a kertből, hogy vendégek jöttek, vagy hogy uzsonnához adjon ki valamit, türelmetlen lett, hogy zavarták álmát, de ha hosszú órákon át ráért álmodozni, szétfolyt, ellapult az álom s

nem tudta többé szálát fölvenni. Így levelében is egyszerre váratlanul elejtette a hangot. Írt Klárának sok apró ruhakérdésről, felsorolta mindazokat az ajándékokat, melyeket születése napjára kapott, aztán még hozzátette: „Nagypapa kissé rosszabbul van, mégis fölizzgathatta a bál, bár azt hittük, hogy nem fog semmit hallani a melléképületben. Jancsi mondta is, hogy jól aludt, eszik is, de mint a mama állítja ismét pókhálósabb az eszmélete. Milyen furcsa a mama, ha aztán mondja nekem: A ti egész fajtátok ilyen pókhálós eszü, szegény apád is ilyen lett volna, ha öreg kort ér el. De a mama aranyos jókedvű, úgy örül, hogy jól sikerült első bálom. Mindenki mondta, hogy olyan, mint egy tizenhatéves leány. Tegnap a kedvemért fölvette ismét világossárga ruháját, éppen, amikor Elek jött, hidd el, megakadt a szeme rajta.

Csak már téged láthatnálak, édes egyetlen Klárikám, úgy vágyódom utánad, annyi mondani-valóm van, amit így levélben nem lehet megírni...”

V.

Levélben nem lehet megírni.

...De talán szóval se tudta volna Annuska elmondani, az utóbbi időben mi változtatta annyira át életét?

- Azt mondta, jó médium lennék, de mit is értett ezzel?

E gondolon soká eltöprengett. Aztán meglepte a vágy Aladár után. Nem tudta magának hangját elképzelni, hogy mondta:

- A maga élete olyan jól őrzött, olyan biztonságban van. Mitől félhet maga?

Újra és újra ismételte a szavakat, de csak üres hang maradt, nem tudta beletenni azt a biztató, megnyugtató hangsúlyozást, mely mint egy lágy simogatás vette körül Aladár beszédjénél. Különösen próbálta, hogy ejtette ki az r betűt az őrzött szóban, de nem tudta megtalálni, mert ő az r-et csak keményen, falusiasan tudta kiejteni s mindig úgy várta a bálon, hogy Aladár r betűs szót mondjon ki, mint valami ismert zenedarab legkedvesebb ütemére. Olyan sokat gondolt elfelejtett hangjára. Aztán várt, várt reá, hogy eljön, vagy valamiképpen hírt ad magáról.

Napok multak, a feszültség szívében óráról-órára növekedett, már szenvedélyesen vágyódott utána, csak egyszer hallani a hangját! csak egyszer a szemébe nézni!

Ha Aladár most jön, egy átváltozott, saját magából kinőtt lényt talál s ki tudja, mi minden fordul másra?

De nem jött.

Elfelejtette Annuskát, vagy szándékosan nem gondolt reá? Vagy csak nem akart sietni?... Két hónap múlt el, hogy hír se jött róla. Annuska mindig jobban megnyugodott, mindig jobban bezárkózott régi, kis fehér bárány lényébe s naponta mindig kissé többet gondolt régi játszótársára, arra, aki egyszer kérdezte tőle: él-e még a kutya, mely őt megharapta?

Elgondolta, hogy milyen kedves volt mindig hozzá, hogy gondolt vele, hogy vigyázott reá, hogy meg ne hüljön. Hogy jött mindig hozzájuk vakációra és később, mint jogász mindig, mindig, s hogy ha nem jönne egyszer, milyen üres lenne élete.

El is jött Elek ismét, s Annuska vidám és boldog volt vele, mint csak tizennégyéves korában. És ismét együtt szedték a mogorót, mint akkor, - régen.

Egyszer ebédnél Elek említette, hogy Aladár a szép Hékynekné udvarol.

Annuska kelleetlenül nézett Elekre s gondolta: milyen esetlen és durva is az ilyen fiu, ha felnő, mennyivel kedvesebb tudott lenni, míg nem volt bajusza és mikor galléros blúzba járt! De délután ismét vígan szedte vele aogyorót. Ha a bokrokon fennakadt pókhálók arcára tapadtak, egy kis finnyás cica türelmetlenségével szedte le magáról. Minden nagyleányos komolyság egyszerre lefoslott róla s ismét a göndörbárányszerű, jelentéktelenül kedves kis portéka lett.

VI.

A göndörbárányszerű, jelentéktelenül - kedves portéka lett s élte régi életét.

Néha bement nagyapájához, aki mindig nagyon megörült neki. Ilyenkor az öreg úr régi-régi históriákat mesélt, Annuska soha sem vette észre, hogy hibás elméjű lenne, de a mama többször mondta: pókhálós eszű, mint minden fajtája. S ha Annuska feledékeny, vagy szórakozott volt, mamája mindig figyelmeztette: ugyan szedd össze már azt a pókhálós eszedet.

Sokszor, valóban úgy rémlett neki, mintha pókhálókat kellene fejéből letörülni, mint arcáról, mikor Elekkel aogyorót szedték. De, ma tisztán és vidáman látott mindent. Levél volt kezében, százszor is elolvasta újra és újra.

A levelet Klára írta: s jelenté barátnőjének, hogy boldog menyasszony. Leányos túlzással, regényes szavakkal festette boldogságát, végül Annuskának is ilyen boldogságot kívánva.

Annuska úgy akart örülni, de úgy! s ha valami határozatlan ijedtség és szomorúság, valami pótolhatlan veszteség érzete szállt szívébe, ő ezt irigységnek képzelte, és rögtön elnyomta magába. Mindhiába! estig egészen elszomorodott. Másnap reggel ismét azzal az üres kirabolt érzéssel ébredt föl, de csakhamar a szokott vidámsággal egy szép nárcis-csokrot kötött, azt postázta Klárának, túlradó jó kívánságokkal.

Klára meg se köszönte a csokrot, csak a jókívánságokra felelt röviden, pár szóval.

- Természetes, gondolta Annuska, most nem ér rá írni, de azért csak várta Klára levelét, mint máskor; hanem mindennap elmondotta magába: hogy is érne rá írni? ha én menyasszony volnék, én se írnék, csak a vőlegényemnek, de annak nagyon sokat. Megkérdezte a mamáját: Sokat írtál a papának, mikor menyasszony voltál?

- Nem emlékszem én már, de alig hiszem, sohasem voltam nagy levélíró. - Annuska rózsaszín ruháját próbálta a tükör előtt. Ide-oda illesztgette a ráncokat derekán, aztán a szoknya hajlását nézte.

Nagyon meg volt magával elégedve.

- Holnapután lesz Klára esküvője, ma kell mindennek készen lenni, - sürgette a szobalányt.

Mikor a ládák és kartondobozok megteltek rózsaszín és fehér dolgokkal, csinált virágok, fehér bőrkegtyűk s fényes fekete lakkcipőkkel, Annuska egyszerű világos utiruhában ült fel a kocsi-ra anyja mellé, aki ma capotte-ot tett fel fejére, mi igen rosszul állt széles arcához, kifésült sima homlokához.

Vasuton is mentek egy darabon. Egy kis elhagyott állomáson át kellett szállni s ötven perct várni a másik vonatra. A néhány utas, ki itt leszállt, elszéledt, még a cseresnyés asszony és a vizet áruló kis leány is eltűnt.

Egész elhagyatottságban állt a kis állomás a sík puszta közepében. A vonat, melyen jöttek, beolvadt a lapályba, füstje szétfoslott, dübörgése elhangzott, a másik pedig még nem érkezett meg.

Annuska úgy elnézte a távolba szaladó fényes vágányokat. Mi ment el rajta? Mi fog rajta jönni? Aztán az állomás rácskerítéséhez dőlve, nézte a felkúszó futóka rózsaszín és kék virágait. Egy sötétkéék virágkehely egészen elbűvölte: - Nézd mama, hogy tekint reám, mintha nagy, sötét szem mélyébe néznék.

Erre elpirult, mert csak mikor már kimondta, jutott eszébe Aladár szeme. Mintha csak maga előtt látta volna, mint vont a átlátszó szemhéját azokra a csillagos szemekre s lassan rémület szállta meg: ha azok a szemek örökre lezáródnának, mennyivel sötétebb lenne az Isten világa!

Ismét vágyódott hangja, szava, beszéde után. Hallani azokat a szavakat, amelyeket soha senki más így nem tud kimondani. Lehetséges-e, hogy az a hang is megszűnik egyszer a világban, hogy aztán már ezt se hallja soha többé senki?...

Már majdnem maga előtt látta Aladárt, már csak hogy nem ismét hallotta hangját, midőn egy távoli moraj újra elnyelte a fölszálló emlékeket. Mindjobban hallatszott a dübörgés, mindjobban tűntek az emlékek. Jön a vonat...

Beszállás, kiszállás, aztán még egy rövid kocsizás a kastélyig, hol a násznép már gyülekezett.

Egyes csoportokban álltak az udvaron, vagy széledtek el a kertbe, senki se tudta, mit csináljon estig.

Annuska fölszaladt Klárát keresni, a mama pedig rosszulálló capotte-jával, az úttól kipirultan, egy fiatal úrral beszélt, ki neki bókokat mondott. Divat volt ez most, ahol Paula megjelent, körülte csoportosultak, ünnepeltek.

Este nagy ebéd volt, utána tánc, de csak úgy éjfél tájig, mert nem akartak kifáradni a nagy nap előtt.

Másnap a déli órákban harangzúgás szállt a napsugaras levegőben, komoly, szertartásos hanghullámok vidám könnyű fényhullámokkal átszőve ömlöttek, rezegtek szét. Megtörve a falak, az ablakok sourdine-ja által betöltötték a kastély lépcsőházát, melynek fehéres-szürke lépcsőfokain ünnepélyes menet haladt lefelé:

Selyemsuhogás, kis cipők súrlódása, halkán mondott szavak, fényes, puha színek felcsillanása, eltünése, kísérték a menetet.

Hófehér nehéz menyasszonyi ruha, hófehér hullámos fátyol, fekete öltönyök, rózsaszín ruhák sorozata minden árnyalatban, bemélyedve egész a sötét violaszín, az égő biborpirosig. Egy gyémánt megvillanása, egy smaragd égő zöld fénye, egy topáz sárga sugara... Haladt a menet lefelé, esküvőre, a kápolnába...

Midőn Annuska ismét kocsiban ült anyja mellett, üresebbnek látszott neki a világ. Mint egy nagy terem, melyet ünnepély után kisépertek, díszét kihordták, de a bútorok még nem lelték meg helyüket benne.

VII.

Még nem lelték meg helyüket benne...

Abban a nagy üres teremben, melyben Annuska a világot látta, s ő maga sem lelta meg helyét benső világában.

Ha megkísérelte Klára boldogságának örülni, üres szomorúság lepte meg: a veszteség, a változhatatlan érzete. Ha ábrándozni akart, mint régen, szürke unalommal lapult az érzélgés, mintha álmai virágoskertjét csúf fekete pókok vonták volna be sűrű szürke pókhálókcal.

A mama ellenben naponta vidámabb lett, kezdett ismét öltözetével gondolni.

Tiszta világos színeket ugyan még most se mert hordani, de csak minden sötétes kiskockás, vagy vékonycsíkos ruhájához becsempészett valami feltűnő díszet. Haját csak oly feszesre fésülte, de feltűnő fényes fésüket tűzött belé, s nálánál csúnyább barátnői minden alkalomkor elmondták: Paula hogy fiatalodik és szépül, mióta ismét ad magára! A férfiak mindjobbán ünnepelték, s minden mulatság vagy bál, amelyre leányát elvitte, egy-egy diadalútja volt a kevésbé bájos, öregedő asszonynak.

Annuska ilyenkor nagyon büszke volt *szép* mamájára, de lelke mélyén vágyódott arra a rózsaszín perkálsruhás alakra, ki gyerekkorában vele szaladgálta be a kertet, vagy később, amikor Paula fehér kötényben, kulcsos kosárral karján hívta őt, hogy a befőzés mesterségét tanítsa meg neki. Talán akkor még szebb volt mamája, mint most, tollas báli díszében? De akkor senki sem látta, s most igazán mindenki bámulja szépségét.

Régen - vagy egy év előtt - mindent elmondott mamájának, ami csak eszébe jutott, ami csak ábrándos kis fejét általjárta.

De most napról-napra zárkózottabb lett, úgy gondolta, nincs semmi mondanivalója, s ha mégis néha megkísérelte zavaros érzelmeit kifejezni, a mama mindig félbeszakította. Most már ő bizalmaskodott leányával, elmondott neki minden kapott bókot, tanácsát kérte ki toalettejéhez s néha látni engedte, hogy ez vagy az a fiatalember érdekli is őt.

Most sokszor eszébe jutott Annuskának a papája. Azelőtt soha nem gondolt rá, csakis esti imájánál emlékezett meg róla. Nagyon kicsike volt még, mikor meghalt, nem igen beszélt róla senki. Csak egyszer említette a mama, hogy *intézetben* halt meg, s ez az egy szó Annuska lelkében valami kolostori bánatos homálylyal vette körül atyja alakját, de soha sem kérdezte, hol volt az az intézet? És alig gondolt rá. Most azonban sokszor eszébe jutott az a komor alaktalan alak, amelyre nem emlékezett, melyet talán nem is látott. Úgy elgondolkozott felette: szeretne-e engem a papa, ha élne? s úgy érezte, mintha arról a bánatos alakról lefoszlott volna a sűrű pókhálófátyol, ha ő vele lett volna.

Csak nemrég említette valaki: - Milyen jól járt Paula, hogy szegény férje idejében elhalt; tönkretette volna a vagyont, egy ilyen ügyes, okos asszony pedig mindent összetart.

Annuska távol ült és olvasni látszott, de mindent hallott. A kis göndörbárány-fejbe, egy nagyon érett, nagyon sivár, öreges gondolat lopódzott be e szavak hallatára.

Tudta ő, hogy vannak gazdagok és szegények e világon. A gazdagok mindent megvehetnek maguknak, ami eszükbe jut és sohasem mondják, hogy ez vagy az drága. A szegények éheznek és rongyokban járnak, ezeken könyörölni kell.

Hogy ők gazdagok-e? arra sohasem gondolt. Természetes, hogy mindenük van: kocsijuk, lovuk, ruhájuk, s ez soha, soha nem lehet másképp.

És most mégis arról beszéltek, hogy tönkre mehettek volna, hát akkor ők is rongyokban járnának, és éheznének?

VIII.

Rongyokban járnának és éheznének: ez a gondolat üldözte most Annuskát, mint valami kellemetlen, nyomasztó, de mégis érdekes újság.

Egyszer egész váratlanul megkérdezte a mamát: - Mondd csak, gazdagok vagyunk mi?

Paula nem hitt füleinek, aztán kissé panaszos hangon felelte: - Nem bízol bennem kis leányom, biztosan valaki mondta neked, hogy magamra prédálom a vagyonodat. De hiszen én magam is szépen hoztam a házhoz. Aztán Komlósó oly jó ügyvéd, ő csakis jól viheti ügyeidet. Igaz, elfelejtettem, hogy te már nagy leány vagy, maholnap férjhez mehetsz, s így ideje, hogy számoljak neked.

Annuska egy szót sem értett ezekből, csak igen kellemetlenül érezte magát, anyja nyakába borult, s kérte, ne haragudják, hiszen ő csak *úgy* kérdezte, és soha se tudta, hogy ő neki vagyona van.

Paula nem hagyta magát zavarni s folytatta: - Hiszen Komlósó csak úgy hozta tegnap Braunt; ha esetleg szándékom lenne a birtokot eladni, de ezt úgy se tenném beleegyezésem nélkül, még ha előnyös is volna reád nézve...

Most meg Annuska nem hitt füleinek: Hogyan? a birtokot eladni? A kertet, meg a házat! hogy a nagy kórisfa másé legyen, meg a lugas? Hogy a szobákban mások lakjanak? Ha ő azt gondolta, hogy éheznének és rongyokban járnának, mindig csak úgy képzelte, hogy itt, e szobákban, a lugasban ezen fák alatt. De nem szólt semmit, csak anyjára nézett, ki mindig jobban meggyőződött, hogy valaki leányát ellene fordította, bizalmatlanná tette, s hosszú magyarázatokba bocsájtkozott vagyoni állásuk felett, mi ismét Annuskát csöppet sem érdekelte, s amit meg se értett.

De értelmesen szólt hozzá a kocsis dübörgése, ha Komlósó néha magában, néha egy-két kellemetlen idegen alaktól kísérvé udvarukba hajtattott, mi az utóbbi időben mind sűrűbben fordult elő.

A birtokért jönnek! - mintha csak más mondta volna ki, úgy érezte fejében a szavak visszhangját, s mintha csak a kocsira tehetnének minden szobát, minden fát.

Komlósó kerülté és ha mégis találkozott vele, csak vontatva, kelletlenül nyújtott neki kezét, amit anyja megfigyelt, s bizalmatlanságnak képzelt.

- Nem adlak! - mondta ilyenkor a falaknak, aztán a kertbe szaladt, átölelte a fákat s mondta nekik: Nem adlak, nem adlak!

IX.

- *Nem adlak!...*

mondja a leány gépiesen. Szűk lesz neki a kert, a fák árnyéka, amelyen nem tud a szeptemberi nap áthatolni.

Annuska kimegy a mezőre.

Itt hullámszik a napsugár, a fény, egy nagy darab kék ég, s egy nagy darab vörösbarna tarlóföld között. A tarlóból millió kis fűszál emelkedik.

Levágott szalmaszál, kis borzas magu perjeszál, elszáradt füvek, friss zöld fűszálak hamvas zöldre és biboros violaszínre hangolják a barnás-szürke talajt.

Minden egyes felálló perje vagy szalmavégre vékony szál van kötve: őszi ökörnál vékony, fehér szála. Sűrűn egymás mellett, mint egy alig összefüggő szövet, ezüstösen lepi el a tarlót egész a láthatárig.

Megfogózik benne a napsugár, szivárványosan törik meg rajta. Hullámzik a pókhálófátyol, mintha gyöngyházfényből, vízcsillanásból lenne szöve a színes tarló fölött, mindent láttatva, mindent eltakarva. Könnyű szellő itt-ott fölszakít egy szálat, az egyik végét összegomolyítja habos fehérre, s viszi magával, röpti a napsugaras kék levegőben. Mintha folytatása lenne, összegomolyított felhőfoszlányok vannak a kék égen. Könnyű szellő hajtja, röpti a fehér ökörnálfoszlányokat a fehér felhőfoszlányok felé.

És Annuska boldog - először és utóljára életében, éppen egy percre, amíg az ezüstös pókhálósál elrepül fölötte...

X.

Az ezüstös pókhálósál elrepül fölötte... Aztán eszébe jut, hogy ebéd ideje van. Elfordul a naptól, megy az árnyékos kert felé.

Mint a pókhálósálak repülnek el feje fölött a percek, az órák, a napok. S ő csak vár és vár a boldogságra.

Néha Aladár alakjában képzei el, néha Klára után vágyódik. Gondolatba nem tudja foglalni, de érzésével mégis megérti, hogy az, mire ő vár, már elröpült fölötte, a kék levegőbe, hogy soha meg nem állíthatja, hogy soha senki fölött nem áll meg.

Egyszer hír száll róla, hogy Aladár készül hozzájuk. Ettől megborad: ha eljön és nem hozza magával a báli hangulatot? Ha eljön és vele nem lesz oly szép a perc, mint ott a kék ég alatt az ökörnál között. Hatványozását várta a percnél Aladártól, de bensőleg tudta, hogy most már csakis csalódás jöhet.

Aladár nem jött s Annuska elfelejtette aggályait. Ismét örülten szerelmesen vágyódott reá.

XI.

Vágyódott reá...

De Klárára is sokat gondolt: ha most itt lenne, ha ismét beszélgethetne vele s mint egy felelet gondolataira, egy napon sürgönyt tartott kezében: „Holnap kedden érkezem. Klára”. - Annuska örömittasan szaladt a házon végig: Mama, mama, Klára jön! - Aztán rendezgette Klára szobáját, sok virággal és minden apró kényelemmel, de különösen sok virággal.

Annuska az állomáson várja barátneját, nyílik az első szakasz ajtaja, s kilép belőle Klára.

Annuska alig ismeri meg. Szép még ma is, talán szebb, mint azelőtt, de olyan idegen. Vagy csak azért, hogy nem ismeri mostani ruháit? Azelőtt pedig, ha ruhát rendelt, először is neki küldte meg a mintát, tetszik-e? Aztán, ha megjött, lerajzolta neki, mindig el tudta Klárát képzelni minden ruhájában.

Nem gondolt reá, hogy most ilyen állású gallérja, ilyen árnyalatú szürke ruhája s ilyen formájú kalapja legyen.

Minden szép és ízléses, mint azelőtt, sőt szebb és ízlésesebb, de olyan idegen. Idegen mosolylyal lép a leány a fiatal asszony elé, nem borul nyakába, mint máskor, de várja, míg Klára őt megöleli. Sok dolguk van, míg a hordárral intézkednek és aztán a kocsiiban elrendezkednek. Végre a két barátnő együtt ül, és nem tudnak egymásnak mit mondani.

XII.

Nem tudnak egymásnak mit mondani...

Akkor se, mikor Annuska szobájában ülnek.

Klára félévvel fiatalabb Annuskánál, de most idősebbnek látszik, bár arca fiatalabb, üdébb, mint valaha, de más.

Annuska bámulja, de nem meri neki elbeszélni sem a szép reggelt a pókhálók között, sem aggályait, hogy a birtokot eladhatnák. Aztán, nincs is neki mondanivalója, - azért igen sokat és idegesen beszél.

Klára talán tudna neki mit mesélni, talán valami titkos nagy boldogságról, talán valami titkos nagy csalódásról? De bármelyik is érte, beletalálta már magát, aztán - nem is ilyen kisleánynak való dolgok ezek. Kissé pártfogólag biztatja Annuskát, hogy mielőbb férjhez megy ő is, kedveskedik vele, kérdezetgi érzelmei felől.

Az alkony száll, elmossa alakjaikat, kezeik összetalálkoznak, mint régen, hangjuk ismét ismerős lesz egymás előtt.

Annuska Klarához húzódik, s kezdenek ismét leányos, rózsaszín dolgokról beszélni, mint régen.

Annuska már nem veszi észre, hogy Klára beszédjébe vegyül valami a biborpirosból is, vagy a barna-feketéből, hogy mélyebb és fáradtabb a hangja, talán boldogabb, talán csalódottabb, de más, s a leány maga se tudja már egészen a rózsaszín leányos beszédet megglelni, talán mert az összhang barátnéjával másképp alakul? Az ő szavaiba is átmegy valami a biborpirosból, meg talán a barnás-feketéből, de ők nem veszik észre, s mondják: - milyen kedves minden, egészen, mint régen, - az egészen-t mindketten erősen hangsúlyozzák.

- Nem, ne hozzon lámpát, - szól Annuska az inához, s Klarához símul a sötétben. - *Egészen*, mint tavaly, ismétli újra és újra, aztán hozzá teszi: de boldog is vagyok! ismét talán erősebb hangsúlyozással, mint szokása. Sokat, sokat beszélnek a multról, mintha a két tizennyolcéves lénynek nem is lenne már jelene vagy jövője.

Klára kérdezi a leányt: - Mikor láttad Aladárt?

A kéz megmozdul kezében, s talán egy árnyalattal hidegebb lesz.

- Nem jött el többé, - Annuskának fáj, hogy Klára ezt nem tudja, hogy mindeddig nem tartotta érdemesnek megtudni.

- Szegény kicsikém, te pedig szeretted?

Annuska türelmetlen lesz, rázza kis göndör fejét:

- Dehogy, dehogy! Bánom is én, mulattatott, ez minden...

Aztán egyszer csak Klára nyakába borul, magához szorítja őt, és súgva, elfojtottan mondja: - Azt hiszem, hogy *akkor* nagyon szerettem.

- És miért szereted még ma is?

Annuska hangja érces és rezgő lesz. Szavakat talál, milyenek azelőtt soha nem jutottak eszébe, lelkesülten, izgatottan mondja: - Tudod, mikor lelkem, szívem feléje hajlott, mikor ő is elémbre jött, láttam a szeméből, hallottam szavaiból, gyöngéd vágyódással, bizonytalan reménnyel, mikor mindkettőnk sorsa csak egy szótól függött...

- A bálon volt az?

- Igen, hiszen beszéltem néked, mikor a fűzfagalyon az ablakban az a pók le és fel járt hálóján...

- Mi volt akkor?

- Nem csókolt meg, - mondja Annuska hirtelen és egész váratlanul. Klára rá néz, de nem veszi ki arcát a sötétben, csak kezét érzi kezébe melegedni. - Látod, így örökre fiatalon hagyta azt az emléket szép szeméről és kedves beszédjéről.

- De hogyan tudod te, hogy ha megcsókol, s így ma menyasszonya vagy felesége lennél, hogy ez az emlék megöregszik?

- Nem tudom, - felelt Annuska tompán és közömbösen.

És Klára úgy érzi, nem érti többé barátneját. Talán még se tud úgy mindent, mint asszonyos büszkeséggel képzelte?

- És a másik? - kérdi kis szünet múlva, - miért nem a másik?

- Oh, a másik, - ott van íróasztalomon arcképe évek óta.

- Emlékszem, amikor hozta neked s te kérdezted a mamát, szabad-e oda tenni?

- Látod, mikor az ő beszédjét hallgattam, pók fonta be, egyik végéről a másikig, mert nem vettem mindennap kézbe.

- A pókhálót letörülheted.

- Igen, de mindig ott van emlékezetemben, s rajta keresztül már nem tudom arcát fölismerni.

- Szegény Elek! nem vagy jó hozzá. Többet érdemel tőled, ő oly hűséges....

- Miért sajnálsz? Ha jó vagyok hozzá, ő ún meg engem, valaki mindig hűtelen, aztán ki tehet róla, hogy minden változik?

- Hol tanultad ezt?

- Hát kell valamit tanulni? Hiszen úgylis csak azt tudjuk, a mi bennünk van.

Asszonyélete első napjai óta, Klárát először érdekelte ismét valami. Azelőtt, bár soha se mondta senki, Annuskát inkább egyszerű felfogású kis leánynak tartották, míg Klárát mindig szellemesnek ismerték, de neki ilyen dolgok soha se jutottak eszébe.

Közelebb vonta magához Annuskát, haját símogatta, s kissé pártfogólag mondta: - Szegénykém, hogy fájhatott neked az elválás!

- Mikor búcsúztam tőle, azt hittem elsülyed a világ, de ez a legkisebb: elfelejthetem, vagy viszontláthatom...

- De hát akkor mi bánt? Mi változtatott úgy át e rövid idő alatt?

- Hát én változtam?

Ismét hallgattak egy ideig, míg az alkony sűrűbben fonta szürke pókhálóját körülöttük, aztán Klára vígasztalólag mondta: - De legalább egy szép emléked maradt, melyet nem követett utálat.

Hevesen tört ki Annuskából: - Óh bár csak követte volna. Hát nem ösmered te azt a halálos vágyat a szépség, a boldogság után? Ettől csak az utálat menthet meg.

- Honnan tudod te ezt megint kis göndör bárány? Hiszen férjhez se mentél, hiszen mit se éltél?

Annuska föl se véve a közbeszólást, folytatja tovább, mintegy magának beszélve: - Oh, hogy kerestem emlékemben egy durva szót, egy sértő tekintetet tőle, de nem volt semmi, pedig tudom, hogy tud úgy nézni, hogy tud úgy beszélni, hiszen ő is csak ember! Miért nem jött vissza, hogy ezt hallhattam volna tőle, ezt láthattam volna tőle? Kedvesen beszélt, szépen nézett, így ment el, így hagyta vissza emlékét, ezért gyűlölöm úgy, - hogy soha többé nem fogom elfelejteni.

- De Annuska! - méltatlankodott Klára.

Annuska ismét összehúzza lelke fölött a fátyolt, talán nem is tudta már mit beszélt? Szürke, únott hangon mondja: - Meggyújtom a lámpát, vagy menjünk teázni, adhatok egy csésze teát?...

XIII.

- *Adhatok egy csésze teát?...*

Három hónap múlt el, s Annuska most Aladárhoz fordul egy szép, vékony porcellán-csészével kezében, ez elveszi tőle a csészét, ujjai összeérnek, kezeik aztán szétválnak s a leány egyenesen Aladár szemébe néz, mintha valami sűrű nyomtatást akarna kiolvasni.

Aladár végre eljött, s pár napot töltött Annuskáéknál. Együtt jártak a kertben, együtt tenni-szezték. Szerettek együtt lenni, szerettek egymásra nézni, s mégis, mintha nem léteztek volna egymás számára. Vagy talán soha nem létezik senki a másik számára? Talán nem is létezik senki ebben a zavaros álomban, mit életnek hívnak? csak úgy álmodja bennünk valami kívülfekvő erő az alakokat, s mulat rajta, hogy a fátyolképek magukat létezőknek képzelik, sőt a többiekről is elhiszik, hogy léteznek?

Mint egy fátyolkép tünt föl Annuska előtt Aladár. Sokszor, hosszan ránézett, mintha meg akarná valósítani. Ilyenkor Aladár közeledni akart hozzá, de a leány tekintete, mozdulata egyszerre zárkózott és színtelen lett. Nem a szerelmes hajadon szenvedélyes védekezése volt ez, de valami igazán megközelíthetetlen, megfoghatatlan. Ott ült mellette kis fodros ruhájában, de mintha alakja százszor is ki-be változott volna a ruhából: közelebb jött, fölmelegedett, aztán ismét lehült, eltávolodott, szétfolyt, megsűrűsödött, fátyolt vont magára, majd ismét tisztán látható lett s ezalatt mindig ott ült, mozdulatlanul, kezét egymásra téve, kedvesen, mosolyogva hallgatta Aladár beszédjét, csak néha nézett reá hosszan, behatóan, mint valami élettelen tárgyra, amelynek vonalait nem tudja jól kivenni.

Aladár nem volt távol tőle, hogy megkérje kezét, de nem is volt elhatározva. Annuska gondolt erre az eshetőségre, nem utasította volna vissza, de nem is kívánta. Nem ment az események elébe, de nem is futott tőlük. Szívesen beszélgettek egymással, de minden szavuk megfogódott valamibe, mintha pókhálóba ütköznek. Nem értették egymást, nem értették magukat. Talán épp azért voltak ezek életük legkedvesebb napjai.

Elek is megérkezett egy reggel. Azt hitték, féltékeny lesz Aladárra, de nem. Ő is beletalálta magát a szürke félhangba, amelyen mint egy halvány, piros rózsza világított keresztül egy-egy boldogabb perc selymes, síma rózsaszín fénye. Paula nem ért reá leányával sokat foglalkozni.

Majdnem folyton Komlósyval volt bezárkózva. Néha igen leverten, de néha igen vidáman jött elő hosszú tanácskozásaikból.

Aladár úgy érezte, hogy most itt egy idegen ember jelenléte fölösleges, de még maradt pár napig, mert elhatározta, hogy nem hagyja magát befolyásolni a mendemondák által, amelyek újabb időben Annuska anyagi viszonyairól mind sűrűbben szálltak.

XIV.

Mind sűrűbben szálltak...

Mint varjúkárogás őszi levegőben.

Egy nap Elek mondotta neki: - Félek, hogy a vagyon itt tönkre megy, vagy ez már is megtörtént. Nem gondolta senki, olyan váratlanul jött. Ma már kétségtelen, hogy szegény Paula rosszul áll.

Aladárt bosszantotta, hogy Elek ezt neki mondja. Csak nem gondolja róla?... s majdnem elhatározta, hogy még ma megkéri Annuskát. De a leány ma visszatartóbb, fátyolosabb, távolabb volt, mint valaha. Bár egész nap vele volt, nem jutott hozzá bizalmasan beszélni. A következő napon sem. Még három nap maradt, aztán gondolta: Inkább visszajövök télen. Addig jobban tisztában leszek vele és magammal, hiszen alig ismerem.

Mikor az elutazás gondolata megért fejében, nagyon nyugtalan lett. Minden perc, mit Annuskával töltött, kín volt neki, ha csak lehetett bevonta Eleket a társalgásba, s alig várta, hogy kocsira szálljon.

Csak már vasuton lennék, gondolta heves vágygyal, - aztán Annuskára nézett végtelen szomorúsággal, végtelen szerelemmel. Tudta: ha holnap elmegy, vége mindennek. Hiába készül ő vissza, nem fog visszajönni, talán még ma kezében van sorsa, de holnap már minden elsiklik tőle.

A búcsúnál hosszan egymás szemébe néztek, mindketten tudták, hogy utoljára, de azért erős hangon, mosolyogva mondták, mintha csak hitték volna: Viszontlátásra!

XV.

Viszontlátásra...

Mondotta Aladár még magában, midőn a coupéablakból kinézve, meglátta a falu fehér tornyát, a kert körvonalát. Nézte, nézte... a kerekek megcsikordultak alatta, a láncok meghúzódtak, a vonat elindult és őt örült vágy fogta el Annuska után: Annuskám, boldogságom, mindenem!...

Ha a vonat most megáll, ő visszamegy, megkéri kezét, el se hagyja többet. De a vonat csak jobban zakatolt és gyorsabban haladt. Ismerni akarom, gondolta magába, talán bolond vagyok? Ki ismerhet egy asszonyt? Annyit tudok róla, hogy végtelen boldog voltam ott mellette, kell-e más? Milyen örütség egy ilyen percről lemondani, - amíg tart. Holnap megyek vissza. - - - Csak ez kellene, hogy kinevessen!...

- Szervusz Aladár! - szólalt meg egy hang a fülkesarokból. - Hova utazol? - Jó, így együtt megyünk! Aztán beszélt neki az utitárs mindenről, ami nem érdekelte, de amihez nagy érdeklődést mutatott. Ment vissza az életbe. A pókhálók szétszakadtak, a halványpiros rózsák elmaradtak az úton.

XVI.

A halványpiros rózsák elmaradtak az úton...

Talán a hó is belepte a selymes rózsaszín leveleket?

Lassan hullott a hó napról-napra, milliónyi ezüst csillagával, sűrű puha takarót vont a földre. Néha szél kavarta meg, ilyenkor kilátszott a fagyos föld, mint egy csontváz megsárgult darabja, aztán sűrűn szitált a hó ismét reá. Fehérség, elterjedő fehérség a földön, szürkesség az égen s a fehérség és szürkesség közt, fekete varjuk libegtek, kavarodtak, szálltak.

XVII.

Egész télen nem történt semmi, - külsőleg semmi...

XVIII.

Annuskának többször fáj a feje s majdnem mindig fáradt volt, csak akkor érezte jól magát, ha beszűrődött ablakán a fehér alkony, s a szobából kivilágított a kandalló lángja a fehér alkonyba.

Elhaladó szánkák csengői csilingeltek az úton, közeledtek, majd elhaladtak.

- Jaj, csak senki ne jöjjön! Senki és semmi!

Félt minden változástól, szeretett volna örökké ebben a puha szürke fehérségben maradni, melyben az ember öt lépésre se lát, de amely mégis védően, lágyan öleli, takarja.

Ha este lefeküdt kis fehér ágyába, a fehér puha párnákra s magára húzta fehér puha takaróját, nem gondolta, hogy mire reggel felébred, már más lesz, csak egy keveset, csak észrevétlenül, de még is egy kicsit más, napról-napra.

XIX.

Egy kicsit más napról-napra...

Jön a jövődő, vagy mi megyünk az örökké álló, nem létező időbe?...

Az örökké álló, nem létező idő lebeg Annuska kis fehér ágya felett. Fekete sötétség hullámozza körül a kis fehér ágyat. Belemerül minden a fekete sötétségbe. Nincs, mintha sohse lett volna: eltűnt a fehér párna, a rajta nyugvó kis göndör fej, de amint a külső jelenségek, eltűnnek a sötétségbe, belső jelenségek merülnek föl. Homályosan jönnek elő, elfelejtett,

elzárt mélységekből, aztán mind tisztábban világítanak, fénylenek az álmok áttett színeiben, az álmok áttett értelmében. Annuska álmodik:

- Egy asszony közeledik hozzám. Nincs rajta semmi különös, olyan, mint valami cseléd, vagy kis boltosné: az a puha formátlan termet, az a jelentéktelen, színben, vonalban bájtalan arc, semmi rémítő, semmi baljóslatu benne. Inkább unalmas és közönséges. De én érzem, tudom, hogyha ez hatalmat kap, vége mindennek...

Lassan közeledik, s én mindjobban megbénulok, kiáltani akarok: jer, segíts édesem! de látom, hogy az ő szemei nem látják a veszélyt, hogy csak nevetségesnek tart, ha szólok. Az asszony ezalatt mindig közelebb közelebb jön, egy alkalmatlan légy tapadó, lassu tolakodásával. Átfogja kezeivel hátulról derekamat, átölel karjaim alatt, s szorítja lassan-lassan szívemet, de csak úgy, mintha nem is tudná mit teszen, előbb ujjai hegyével, aztán egész tenyerével. Amint a bordákhoz nyomja, erőm mindjobban elvész, lélegzetem eláll, már-már elkábulok, még egy gondolat, még egy vágy mentség után... Összeszedem minden erőmet, visszanyerem hango-
mat, kétségbeesetten kiáltom: Jer édes, segíts! Hisz ez a... Elereszt, egyszerre eltűnik, menekül, mert nem akarja, hogy fölismerjék...

Annuska szívdobogással ébred föl, el van rémülve, kinyitja szemét, belebámul a sötétbe.

Áll a sötétség, áll a csend, Annuska feszült figyelemmel néz és hallgat, míg elkezdi a sötétség szikrázni, a csend zúgni. Ilyenkor mondta ő gyerekkorába dadájának: jaj dadám, rázzák az éjszakát, s a dada türelmetlenül, megnyugtatóan felelte: - ugyan már ki rázná? csak aludjon!

Most nem nyugtatja meg senki, mereven nézi a szikrázó sötétséget, hallgatja a zúgó csendet. Aztán halk, valódi hangok jönnek: egér zörmöl a fásládában. Kívül talán hulló levél az ablak-táblához ütődik. Mintha valami megmozdult volna a sötétben, talán léghuzamban lebbent egy pókháló?

Már egy halk, szürke derengés is belopódzik a bezárt táblák hasadécai között. Annuska szempillái lezáródnak, ő maga jobban behúzódik takarói közé, s elalszik, mély, álomtalan álommal a közelgő hajnal megnyugtató oltalma alatt.

XX.

A közelgő hajnal megnyugtató oltalma alatt...

gyöngyvirágok nyíltak, májusfa virágzott, narcisok csillagozták ki a zöld gyepet. Annuskának többet fájt a feje, mint máskor. Már alig foglalkozott valamivel.

Télen, ha sápadt volt, mondotta neki anyja: - tavasszal majd jobban fogod magad érezni, és ha nem, fürdőbe vislek.

Paula ugyan tudta, hogy ez nehezen fog menni. Anyagi körülményei mindig szűkebbre szabódtak s Komlósy ismételten takarékosagra intette, talán mert tudta, hogy erre úgy se lesz képes, s hogy Paula, aki a rendes kerékvágásban, ügyesen és okosan vitte háztartását, soha se fog tudni új viszonyokba simulni, sőt, ha a kerékvágás elfogy, utat veszt, és megy neki mindennek, vakon, meggondolatlanul...

Nőtt a meleg, Annuska sápadtabb lett, az orvos is sürgette: - Erősíteni kell, a fürdő elkerülhetlen.

Paula ruhákat rendelt, saját maga és leánya számára, többet és drágábbat, mint máskor tette volna, de tudta, hogy egyelőre az olcsóbbakat se bírja kifizetni, hiszen úgyis mindegy, legyen hát szép! Annuska sokszor mondta: - De mama, minek az a sok ruha? Senki se ismer ott

minket! - Paula türelmetlenül válaszolta: - Sohase láttam ilyen fiatal leányt! Menj kolostorba, ha ilyen apáca-természeted van. Úgy se fogsz soha férjhezmenni. Tavaly, mikor Aladár itt volt, mindenki tudta, hogy miattad jön, s te úgy viselkedtél, mint egy fából faragott bálvány. Néha pedig magam is azt hittem, hogy tetszik neked. Nem is tudom, mit akarsz? Hiszen én azt sem ellenzem, ha Elekbe vagy szerelmes. Akkor kér meg, mikor akarod. Csak már akarnál valamit!

- De kedves mamám, mit akarjak?

- Hiszen éppen az a baj, hogy nem tudod, csak jársz, mint egy bús gerlice, vágyódsz valami után, magad se tudod, mire...

Annuska ugyan jól tudta, hogy e percben mi után vágyódik: Oh, hogy vágyódott rózsaszín perkálruhás mamája után, ki hajdan vele szaladgálta be a kertet. Vagy jó öreg dadája után, ki úgy meg tudta nyugtatni, ha éjjente félve mondta: - Jaj dadám, rázzák az éjszakát! Ugyan már ki rázná? Csak aludjon? - vágyódott utána, de nem szólt semmit.

XXI.

Nem szólt semmit...

Akkor se, mikor a fürdő-szálloda terrasseán fiatal urak vették körül. Neki úgy fáj a feje, a mama pedig oly vígan beszélgetett velük.

Eleinte, míg nem ismertek senkit, egyedül sétált anyjával, ez jól esett neki. Szívta be a fenyőillatú levegőt, érdeklődése felébredt az erdőért s a hegycsúcsokért. Észre sem vette, hogy mások őket észreveszik. Szép öltözetük, csinos megjelenésük feltűnt.

Egy úr: - Milyen kedves kis leány?

Egy másik: - A mama még szebb, s milyen coquetten viseli a haját, más asszony nem merne ily előnytelenül fésülni.

Azért teszi, hogy annál jobban feltűnjék.

Pedig Paula csak nem mert előnyösebben fésülni, restelte volna leánya előtt. De már itt-ott szabadra bocsájtott egy-egy hajszálat, hogy berámázza kövér Rubens-arcát.

Egy reggel ismerősük érkezett a fürdőbe, vidám csinos fiatal asszony. Most már vele sétáltak, s mint egyik láncszem a másikhoz, fűződött egyik ismeretség a másikhoz. Ismertek, ünnepeltek lettek egyszerre, nem volt már egy perc nyugalomuk. Már reggel jöttek a bizalmas barátnék, s délután szobájuk szűk lett a társaságnak. Ha kimentek, az első lépésnél ismerősre találtak. Egy napon három meghívást is kaptak, vagy náluk volt tea. Ilyenkor Annuska fáradtan nyújtotta a süteményes kosarat a vendégeknek, a cukrot, a citromot, a rhumot, s úgy, de úgy fáj a feje, úgy vágyódott a csendes, havas téli alkony után. Paula napról-napra jobban virult, napról-napra vidámabb lett. Sokszor mondta: - Olyan boldog vagyok, Annuskának oly jót tesz a levegő, már ismét jó a színe. - A vendégek udvariasan bizonyították: - Oh, sokkal jobban néz ki, s szánakozva néztek a fáradt fiatal leányra.

Este kilenc óra volt. A vendégek végre elmentek s ők kivételképpen otthon töltötték az estét. Annuska kiült a szálloda terrasseára. Nem volt ott senki. A szálló körül magas hegyek, fenyőerdők, de előtte elterülő széles völgy, majdnem lapály.

A hold fénye hullámszórt el rajta s apró ködök jártak a pókhálós füvek felett. Annuska gondolta: most így jön fel a hold a mi házunk mögött. Milyen furcsa! A szobák pedig üresek és

sötétek, nem jár bennük senki. Szegény nagypapa a mellékházban, vajjon hogy van? Már bizton alszik. Jól ápolja-e Pista? Aztán mintha csak hallaná a lány, vontatott hangot, távoli mocsarokból: bizton fütyül most a teknősbéka. Hogy szerette ezt a fütyülést és mégis, hogy félt tőle, mintha a világnak minden baljósata benne lenne. Ha elhallgatott, szinte szívdobogva várta, mikor kezdi újra a panaszos fütyülést sásas mocsarakban? Ma levél jött otthonról: Vasas Biri meghalt, írta a kasznárné. Vasas Biri, a nagy vastag szolgáló, veres karjaival, fehér fogaival, széles nevetésével, aki alatt rengett a föld, ha meztláb végigszaladt az udvaron, ki annyit bosszantotta, hogy nem akart cipőt húzni. Még most is látja, hogy száll fel a por vastag sarka körül, hogy nyomódik át a kékes-szürke sár nagy gömbölyü lábujjai között. Minden lépése után mélyen lenyomódik az öt lábujj, mélyebben a sarka, aztán megfényesedik a mélyedés a beható víztől s az egész nyom fényes ezüstre változik a kékes-szürke sárban.

Hogy Vasas Biri soha többé nem fog az udvaron ilyen nyomokat hagyni!

Lehetséges? hogy most ott fekszik az a kövér nagy leány, mereven, ünnepélyesen, mint a nagyasszonyok, a királynék, az apácák? hogy pár hét múlva eltávozik, feloszlik, mint a nagyasszonyok, a királynék, az apácák?

XXII.

Mint az apácák...

a halál csendes kolostorában, szűk celláiban, úgy látta most Annuska azt a számtalan fehér asszonyt, akiket évezredek óta lefektettek a fekete földre.

Naponta kérte anyját: - Mama, menjünk már haza! Isten tudja, mi minden változik otthon, ha soká itt maradunk.

- Ugyan mi változnék?

- Csak menjünk haza!...

Sokszor gondolta magában: szegény mama olyan jól mulat itten, bár csak maradhatna, s én magamba mehetnék haza!

De jó anya hogy hagyhatná gyermekét? Még hozzá ha e gyermek fiatal leány! Ezért ment vele, mikor a leány már sehogyse akart maradni. Végtelenül sajnálta a szép helyet, ahol oly kedves társaságot talált, s hol a levegő oly jót tett Annuskának.

Elutazásukkor kocsijuk teli volt virágbokrétákkal s egész sorfal fekete kalap emelkedett le előttük, s egész sorfal fehér zsebkendő intett utánuk.

XXIII.

Egész sorfal fehér zsebkendő intett utánuk... Míg az is eltűnt és vége volt a fürdőidénynek, mely annyi kellemes emléket hagyott Paula szívében, s mely Annuskának úgy tűnt föl, mint egy lázas éjszaka sikertelen álma.

Egy nap Paula nevetve jött be leányához. Levelet tartott kezében, arca rózsás volt, szemei fénylettek: - Képzeld, Annuska, az a bolond Örley Sándor mit ír?

Annuska a fürdőben különösen kiállhatatlannak találta Örleyt, mindig mondta, hogy tolakodó és kellemetlen, s ha a sétáknál Paulának súgott valamit s nevetett hozzá, ez mindig

fölingerele. Ilyenkor beszélt ő is vele: hogy ne mindig szegény mamát untassa az a nevetlen ember. - Azért levele sem érdekelte. De Paula leült egy karosszékbe s kissé zavartan folytatta, mint aki egy kellemetlen föladaton akar túlesni. Gyorsan darálta le, mint egy felmondott leckét: Hallgasd csak! Azt írja: Reá tudnám-e magam szánni, hogy felesége legyek? Bolond fiu! És milyen szenvedélyesen hóbortosan ír!

Annuska szeme fölcsillant: - A szemtelen! - villámlott agyán keresztül s egy percre úgy érezte, mintha *fia* volna anyjának s mintha az ő kötelessége lenne Örleyt megölni. De aztán fátyolos lett ismét a tekintete s tompán, színtelenül felelte: - Talán jó is lenne, ha hozzá mennél, hiszen mindenki mondja, hogy az özvegység oly szomorú, te pedig milyen régen vagy már özvegy!

- De ugyan Annuska mit gondolsz? Én, és férjhezmenni! Aztán még ha korban illenék legalább hozzám, de hiszen talán tíz évvel fiatalabb nálam. Inkább neked való férj lenne.

Nekem!?!... - és Annuska úgy csodálkozott, hogy ő is szóba jön még. Úgy érezte, hogy ez régen lehetséges lett volna, nem Örleyvel, - soha... de talán Aladárral, talán Elekkel, vagy valaki egész mással, de nem most... Ha megkérdezik, miért nem ma? nem tudott volna reá felelni, csak érezte, csak tudta...

Aztán odaült anyjához a szék karjára, fejét magához vette, haját simogatta, mintha egy kis gyereket akart volna megnyugtatni: Édes, kedves mamuskám!

Paula egészen ellágyult e szokatlan gyöngédségtől, előbb szeméit törülgette, aztán zokogni kezdett, mindig hevesebben, míg ismét lecsendesült leánya karjai között, s egyszerre töredelmesen, bűnbánóan mondta: - Bocsáss meg, rossz anya voltam, haszontalan asszony vagyok.

A leány csak tovább simogatta haját, nem szólt semmit, nem is tudta, mi fog most jönni?

Paula okoskodóan folytatta: - Nem gondoltam vagyonoddal, elment minden, ma szegények vagyunk, ágról szakadt szegények, pedig hidd el, nem prédáltam, de a rossz évek, - a rossz viszonyok, - nem is tudom, mit csinálnék Komlósy nélkül? Képzeld, az áldott jó ember, meg akarja venni a birtokot, csak hogy rajtunk segítsen. Téged különösen szeret, főképp te miattad teszi, mert ő veszít rajta, csak hogy nekünk maradjon valami.

Annuska még gyöngédebben símogatta anyja haját: hiszen most már úgymint mindegy minden, ha a fák is másoké lesznek, talán ki is vágják őket? S az ő kis szobájában a Komlósy-gyerekek fognak helytelenkedni. De legalább akkor ő már nem lesz ott, nem fogja hallani, ha a fák recsegve dőlnek le, hol is lesz ő akkor? És egész közömbösen kérdezte: - Mikor?...

- Óh, még arra van idő, még arról beszélünk. Hiszen talán nem is lesz szükséges, csak nagy szerencse lenne, éppen ha eladhatnók a birtokot, mielőtt rákényszerülnénk, de még sokára...

XXIV.

Sokára!...

- Mi lehet még sokára? - gondolta Annuska. - Hiszen már minden olyan közel, aztán már nincs semmi!... Semmi...

- Méltóztassék csak bemenni, az öreg úr igen rosszul van! - A szobaleány kiáltotta be, még mielőtt egészen kinyitotta az ajtót, e kellemetlen sietséggel is illő felindulását és mély ragaszkodását jelezve.

Annuska leszaladt a mellékházba.

Már az egész fölkkavarodott nyugtalanság, mi a falusi unalomban eseményeket jelez, rajzolta körül a házat. Cselédek futkostak ide-oda, vizet, jeget, melegítőt s más egyéb haszontalan dolgokat hordva. Hat is kiáltott egyszerre a kocsisnak, hogy fogjon be, menjen orvosért.

Bent Paula ült a beteg ágya mellett, kezét fogta, s csillapította.

Az öreg úr keveset tudott magáról, de önkénytelenül Paulához fordult, míg Annuska ügynél és izgatottan állott az ágy végénél, és nézte a változást, mely a beteg arcán végbe ment.

Érezte, hogy ez, amit először lát itt életében, minden rémületnek megfejtése, minden titoknak kezdete.

Négy nap és négy éjjel fonta az enyészet pókja sűrű hálóját eszmélet és életerő felett. Négy nap és négy éjjel virrasztott Paula a beteg ágya mellett.

Annuska alig váltotta föl egy negyedórára.

- Menj, gyermekem, nem neked való hely ez, - mondotta neki anyja gyöngéden, - úgy is sápadt vagy, menj a levegőre, élvezd az életet. Végtelen hálás volt leánya iránt, mióta ott a karosszékekben haját simogatta, s ápolta a beteget önfeláldozással, odaadással.

Mindenki bámulta Paulát: - Milyen áldott jó asszony! Milyen szív, de szegény milyen rosszul néz ki! Nem csoda, a fáradtság, az aggodalom... Négy nap és négy éj mulva az élet keze kezdte ismét széttépni, bontogatni a halál pókhálóját. Bejött az élet napsugár képében, az ablakon, bejött a levegőben, bejött ételekben, italokban, bejött, senki se tudta, miért? hogyan? Bejött, mert neki úgy tetszett.

Paula most már kevesebbet volt a betegnél, elvonták ismét háziteendői, Komlósy tanácskozásai.

Különben az öreg urat nem is lehetett már betegnek mondani, csak gyöngye volt és homályos elméjü, mint már évek óta.

XXV.

Mint már évek óta...

jött Annuska hozzá reggelenként, elbeszélgetett vele, aztán csöndesen leült az ablakhoz s kinézett, míg az öreg úr lassan szivarozott s nagyokat sóhajtott.

- Nézd, nagypapa, hogy kúszik az a fehér macska arra a fára.

- Látom, látom, - de nem nézett oda, csak szivarfüstjére, talán már nem is látott olyan messzire? s Annuska csak maga figyelte, hogy mászik egy sovány fehér macska, egy vékony kis gesztenyefára az ablak alatt, hogy mélyed be körme a fiatal fa előregeedett kérgébe, hogy tapad oda fehér szőre a szürke törzshöz, s hogy hullnak le a zörgő elszáradt levelek a kis előregeedett fiatal fáról.

XXVI.

Hogy hullnak le a zörgő elszáradt levelek a kis előregeedett fiatal fáról...

Sokszor jutott Annuskának eszébe, - maga se tudta, miért? Aztán elgondolkozott: hogy jött így minden?

De hát mi is jött? Éppen semmi, hiszen a birtokkal még nem biztos, nagypapa jobban van... Aladár?!...

Két év előtt - akkor tizenhét éves volt, - nem így képzelte az életet. De milyen régesrégének látszott ez már! És mi is volt akkor más? Semmi, vagy minden?!

Folyt az élet mindennapi medrében, már nem kísérte olyan izgalom a hírt, ha az inas vagy a szobalány mondta, hogy az öreg úr ismét rosszul van. Megszokták, mert oly gyakran ismétlődött. Most ilyen alkalomkor Paula maga küldte Annuskát, váltaná fel őt a betegnél. Sokszor csak a szobaleány maradt bent, s Paula csak utána nézett kétszer-háromszor napjába. Orvosért se küldtek, úgy se tudott mit mondani, csak hogy gyenge, aztán három-négy nap múlva mindig magához jött.

Annuska végtelen fáradt volt mindig az ilyen napok után, feje mind jobban fájt, de nem mondta senkinek, úgy sem lehet azon segíteni.

XXVII.

Nem lehet azon segíteni?...

- Annuskám, édes egyetlenem, mondja, miért nem? Hiszen tudja, hogy szeretem évek óta, egyedül, kizáróan, hiszen oly kedves volt mindig velem, mondja, miért nem?

- Nem tudom, Elek.

- Mást szeret? mondja!

- Nem tudom, Elek. Nem, nem, senki mást.

- Hát akkor?...

A leány kezét nyújtott Eleknek s nyiltan, szeliden mondta neki: - Azt hiszem, magát szeretem legjobban.

- Hát akkor?

- Nem, nem, hagyjon most! Jobb magának, talán nekem is? Nem tudom.

- Annuska, csak egy szót!

- Nem ma, majd holnap...

Elek nézte, hogy foltozza ki a levelek árnya a leány arcát, ruháját, kezét, hogy játszik a napfény egyes hajaszálán, szempilláin.

Nem szóltak többé semmit, mentek föl a terrasse felé.

Már mind ozsonnánál ültek: a vendégek s a háziasszony. Paula teát töltött. A napsugár átvilágított a topázbarna leömlő teán, megcsillant az ezüstkanál szélén, míg a ribizli vérpiros bogyóit kék égreflexek zománcolták be: egy kis kék pont mindegyik piros gömbölyiségén. Kékesen világított a fehér abrosz a sárgásfehér tejhab alatt s erőteljesen vált ki a magasnyaku üvegcannában a hideg kávé fényes barnasága. Vendégek ültek az asztal körül: két idősebb asszony fekete ruhában s egy sárgaruhás leány, sárga virággal a keblén.

Mind mosolyogtak, s Annuska és Elekre néztek. Mikor ők az asztalhoz értek, Annuska szeretett volna nekik odakiáltani: Nem úgy van, hiába mosolyogtok!

Elek pedig zavart volt, mint egy tizenhatéves leány, kedve lett volna mondani: Talán? - Még nem tudom - de talán?

Aztán magyarázta, hogy csak a tónál voltak Annuskával a vízirózsákat nézni, pedig senki se kérdezte, hogy hol voltak? nem is feleltek reá, csak mosolyogtak, a két feketeruhás asszony, s a sárgaruhás leány.

XXVIII.

A két feketeruhás asszony, s a sárgaruhás leány mentek kocsin, holdvilágnál.

Hullámzó holdfény mindenütt, selymes hullámzó holdfény, csak távol fák pókhálószerű megjelenése itt-ott. A fák szürke pókhálója felett, a holdsugarak halvány arany pókhálója.

Halad a kocsi az arany pókhálók között a szürke pókhálók felé.

- Kár volt oly soká maradni, elkésünk, - mondja az egyik feketeruhás asszony.

- Bizony elkéstünk, - feleli a másik feketeruhás asszony.

- Hiszen holdvilág van, - mondja a sárgaruhás leány.

Ismét csend a holdvilág halvány arany pókhálója alatt, csak a kocsi zörög folytonosan egyformán, s távol falvakban kutyák ugatnak.

Mikor már majdnem hazaértek, szól a sárgaruhás leány: - Most Annuska Elekkel sétál a holdvilágnál, bizton vele sétál, vagy a lugasban ül vele.

- Nagy szerencséje akadt, - mondja az egyik feketeruhás asszony.

A másik feketeruhás asszony nem szól semmit, csak sóhajt háromszor.

XXIX.

Sóhajt háromszor...

- Hallotta, Elek? - mintha valaki sóhajtott volna.

- Megmozdultak a levelek a szélben.

- Hiszen szél sincs!

Mindketten egyszerre Aladárra gondoltak, s egyszerre elkezdtek róla beszélni.

Elek nem volt féltékeny, és Annuska nem volt zavart. Természetesen hosszan beszélgettek róla, jobban gondoltak e percben vele, mint saját magukkal. Mintha Aladár most velük lenne, mintha áttörné azt a feszültséget, amely egész nap, egész estig mindjobban kihúzta idegeiket.

Természetesek és vidámak voltak, mint réges-régen, mikor Elek vakációra jött Annuskáékhoz. De ismét egy árny vonult el a leány arcán.

Elek megkérdezte: - Annuska, miért lett egyszerre oly szomorú?

Annuska: - Nem vagyok szomorú, csak nyugtalan.

Elek: - Miért?

Annuska: - Olyan jó e szép csendes este, eszembe jutott, milyen lesz egyszer az én utolsó jó, csöndes estém? Akkor se fogom-e tudni, hogy utolsó? Különben az ember mindent tud, csak a gondolat néma, nem tud beszélni, se hozzánk, se mászhoz.

Elek: - Nem értem, mit akar ezzel mondani?

Annuska: - Volt maga süket-néma intézetben?

Elek: - Egyszer, gyerekkoromban.

Annuska: - Lássá, azok is megtanulnak beszélni, de maguktól még se tudnak semmit se mondani. - - - A gondolat mindig süket-néma.

Elek: - Édes Annuska! hát igazán jónak találta az estét? Nem is hiszi, milyen boldoggá tesz ezzel az egy szóval!

Annuska: - Jó éjszakát, Elek, hűvösödik. Annuska közömbösen nyújtott kezét Eleknek s úgy érezte, hogy ez elrontotta az estét: minek mondta, hogy olyan boldog?

Mint ha harmatcseppeket akart volna pókhálóból kiszedni. A pókháló szétszakad, a harmatcseppek kihullanak és akkor mondaná: de milyen szép, mint a gyémánt!

És Annuska fáradtan, unottan feküdt le, elfelejtette a szép estét, elfelejtette, milyen jól érezte magát a lugasban holdvilágnál, csak azt tudta, hogy a fárasztó nap kifeszítette idegeit, és hogy már semmi sincs úgy, mint régen - két év előtt?...

XXX.

Már semmi sincs úgy, mint régen - két év előtt...

Új hidakról mondják, hogy a rajtajáró vonatok rezgése által a parányok másképp tömörülnek, s egy szép nap, egy bizonyos vonat átsiklásánál a híd összeomlik. Nem használ semmi: a számítás helyes volt, az anyag jó, de a rezgés másképp tömörítette a parányokat...

XXXI.

A rezgés másképp tömörítette a parányokat... lelkében...

Összeesik-e, ha más rezgések járnak át?...

Később-e? előbb-e? talán ellentáll hatalmas rázkódásoknak? talán minden rázkódásnál is összeesik?

- Ki tudja?

XXXII.

- Ki tudja?...

Ha Aladár visszajön, ha Elek nem szól, ha nem gondol arra a fűrészre, amely a fákat a kertben kivágja vagy arra a levélre, mit a mama egy reggel behozott s ha nem látja meg a nagypapa arcán - de mit is? - azt a rémületet, azt a borzadályt. Ott látott ő meg mindent. Minden hiába, ha egyszer ez van! Ha itt nem, úgy mégis meglátja előbb-utóbb valahol, s akkor úgy is mindegy...

Reggel a nagypapa ismét rosszabbul volt.

- Annuska kérlek, menj be hozzá, - mondta Paula, - Lizire még sem lehet egész nap bízni. Ha ez folyton így megy, ápolónőről kell gondoskodni.

- Ráérek én mama, úgy sincs semmi dolgom, - felelte Annuska közömbösen.

Paula: - Nekem igazán lehetetlen most benn maradni. A számadásokat kell elvégeznem. Komlósy mondta, hogy eljön ma délután.

Annuska: - Hiszen majdnem mindennap eljön!

Paula: - Nem, de ma... - Paula nem fejezte be a mondatot és Annuska tudta, hogy a fák élete most már épp oly bizonytalan, mint a nagypapáé.

Az udvaron Elek jött elébe. Soká várt reá, hogy megláthassa, hiszen Annuska mondta neki, hogy: Majd holnap! De ő mindjárt látta, hogy nem *ma* lesz ez a *holnap*.

Elek: - Csak egy percre, Annuska, búcsúzni akarok magától.

Annuska: - Hogyan? Miért?

Elek: - Délben elutazom, s tudom, hogy nem jön ki ebédig a betegszobából.

Annuska: - De miért megy el?

Elek ránézett Annuskára, ki végtelen zavarba jött, nem tudott mit mondani, így csak kezét nyújtott Eleknek.

Hát ennek is vége! Hogy hasonlított ez a búcsú a másikhoz! Minden olyan egyforma az életben, mindennek vége, csak alig, hogy elkezdődik.

Paulához is elment Elek búcsúzni. Íróasztala mellett találta. Előtte nagy számadás-könyvek, papírszeletek, csupa számokkal, mindenütt számok, s ő ott ült a számok közepette, fejét egyik kezébe támasztva, míg a másikban egy bemártott tollat tartott. Oly élehetetlenek, szórakoztatóknak látszott szegény asszony.

Rábámult Elekre: Miért jön ő most be hozzá? Előbb nem értette, hogy búcsúzni jött, de aztán, ismételten kérdezte: - Miért megy már? Azt reméltem hosszabban marad. Lássá, úgy örülök mindig, ha Annuskával van, akkor kissé felvidul szegényke.

Elek: - Hát máskor szomorú?

Paula: - Óh tudja, én félttem ezt a gyereket... Apja, nagyapja...

Elek: - De az Istenért, akkor ne hagyja a betegszobában! Megyek, felhívom...

Paula: - Óh nem. Jót tesz neki a csend. Ott megnyugszik. Isten áldja, édes Elek, sajnálom, hogy megy, persze, ha nem lehet, nem tartóztatom.

Elek úgy kívánta, hogy tartóztassák. Kimondhatlan aggodalom szállotta meg. Szeretett volna Annuska felett őrködni. Nem izgatná fel többé kérdésével, csak sétálni vele, szórakoztatni, felvidítani, mint régen. De nincs már joga hozzá. Mi is jutott eszébe, hogy mindent egyszerre széttépett, elrontott, mit hosszú évek szőttek? Várhatott volna még, míg Annuska magától hajlik hozzá. Elhamarkodta. A leány is, az anyja is, elbúcsúztak tőle, most már nem mondhatta: hogy mégis maradok, pedig az anyja is, a leány is sajnálták, hogy elmegy és Annuska úgy érezte, hogy szétszakadt utolsó szála a jó meleg, biztos életnek. Pókhálósál volt ez is, mint mind a többi...

Hogy szakadnak szét egymásután, mások pedig fonódnak-fonódnak az élet körül, míg szürke sötétségükkel egészen befonják, míg szétbonthatatlanok, eltéphetetlenek lesznek.

Fonódnak sűrűbben, erősebben, összehúzódnak, s csendesesen, alattomosan megfojtják az örömet, az erőt, az életet...

XXXIII.

Az örömet, az erőt, az életet...

Mikor is történt a változás? Annuska nem tud visszaemlékezni. Sokszor akarta ő már megfigyelni, mikor megy át ébrenlétből az álomba? Melyik az utolsó ébren-gondolatja? De sohase tudta megkapni, hol folyik egymásba az ébren-öntudat és az álom? S nem tudta megfogni, hol folyik egymásba boldog ifjúsága, s ez a szürke reménytelenség? Mindig így volt ez? De nem, hiszen még emlékszik szép világos napokra, hiszen csak pár hét előtt, mikor a fehér macska kúszott a kis gesztenyefára, még nem volt ilyen egészen sötét s Annuska nem tudta, hogy minden gondolat maga köré gomolyítja az öldöklő szálát, félig öntudatos örületében, sűrűbben, sötétebben.

Csendesen, mozdulatlanul ült fehér ruhájában, egy egyenes karosszéken, elfordulva az ablaktól, belebámult a szürke szobába a nagypapa ágya felé.

Viaszsárgán feküdt fehér párnáján az öreg úr őszszakállas feje, a szemek fehérje kilátszott a lezárt szemhéjak alatt. Néha megmozdult a barna selyemtakaró, ilyenkor Annuska hozzá ment s csak hogy épp valamit tegyen, vizet kínált neki, vagy megigazította párnáját, de a beteg már semmit se értett. Ide-oda forgatta fejét egyik oldalról a másikra párnáin, ide-oda, ide-oda.

Néha érthetetlenül nyögi: Annuska!

Annuska orvosságot akar neki beadni, hogy megnyugtassa, de fél, mert tudja, hogy mákony van az üvegben, hátha megnyugodna örökre? Halálos mély csend a szobában, majdnem hallhatóan hullnak a percek az idő úrjébe, egymásután, folyton, szakadatlanul.

Annuska kezei, amint ölében tartja, mindjobban egymásra nyomulnak, mint egy halott kezei. Ujjai meghidegülnek, nem mer megmozdulni, a fejét se mozdítja. Egyenesen, mereven ül. A gondolatok is lassan merevednek meg agyában. Előbb homályosan, kocsonyaszerűen inognak ide-oda. De aztán megkövesül, megmarad egy gondolat: Vágy a nyugalom után. Ez elnyom, elől minden más gondolatot.

Ahogy halad az idő, egyes napsugarak lopódnak a szobába.

A morfiumos üveg világít a sűrű homályban. Fénye vonzza Annuska szemét magához. Vonzza kezeit, vonzza egész testét, de még nem mer megmozdulni.

Majdnem hallhatóan hullanak a percek az idő úrjébe, egy, vagy száz, vagy ezer?...

Kint a folyosón megmozdult valami. Annuska összerezzzen: - Még nem késő, még lehet!...

Gépiesen, mereven nyújtja ki karját a morfiumos üveg után, éppen elérte az asztalon, gépiesen, mereven üríti ki az üveget, egészen az utolsó csöppig, gépiesen, mereven ejti a földre. A széttörő üveg megcsörren, aztán mély csönd ismét...

A leány mozdulatlanul ül a karosszékekben, csak feje hajlik kissé előre...

- Annuska! - nyögi a beteg, - Annuska, - mondja másodszor is panaszosan, - Annuska! - ismétli ijedten, majdnem kiáltva. Aztán kissé fölemelkedik, mintha széjjel akarna nézni megtört szemeivel, de aléltan hanyatlik vissza.

Kezeit kinyújtja még Annuska felé, mintegy segítséget keresve, vagy oltalmat adva.

De sovány karja visszahanyatlik a takarón. Ismét mély csend.

Annuska nem mozdul s majdnem hallhatóan hullanak a percek az idő úrjébe.

Megmozdult a szögletben valami, egy pók kezdi hálóját fonni a karosszéktől az ágyig. Ide-oda futkos. Már megkötötte a szálát, a karosszék és az ágy között.

Délre fordul a nap, mindjobban ömlenek be a sugarak az ablakon. Mindjobban tódul be a déli napban leszűrődött virágillat. Annuska alakja világít a betóduló fényben, mint egy régi szentkép, elfelejtett régi templom homályában.

Délre fordul a nap, sugarai beömlenek a szobába. Egy-egy sugár eltéved egész az ágyig, melyen a haldokló öreg ember fekszik. Aranykévéket ont, körülángolja a karosszéket, a melyen a halott leány ül.

Lángoló arany napfényben, szürkén inog a pókhálósál a karosszéktől az ágyig.

Alszik minden, a déli óra csendjében a napfény hulláma alatt, de ébren, majdnem sívítóan csillan meg a földön egy törött üveg darabja.

XXXIV.

Egy törött üveg darabja a földön.

Miter menyasszonya.

I.

Az erdőben nőtt fel, nem amolyan szegény, ritka erdőcskében, melynek túlsó végét már a kezdetén látni, melyben legfeljebb két árva nyúl megy húsolni, - de az igazi vadon testedző, idegnyugtató, bűbajos magányában.

Ma már fogy ez is, kevesen ismerik.

Hafia ismerte. Benne született, benne lakott, de az ő idegeinek nem kellett megnyugtató, talán idegei sem voltak, legalább nem jelentkeztek. Fiatal ép testének nem kellett edzés, ő egészséges marad, míg valamikor, igen vén korában meg nem hal.

A magány bűbája pedig neki olyan volt, mint a levegő, mit beszítt, tudta is ő, szereti-e vagy sem?

Nem ismert mást, nem ismert sem testi, sem lelki szenvedést, a világból pedig az erdőn kívül csak Dolha faluját látta, ha lement a templomba, vagy nagy nagy ritkán sóért Áron, a veres zsidó gyufa- és petroleumszagu boltjába.

Mikor utóljára lent volt, Áron éppen egy kecskét ölt az udvaron.

A langyos piros vér ráfröcscsent mezítelen, gömbölyü lábszárára, attól nagyon megundorodott, hogy a vért olyan tapadósnak érezte.

Hónapok óta ez volt az egyetlen szokatlan érzés nála.

Mit is érzett volna?

Reggel karjára vette a kis Iván Ivanüt, mostoha anyja legkisebb gyermekét, kiállt az alacsony ajtóba, és nézte az erdőt.

Sehol egy lélek.

Az egyetlen lakóház mértföldekre, a gerendákból összerótt vadászlak, s mellette a kicseráni kerülő hajléka.

Itt lakott Lapkó Iván a vadonban, felesége, Hafia leánya, és a gyerekekkel. Mármarosi szelíd, istenfélő oroszok voltak mind.

Mindnek szemében az a messzenéző, megadásteli, várakozó tekintet.

Különben megadásra talán nem is volt szükségük, - nem ismertek vágyakat.

A messzenézést foglalkozásuk fejlesztette: feladatuk lévén a vadat kémlelni.

A türelmes, várakozásteli tekintetet pedig talán buzgó, kétely nélküli ájtatosságuk magyarázta meg.

Az asszonyok, gyermekek eltanulták vagy öröklötték e tekintetet.

Már a kis Iván is úgy nézett, mi, azokkal az átlátszó gyermekszemekkel nagyon nevetséges volt, - majdnem meghatóan nevetséges.

Még furcsább lett e tekintet, ha bögsre nyujtotta el puha, piros, fogatlan száját, s a lapos összemázolt orr még szélesebbre húzódott. A szemekbe könnyek gyűltek, de a nézés nem változott.

Hafia ma kissé a szokottnál élénkebben mozgott, szélesen kihímzett kendervászon inge megcsavarodott körülte, oly gyorsan fordult vissza, hogy felkösse kék, fehérszélű kötényét. A kis Ivánra is pirosan hímzett ingecskét húztak, de a pizok úgy befogta, hogy a szép gazdag görgös minta csak alig emelkedett ki az egyszínű barna rétegből, hanem a gyermek maga egészséges és kedves volt, nem ártott a pizok neki.

Reggel óta beszéltek a Kicserámba: jön az öreg „pán groff”, a fiatal „pán groff”, a „pán nagyságos” és a „pán inspector”.

Kikina Vaszily megint csak az öreg pán groffhoz van rendelve, pedig tavaly, mikor a szarvas-húsból többet követelt mint társai, a főerdész úr azt mondta: hogy többé nem ereszti fel, csak a póstát fogja hordani Dolháról.

A pán nagyságost pedig Hafinecz Petró Petrü kíséri, mert az magyarul is tud kicsit. No, annak ugyan lesz mit járni!

- Hát te Miter, hol maradsz? - kérdé Hafia.

- Én az öreg pán groffnak hordom az ételt, - válaszolt Miter, földdel súrolva a ház előtt a kék zománcos konyhaedényt és a csontnyelű késeket.

Miter igen csinos, barna fiú volt, csak kissé vézna és apró csontu, huszonegy éve dacára, - azért nem vették be katonának.

Arasznyi széles inge, hogy a munkába ne gátolja, hátravetve lógott nyakában s láttatta az igen finom, majdnem lányos váll- és karokat.

A mezítelen felső test óriási bőrtüszőbe volt szorítva, mely hónaljig ért. Hosszu járásnál jó szolgálatot tehetett annak a vékony, hajlékony fiúnak ez az összetartó öv.

Gyér öltözetét fehér halina-nadrág és barna, posztószéllal megkötött bocskor egészítette ki.

Miter völegénye volt Hafíanak, jövőre elveszi, ha málé földje ez idén jól megterem. A leány szerette is, már ahogy ezen a vidéken nemzedékek óta szeretni szokás, ahogy édes anyja szerette az apját, ahogy mostoha nénje Perety Mária szerette Dsamka Fedort, mikor hozzá ment.

Egyiknek sem jutott eszébe kérdezni: vajjon mást nem tudnának-e jobban szeretni? egyik sem gondolt másra, - jó asszonyok voltak.

Miter már több, majdnem „személyes” szeretettel függött a kerülő leányán. Szerette zsíros, fakó hajfonatját, mely vastag három ágban húzódott füle előtt, a halántéktól majdnem az állig, s onnan összecsavarva a hátsó hajtekercshez fonódott. Szerette hangját, ha hozzá szólott.

Este néha tilinkózott is neki, ez volt nála az érzélgés netovábbja, néha pedig drombolt.

Milyen kedvesen tudtak finom metszésű, bajúszatlan ajkai mosolyogni, mikor a krajcáros dromb vasrúgója sziszegő rezgéssel járt ki s be apró fehér fogai között. Hogy fénylettek gyermekes, csillagos fekete szemei, ha a leányra tekintett!

Hafia pedig csak nézte az erdőt, néha Mitert is, de csak úgy, mint az erdő ezeregy fáját, melyeket mind ismer, meg is szokott, de melyek közül egyik sem érdeklí különösen.

Most a görbeszarvu, tarka riskát nézte. Ma hajtották ide, hogy legyen az uraságnak tej-vaj. Még két libát és néhány csirkét is hoztak fel.

Lapkóék háza három helyiségből állt: az ő lakószobájuk, a pitvar és egy nagy konyha, melyben az uraság számára főztek, mikor feljöttek.

Naponta innen hordták szét az ételt, minden vadásznak, saját cserkészházához a rengetegbe.

Most csinos, bogárszemű menyecske sürgött-forgott a konyhában: Juli, a magyar szolgáló, kit itten „szakácsné” címmel tiszteltek meg. Csizmája apró, magas sarka belemélyedt a konyha tapasztott földjébe s rövid, széles szoknyája ütemesen ingott csípőjén, minden lépése után.

Péter a vadász is ott rendezgetett, teakészleteket állított össze, konzervdobozokat, gyertyát, cukrot készített minden úr számára. Az embereknek megmagyarázta, ki hova viszi. - „Még nem kell indulni, majd csak, ha az urak jönnek, mentek velük. Te Miter el ne felejts krumplit vinni, a méltóságos gróf azt szereti”.

Pár lépésnyire a kerülőháztól állt a vadászlak, kis faház ez is, csak csinosabban felszerelve, nagyobb ablakkal, épített kéménnyel. Ablakai a másik oldalra nyíltak, selymes zöld rétre, virágos mezőre, a széles völgyre s azon túl a hullámosan négy-öt sorban egymás felett elhúzódó szelíd erdős hegyekre.

Két nagy szoba volt a vadászlakban: az ebédlő, majdnem fényűzéssel berendezve, - legalább itt annak látszott. - Egyik asztalon felhalmozva szép fehér porcellán-edények, minden darabra zöld mezőben álló, barna szarvas festve. A másik asztalon vizes-palackok, poharak, konzervek, angol mártások s egy darab sajt üvegharang alatt. A harmadik kisebb asztalkán írószerek, e felett egy polczon vazelin, karbolos gyapot és gyomorcsépek. A szoba közepét az ebédlőasztal s két lóca foglalta el, de ezek már be is voltak festve, fényes sötétbarnára.

A hálószoba ugyanilyen nagy és világos volt. Mosdókészletek és széles padokból állt a berendezés. Két padon ágy készítve, a falon egy farámájú tükör.

Télére, mikor a házat becsukták, a madracokat, ágyneműket a padlás-gerendára akasztották, hogy az egér ne jusson hozzá, de a vörös gyapot-paplant még is csak kirágtá.

A közbeneső pitvarból egy darab el volt rekesztve: Péter és a két véreb hálólhelye.

II.

Jönnék! Jönnék!

Lent a völgyben zöld vadászkalapok három árnyalatban tüntek föl.

Apró hegyi lovakon jött Ghymesy Ernő gróf vendégeivel felfelé a meredek, úgynevezett úton, mely nem volt más, mint egy ódon, esőmosta kerékvágás. Néha szenet fuvaroztak le rajta, vagy egy-egy szekér szénát, különben talán még a madár sem járt erre.

A vadászok után négy ló által húzott parasztszekér ágaskodott a meredekre, bőrsákok és kizárások inogtak rajta. Minden oldalon egy markos orosz tartotta, hogy fel ne dülhessen.

Köves patakok medrébe, sűrű bükkök között, zsombékos havasi réteken ment az út.

Még egy emelkedés és még egy: végre idősziürkítette zindelytető, gerendákból épített falak, zöldre festett ablakok és ajtók látszottak.

- Jó, hogy nem szekéren jöttünk, így lóháton is elég nehezen jutottunk fel, - szólt Ernő, - de hogy tetszik nektek?

- Nagyon, nagyon, - válaszolt egyik vendége, míg a másik, a fiatalabb, csak nézte ezt a napsugaras képet, a lombtömegek gazdag aranybarna színezetét, melyből vígan, ifjan vált ki egy-egy jávor csengő hangú világos zöldje.

Zenehullámzásra emlékeztetett a hegyek alakja, a színezet összhangja. Varázslatos rózsás lilaszín-tónus derengett melegen, lágyan az erdőség körvonala fölött. Összhangzatosan olvadt a háttérben lévő hegyek kékes szürkésébe. A leghátsó és legmagasabb hegysor már oly légies, oly áttetsző volt, mintha csak keresztül lehetne rajta repülni.

- Kész az ebéd, - jelenté Péter a fűben heverésző vadászoknak.

Ebéd után az urak még csibukoztak a gyepen és a garádicson. Aztán elindultak ki-ki saját cserkészházához a rengeteg erdőben. Csak ketten maradtak a főlakáson: a legöregebb vendég, Bori Ágoston és Péter, a vadász.

Mindinkább esteledett, az ég megfényesedett csillagoktól és a rét hulló harmattól. Egy nagy-tányéru fehér százszorszép magas, vékony száron ingadozott, s mintha fehérsége nőne, mind világosabban vált ki az elalkonyult mezőről.

Egyszerre csak egy erőteljes kihívó hang szállt fel a völgyből: kapitális szarvas hatalmas bögése.

Majd közelebb, majd távolabb hallatszott a hang, amint a vad szélmentébe, vagy szél ellen fordította fejét.

A túlsó hegy rétjéről haragosan, szaggatva hangzott a válasz, de a szarvas nem mert közelebb jönni, hangja után ítélve ez már gyengébb, fiatalabb állat lehetett.

Még egynéhány erős bögés halk morgással felváltva, aztán egy zörgés a száraz levelek között, - valami megriasztotta a vadat; hallatszott, mint üti futtában agancsa végeit a fatörzsekhez.

Alig pár perc múlva földrendítő robaj rázta fel az erdő csendjét; egy bükkfaóriás zuhant le a hegyoldalba, a korhadt törzs nem bírta meg hatalmas koronáját - összeomlott.

De ettől már nem félt a vad, megszokta, hogy körülötte a fák kidőlnek, s rövid idő múlva újra hallatszott erős, kétségbeesetten hangzó orgonálása.

Könnyű ködfátyolok keletkeztek a völgyben, átszálltak a fákon, a holdvilág előtt úsztak el. A ház ablakán keresztül fénysávokat röpített ki a fehér üvegharangu ebédlői lámpa, ki, a harmatnedves ház előtti gyepre.

Ágoston fázott s bement a szobába, röviden megvacsorált, aztán aludni ment. Vadász embernek korán kell felkelni, korán is megypihenni.

Sötét és csendes lett a ház. A hézagos, mohával kitömött fa-közfalon áthallatszott, mint hortyog Péter a mellékhelyiségben, s mint tilinkózik Miter a másik házban.

III.

Ködös reggel virradt a szép napra. Titokteljes, varázslatos búbájjal telt meg az erdő; a sárga erdő fehér őszi ködbe. Hogy világítottak az aranylevelek, mintha csak nap sütné rájuk, szinte égtek! Hogy tágult és sűrűdött a puha fehér párafátyol. Minő óriásiak, megmérhetetlenek lettek a körvonalak, milyen csodálatos szokatlanok a formák. Mintha egy meseszerű idegen világ tolult volna a régi, az ismert helyébe, hol a tárgyaknak csak átszellemült hasonképe látható.

Mint két fekete árnyék nagy fehér homályban, szótlánul, csendesesen ment az öreg Ágoston Miter után, ki őt Ernő kolyibájához vezette. Nesz nélkül haladt a fiu előre, csak néha tette le a nehéz ételhordókosarat. Vagy két óra járás után tisztás helyre mutatott, honnan kékes füst szállt fel: ott van a kolyiba.

Nemsokára el is értek a kis fakunyhóhoz.

Szederindáktól körülfont, óriási szürke törzsek heverték a ház körül.

Ernő vágatta ki, nehogy hajlékára dőljenek egy váratlan viharos éjben.

Ő maga a ház előtt egy tönkөн ült, egy újjas mellényben és pipázott. Az egyik orosz nagy tűzzel beszélte neki a mai cserkészetet, mintha ő ott se lett volna, mintha ő nem is látta volna azt a jó tizenkettőt a páfrányok közt állni. Többet ért egy gyenge huszárnál az a széles állású vastag agancs.

Hiába, rossz széllel mentünk, ha az a legelő lomha suta meg nem riad, talán lövéshez jutunk. Talán? De gyönyörű volt, mikor szelet kapott és a fejét hátraszegve, visszatört. No, jobb így, ebben a ködben úgy sem lehetett volna biztosan célozni, bár a réten világosabb volt. De nézd meg, Ágoston bácsi, lakásomat belül is.

A hegyes, kis zszindelytetejű fakunyhó minden butorzata egy fapad, egy vaskályha s egy pokróccal betakart tábori ágyból állott. Az ágy előtt a keményre taposott földön egy gyékénytakaró.

Szerény berendezése dacára e hajlék a lakott és lakályos benyomását tette. A padon elrendezve főzőedény és a teakészlet állt. A falra függesztve törülközők, ruggyanta mosdótál, öltönyök, törődött, ázott vadászkalapok és expressz puskák. Az ágy fejénél fölszegezett deszkadarabon írópapír, egy új könyv Sziberiáról, egy mustáros üvegbe dugott gyertyaszál, gyufa, tinta, só és paprika.

- Vaszily egész komornyik, - mondta Ernő, - mindent rendbe tart és milyen becsületes! Még a szivarvéget is összeszedi és felrakja a gerendára, soha sem nyúl hozzá, míg neki nem ajándékozom, pedig ugyan szeret bagózni.

Míter befűtött s a vadászok maguk melegítették az ételt a kis kályhán. Volt rizsleves, hús sóska-mártással, libapecsenye és sódaros tészta. A kosárból még egy palack bort, egy üveg savanyúvizet, sajtot és kenyeret szedtek ki.

Nagyon ízlett nekik az ebéd. A maradékot odaadták az oroszoknak, de péntek lévén, azok egy világért sem nyúltak volna hozzá, eltették másnapra, s ették a böjtös málét.

Az ő szállásuk egy elágazó zszindelyfedél volt. A nyílás előtt éjjel-nappal tűz égett. Ott imádkoztak esténként, míg a piros láng megvilágította ájtatos arcaikat, összetett kezeiket.

Most Míter vizet forralt a tűznél.

- Hát mikor veszed el Hafiát? - kérdé Ernő tőle.

- Majd jövőre.

- Az sok idő, hátha addig hűtlen lesz?

Míter csak nevetett.

- Ha mást szeretne?

- Akkor megölöm, - mondá Míter még mindig tréfásan, de mintha lelkében valami felébredt volna, mi eddig nem volt ottan.

Egy megmagyarázhatatlan kifejezés futott végig arcán, de mihamar kialudt belőle, mint az elhamvasztott papirdarabon átfutó utolsó szikra. Ágoston a küszöbön ült, s mesélte, hogy megijedt ma Péter a medvétől.

Csakugyan látott egy jókora bocsot. Császármadarakat ment löni a konyha számára, akkor találkozott a szörnyeteggel. A medvebocs elfutott, s Péter halálsápadtan tért vissza kalandja után.

Vaszily nyugtalanul hallgatódzott s többször integetett, hogy ideje lenne már az esti cserkészetre indulni.

Egy darabon hangtalanul ment a két vadász. Hol ösvényük elvált, csak szó nélkül intettek egymásnak.

Mikor Ágoston felért a fölakhoz, két idegen alak ült a ház előtti réten. Csendőrök voltak.

A kakastollat kalapjukon lengette a szél és arcuk pirosra volt kifúva.

Ágoston beszédbe eredt a csendőrökkel: hova mennek? miért járnak erre? hiszen itt nincs rossz ember!

- Rossz ember mindenütt akad, ahol ember van, még a legjobból is válhat rossz, - felelt az egyik csendőr.

Nagy tapasztalatai lehetnek.

IV.

Vasárnap Ernő pihenőt tartott, s mint mondta, elment vendégségbe Ágoston bácsihoz. A többi vendégek is összejöttek. Kedélyesen ebédeltek együtt, csibuknál és fekete-kávénál elpanaszolták egymásnak, hogy még sem tudtak lövéshez jutni, bármennyit is fáradnak.

Délután Ágoston hívta Ernőt, jöjjön, nézze meg, hogy kártyáznak az oroszok Lapkó szobájában.

A gyéren megvilágított sok különböző alak egyforma nézésükkel körben ült, s egyik a másik után komolyan, majdnem elegikusan ütötte a zsíros magyar kártyát. Vaszily egy szögletben ült, ő nem kártyázott, de a „Jäger úrnak” beszélt, hol oroszul, hol tört magyarsággal, hogy járt ő tavasszal Bocskón, mikor a vásárra ment: - A bátyám meg én mentünk, már este volt, hogy elértünk a Kilina Gyuró kolyibájához.

- Itt meghálunk, - mondom a bátyámnak.

- Jaj, te, nem jó lesz az! - mondja a bátyám, - hiszen Gyuró boszorkány-mester.

De mégis bementünk, mert sötét volt, és az eső csak úgy zuhogott. Már hatan voltak bent: Gyuró maga, Popadjuk Iván, ennek az öcscse Gyuró, Prodán Palkó és két idegen.

- Elférünk? - kérdezte a bátyám.

- Elférni elférnénk, - mondta Popadjuk, - de megeszen a bolha.

- Nem baj az, - biztatta Kilina Gyuró, - várjatok csak egy cseppet. - Ezzel leszúrt egy nagy kést a kolyiba közepébe, úgy, hogy kiállott a nyele a földből. Aztán eloltotta a mécset. - Úgy aludtunk reggelig, mint a tej. Nem bántott se bolha, se semmiféle féreg. De reggel aztán láttunk olyan csodát, hogy mind csak úgy bámultunk: A kés nyele teli volt bolhával, mint egy nagy fekete kalap, úgy ült rajta.

Prodán Palkó tűzbe akarta lökni, de Kilina Gyuró nem engedte:

- Nem szabad azt, mert máskor nem jönnének.

Lehet, hogy ő volt a bolha-pásztor?

- Mi a bolha-pásztor? - kérdezte Péter.

- Hát tetszik tudni, tavasszal a főboszorkánymester bejár minden helyet és kimondja valakinek: - Te ez idén ennek, vagy annak az állatnak leszel a pásztora! - akkor muszáj vállalni, mert minden állatnak van pásztora. Ha jó a pásztor, egy darab se vész el, vagy csak annyi, mit a pásztor akar. Hafinecz Petro tavaly kiment nyestet löni, hát csak úgy jöttek ki a fából, mint az iskolából, egész kilencet lőtt. Mikor előtte szaladt a tizedik, a legszebb, azt is le akarja löni, egyszer csak egy ember jön ki a fa mögül és azt mondja: - Nem szabad!

- Dehogyan szabad, nekem szabad, én vagyok itt a kerülő!

- De nem szabad, - mondja az ember újra, - már adtam neked kilenc darabot, a tizediket nem adom, különben úgy sem találod el.

Aztán az ember csak olyan lett, mint a mohos fa és eltűnt az ágak mögött, akkor tudta meg Petro, hogy ez volt a nyest-pásztor.

- Talán ez idén a szarvasoknak hajadon pásztortjuk van, azért nem tudnak az urak löni.

- Hát nálatok a lányok olyan ügyesek? - kérde Ernő.

- Igen, tetszik tudni, a férfi sokszor részeges, elalszik, aztán az állat, a mi rá van bízva, elpusztul, az asszonynak pulyája van, arra jobban vigyázz, mint az állatra, meg más gondja is akad.

- De a leánynak, ha nincs éppen szeretője, semmi dolga sincsen, az aztán vigyáz. Igaz, hogy egy jó férfi többet ér, de hát az ilyen ritka.

Hafia a bölcső mellett ült s a kis Ivánt ringatta, ki melegre, pirosra aludta magát. A kerülő lányát cseppet sem érdekelte Vaszily elbeszélése, többször hallotta már, aztán egyszer az apja is azt mondta rá, hogy - bolond beszéd, a kerülők vigyáznak a szarvasra, de hogy a kujkukra meg a tücsökre is vigyázna valaki, azt már csak még se hiszi. Össze is vezett ezért Vaszilylyal, a ki azt állította, hogy ő tudja a mit tud, és Hafinecz se hazudik, hát ki lett volna, a ki megszólította, ha nem a nyest-pásztor?

Ernő a többi emberekkel is beszélgetett, mind élénken és szívesen felelt, csak Hafia ült a bölcső mellett unottan és szégyellősen.

- Voltál már Mária-Pócson? - kérde Ernő a leányt.

- Nem, csak a néném volt ott egyszer.

- No, oda menj el, - folytatá a gróf, - olyan nagy templom van ott, hogy a dolhai ötször beleférne, ezüst teteje van, búcsúkor ezer gyertya ég benne és húsz pap mondja a misét.

Hafia széles állkapcája előre tólult, mintha valamibe akart volna harapni, nyugodt arckifejezése butává változott.

Mintha csak megcsapta volna az ezer gyertya lángja: forró emésztő vágy kelt szívében. Fellázadt benne követelő ifjúsága, az egyhangú, vágytalan élet ellen, érezte, hogy van még valami a világon Dolhán kívül, mit ő nem ismer, amit szeretne, ami után vágyakozna, de mert érzését nem értette meg, még gondolatba se tudta foglalni, csak még egykedvűbben, butábban nézett maga elé.

Hanem felébredt fantáziája nem hagyta többé nyugodni, a primitív ember vad képzelő tehetségével szötte álmait.

A „pócsi templom” fogalma alatt, oly irtóztatóan ragyogó, színes, aránytalan valamit képzelt, melytől minden tisztultabb műízlés megborzadt volna, de mi nála a gyönyör fanatikus élvezetévé vált, lekötötte vágyait, elfoglalta gondolatait, s átváltoztatta gyerekes, öntudatlan érzelem-világát.

V.

Az uraság már régen elhagyta Kicseránit, a vadászlak zöld táblái zárva voltak, minden csendes lett, csak az egér zörmölt üres porcellán edények között, keresve egy elfelejtett száraz kenyérmorzsát.

A hó is lehullott, de Hafia még mindig Pócsra gondolt. Még mindig álmodozott az ezer gyertyáról.

Néha úgy érezte, mintha hózivatarba állna és a megszámlálhatatlan fényes hulló hócsillagok elvinnék a szeme világát.

Lassan, lassan rá nőtt a fény szivére, körülfonta esztét, elkábította és ezen érzések összege egy nagy vágyba olvadt: Pócsra menni!

Még ápolta és növelte magában e vágyat, mert szent dolognak hitte.

Egyik éjjel azt álmodta, hogy ő Szűz Mária és a nép előtte imádkozik, Lapkóék, Míter, meg Áron a veres zsidó is, de az egyszerre elhúzódott és egy ledőlt bükkfa lett belőle.

Ráért a leány álmodozni egész hosszú télen.

Legfeljebb vízért ment és hímezte egyik vastag vászon ingét a másik után, kék és piros szállal.

Az orosz asszonyoknak itt ritkán van egyéb dolguk.

Úgy élt mint minden télen eddig, csak néha feje a munkánál nagyon előre hajlott és a vér előntötte széles csontu orcáját.

A változást senki sem vette észre nála; először, mert nem ügyeltek reá, aztán, mert nem is igen nagy volt - külsőleg.

Néha mondta Míternek: - Te Míter, mielőtt megesküszünk, elmegyünk a pócsi búcsúra.

Míter pedig örült, hogy egyáltalán az esküvőről beszél, és szépnek találta, ha a leány sárgás bőre megveresedett.

VI.

Forró nyár következett a hosszú hideg téltre.

A Nyírségen már mindenütt learattak, be is hordtak, csak itt-ott tágas csűrkertekbe zúgott egy-egy késedelmes cséplőgép.

Meleg szél hordta a homokot, beporozta vele a fényes tarlót, az ákácfa lankadt leveleit. Fárasztóan, lomhán elterülő nagy meleg áradozott a Tisza felett, a leányvári révnél.

A révész ingujjával törülte le izzadságtól csurgó homlokát.

Alig bírta áthúzni a hidast. Hosszu, kampós botjával belékapott a kifeszített kötélbe, magához vont a vereses gömbölyű rézcsigák megcsikordultak és tova csúsztak rajta, de csak egy darabon. Nagy munka volt ezt a temérdek búcsújáró népet átszállítani.

Máramarosi oroszok voltak mind, fehér halina ruhákba, gyertya-viaszba mártott kemény, fényes kalapokkal, az asszonyok tarkára hímezett, barnás vászon ingekbe.

Felettük gömbölyű kék rudakon templomi zászlók ingadoztak, vörös rojtos gyapotból, tarka, világos szentképekkel, az egyikén még egy arany virágokkal nyomtatott rózsaszín fátyol is volt.

A hidas elején Hafia állt Miter mellett és bámulva nézte a sík egyenes partokat.

A leányt eltikkasztotta a nagy hőség és a hosszú út.

Miter lehajlott, kalapjába vizet merített a zavaros Tiszából s oda nyújtá Hafiának, de ez undorodott valamitől.

A minden orosz háza és személye körül terjengő birka-szag, itt e forró napsugarak alatt még erősödött és úszott a túlterhelt tutajjal, Hafiának kellemetlen volt e szag - először életében.

Milyen távolnak látszott neki az az üde, friss reggel, midőn elindultak, pedig csak tegnapelőtt volt.

Vasas szekerek zörögtek végig az úton. Husztra szállították a sok kályhát és fazekakat a dolhai vasgyárból.

Keselymező előtt a lapályon nyolc liba legelt, megszámolta mialatt a szent éneket énekelte és a „Mária” szó helyett *nyolcat* mondott bele, de nem vette senki észre.

A fényes levelű diófák, a szőlőhegyek mind-mind lassan eltűntek Hafia szemei előtt, végre homokos talajra értek, itt látott először dinnyét.

A tapasztaltabb oroszok, kik már máskor is voltak búcsújáráson, neki estek s még a kemény zöld hajába is bele haraptak, Hafia pedig a fényes fekete magokat rágcsálta szét s azt mondta: olyan mint a bükk-makk, vagy négyet el is tett, hogy haza viszi mostohájának kóstolni.

VII.

Leírhatatlan zszibongó élet hullámszórt a pócsi bazilika körül.

Búcsújárók ezrei, térden, imádkozva, énekelve, a földet csókolva, zászlók, gyertyák, kereszték tarka sokasága, mézeskalácsosok méz szagu bódéjai, ide-oda siető papok - hosszú szakállal, ha oroszok, borotvált ajakkal, ha katolikusok voltak - a koldúsok rémes hada, kik nyomorukból kereskedést üzve, a nem „hivatalos” szegényre megvetéssel néztek.

Volt itt az emberiség minden fajtájából, ott a tiszta áhítat, az egyszerű szívjóság a legelvetemültebb lelki sülyedés mellett, a gyermek, kit élte kezdetén hoztak ide, hogy áldás szálljon többi napjaira, az aggastyán, ki utóljára jött el, hogy áldást vigyen magával titokteljes végső útjára, és sok-sok élvezetre vágyó nyugtalan szív, melyeknek örömük telt a hang- és színzűrzavarban, a zszibongó lázas változó életben.

Hafia most tolakodott Miterrel a templom nagy ajtajába, de a néptömeg ott megtorlódtott, lehetetlen volt bejutni.

A leány egy magyar paraszt-legény mellé került, ki durván a szemébe nevetett, mert Hafia öltözete különösnek tűnt fel neki.

„Soha ilyet, mint ezek a tót leányok, még búcsúra is csak egy ingben jönnek!”

Dobos Pista volt a legény neve, kálvinista létére is eljött a búcsúra, részben a mulatság, részben pápista szeretője, Gér Erzszi kedvéért.

Erzszi most is ottan állt mellette, csinosan, módosan, ünnepiesen felöltözve, rádőlt a vállára és vele együtt nevette a „tót leányt” különös öltözetével.

De Pista már megbánta durva nevetését.

Hafia halványan, szégyenkezve, fáradtan állt előtte. Maga sem tudta, hogy mit nevetnek rajta, hogy miért szégyelli úgy magát? de ránézett Erzsi kaczkias alakjára s egy új tapasztalattal, egy új érzéssel lett gazdagabb: megösmerte az irigységet.

Pistának feltűnt, hogy szép foga van ennek a tót leánynak és elkezdett vele beszélni, minden szláv szót felhasználva, mit katonáskodása alatt Boszniában tanult.

Hafia gyönyörűnek találta ezt a beszédet, bár csak itt-ott értett meg belőle valamit, többek közt azt is, mikor a legény mondta neki: meglátogatlak rózsám, bizony isten még e nyáron elmegyek hozzátok.

Aztán, hogy ki volt a bajúsa fenve Pistának és hogy hányta hátra a fejét, mint egy makrancos ló!

Mit erre tekintett, az csendesen, némán nézett maga elé s mosolygott, mintha soha sem jött volna ki erdejéből.

Hafia végtelenül türelmetlen lett:

Jaj csak már bent lennék a templomban!

Pista megértette kívánságát, két hatalmas könyökét neki feszítette a tömegnek, egy kis úr támadt körülöttük, a sokaság megint összehúzódott mögöttük, előre toltta őket - bent voltak a templomban.

Még korán volt.

A templom tágas boltíves helyisége még nem telt meg egészen, csak az ajtónál tolongott a nép. A külső izzó napról jöve, hűvösnek tetszett a magas kupolás bazilika.

Hafia szemében még ott remegett az a kábító napfény. Eleinte nem látott semmit, a feje szédült a derengő homályban, aztán lassan világosabban szállt reá a fény száz meg száz égő viaszgyertyáról, ragyogó aranyos ködöt húzva szeme elé.

E ködön keresztül élesen hatott át egy sugár ezüstös tisztasága. Egy nagy ezüst koronáról jött, mely a csoda-kép felett lebegett, Koriatovics herczeg ajándéka, ki e templomot is építtette.

A kép maga, muszka szokás szerint, a közfal ajtaja felett volt felfüggesztve, magasan a templom közepébe: egy fára festett megbarnult Madonna, a byzanci alakok és a byzanci felfogás szenvedélytelt merevségével.

Majdnem megható tehetetlen merevség, ijesztő lekötött szenvedélylyel.

Még jobban kitűntek mindezen vonások az által, hogy a Madonnára és karjaiban levő kis Megváltóra arannyal áttört nehéz damaszt palást volt feladva, nyakába egy kincseket érő ékszer, tíz sor rendkívüli nagyságu és szépségü keleti gyöngyökből.

Az ablakból jóformán csak a mandulavágásu nagy sötét szemek látszottak, legalább csak ezek tűntek fel titokteljes, megmagyarázhatatlan kifejezésükkel.

Az a kép, mely ezreket vonzott magához, ezreket megvigasztalt, melyhez ezrek áhítata, kétségbeesett kérelme szállt fel, mintha visszalehelné mindazt az áhitatot, kétségbeesést és vigaszt, mely ötet századok óta környezte. Bűbájos varázslat vette körül: az eszményesítés varázsa.

Hafia áhítattal nézett a képre, aztán leborult a templom hús kövezetére.

Boldog volt, oly boldog, hogy mellét egy nagy nehéz sóhaj emelte: ah! ah!

Névtelen, gyönyörteljes, fájó érzés vett rajta erőt, egy azon érzésekből, melyre a legtudatosabb elme is éppen oly kevésbé talál szavakat, mint a legtudatlanabb nép gyermeke.

Egy érzés, mely néha az áhítat, szerelem, vagy költészet alakját ölti, de mely keletkezésében megfoghatatlan, megnevezhetetlen.

Most elkezdődött az a különös ének, melyet a muszka ritus ír elő.

Előbb egy végtelen lány és végtelen szomorú dallam. Halk elhaló akkordjai a beláthatatlan puszták képét idézték fel a hallgató képelmében, aztán mindinkább kúszáltabban, izgatóbban szálltak a hangok, a discant élesen szelte át a basszus orgonaszzerű bűgását, forró szenvedély vibrált az énekbe, csillogott, szállongott benne, de az összhangot alig lehetett megtalálni, értelmetlenné, zavartá vált a zene. Egyszerre csak, mintha minden hangfolyam megtalálta volna biztos medrét, egymás mellett nyugodtan folytak a vég akkord megkönnyebbült sóhaja felé.

Hideg borzongás futotta át Hafia testét, mintha lázas lenne, majd ismét melegen ömlött körülötte a mindinkább páratelt levegő. Most egy forró lehellet érinté arcát, ettől is megremegett, biztos volt benne, hogy a magyar legény áll mellette.

Felveté áhítattól mámoros szemeit, de tekintete csak Miter közel arcával találkozott.

Előbb nem értette, miért van ez itten? hogy került ide? Hiszen ez nem a Kicséráni?

Aztán, hogy mindinkább felocsúdott félálomból, szájalmas megvetéssel nézte azt a csenevész, gyermekes alakot maga mellett, és undorral a birkaszagu halina ruhát.

Miter órákon át imádkozott, ájtatosan, türelmesen, már a nagypénteki imát is elmondta, végre nem jutott semmi más eszébe, csak sóhajtozott, mint az ájtatos öreg emberek.

Aztán nézte, nézte a csodatevő szentképet, míg lassan elfordult tekintete Hafia felé.

Rátapadtak szemei a leány arcára, alakjára, kipirult jobb fülére. Egy kis fekete lencse volt rajta, éppen a fül felső hajlásán, azt nézte Miter csak oly áhítattal, mint előbb a Mária képet.

Hafia még soha sem tűnt fel neki ilyen szépnek. Most már valóban szerette, a férfi igaz szívü, egyenes, bizalomtelt szerelmével.

Tetszett neki egyszerű öltözte s dühös lett arra a gondolatra, ha egyszer Hafia is ilyen bolondosan felcifránná magát, mint a többi idegen asszony itten!

De majd meglátná! az ő felesége csak úgy fog öltözködni, mint az édesanyja, és olyan jó asszony is lesz.

Miter még soha sem volt ilyen boldog, még soha sem örült úgy az életnek, a jövőnek.

Az ő lelke is, mint Hafiáé, nagy átalakuláson ment keresztül a bazilika fényes homályában.

Mindketten öntudatra ébredtek, de egyik sem vette a másikon észre.

Most már *látták* egymást, de csak visszaható tekintettel, úgy, mint amilyenek a Kicsérániba voltak.

Életre ébredtek, s örültek az életnek, mert nem tudták, hogy az élet fájdalmas és szörnyű.

VIII.

Hosszu és fáradalmasnak tetszett az út Hafiának haza felé.

Mintha soha sem érne véget a Nyírség hullámozó homok tengere, a végtelen ákác sorok, a beláthatatlan tengeri földek, izzó-sárga, lankadt fejü napraforgó szegélyeikkel.

Ő nem látta a színek finom lágyságát, ő nem érezte a hangulat varázslatát, mely ezeken a földeken elterül.

Elfáradt és melege volt. A természetet csodálni soha sem jutott eszébe, erről csak annyit tudott, hogy az erdőben jobban érezte magát.

De Miter annál vígabban vitte a nehéz templomi zászlót.

Mintha új erő szállt volna a vézna barna karokba, mintha lépteit valami könnyebbítően emelné: gyönyörű szép volt a búcsú, szent cselekedet tőlük eljönni és ha haza érnek, elveszi Hafiát!

Kétlovas, alacsony kocsi ment el mellettük. A kerekek halk súrlódással merültek a puha homokba, a küllőkről repülő porfelleg egészen beburkolta a búcsújárókat, ellepte Hafia zsíros fakó haját, izzadt fényes arcát, a leány törülgette szemeit a portól, nagyon melege volt.

Végre-végre hűvösödni kezdett. Világos zöld átlátszó égen az új hold keskeny ezüst sarlója mutatkozott.

Egy nagy szőlődomb alatt mentek el, aztán csinos kis nádfedeles házak között, Báka faluján végig. Mire a falu túlsó szélére értek, teljesen beesteledett. A temetődomb kivájjt homokpartja alatt telepedtek le a búcsúsok éjszakára.

Késő, késő lehetett, csak a sűrűn elszórt csillagok ragyogtak az égen.

A falu utolsó háza éppen a temető-dombbal szembe volt. A kapufélfához dülve egy karcsú fiatal legény alakja állt.

Gyönyörű mély hangon dalolta: „Iskolába nem járattak”.

Végig rezgett a dalban, a hangban az a visszatartott mélyszéges mély érzés, az a mindent elseprő viharzó szenvedély, az a büszke dacos megnyugvás, az a lág, odaadó szomorúság, amelyet egyedül a magyar nóta tud kifejezni, mely fátyolt borít a hallgató szemére, mely szomorít és vigasztal egyszeribe.

Az orosz leány nem értette meg a dalt, de mégis átszállt szívébe a hangja, mégis átrezgette testét, lelkét ez a nóta.

Eszébe jutott Pista, a pócsi diplomajutóban, aztán - Miter drombjá.

Egész éjjel nem tudott aludni.

Leborúlt a harmat-nedves, perjés homokra, oly áhitattal imádkozott, mint Pócson a Mária-kép előtt, csak hogy már követelőbben, indulatosabban és kérte a szűz Máriát, hallgatná meg az ő kérését, bár ha valaki megkérdezi, mi ez a kérés? maga sem tudta volna megmondani.

IX.

Ismét sárgultak a Kicsérániban a levelek, az idő csak halkán, észrevétlenül simult a küzködő emberéletek fölött, egyformává nyomva azt a tömörkedő kúszt szenvedést, s azt a kevés, inkább remélt, mint elért boldogságot, miből az élet szövődik.

Ez volt a talaj, mely így előkészítve, jövő megmérhetetlen szenvedések és - talán boldogságok - magját tartalmazta.

Miter az utóbbit vélte a jövőben elérhetni, bár nem gondolkozott felette, csak az jutott eszébe: Hafia! Hafia!

Ilyenkor hosszan és érzelgősen tilinkózott, és szemei lassan megnedvesedtek - talán a boldogságtól?

- Hát a jövő héten esküszünk?

Csak ennyi kifejezést adott Miter érzelmeinek, de a leány indulatosan, türelmetlenül felelt reá:

- Mi jut eszedbe? hogy is ne!

Aztán annyi házi dolgot sorolt el, annyi érvet hozott fel a közel esküvő ellen, hogy Miter szomorúan dugta tilinkóját bőrtüszőjébe, és remélkedett a jövő hét utánba.

De csak ismét az a jelenet, ismét azon érvek.

Miter nagyon szerény fiú volt, de azelőtt néha megfogta Hafia hajfonatját és azt morzsolta ujjai között, míg a durva, vastag hajsálak egymáshoz horzsolódtak. Ha most ezt próbálta, a leány haragosan fordult el tőle:

- Minek ez az ostobaság, mind kiteped a hajamat!

A pócsi búcsú óta majdnem mindig ingerült volt, s Miter, ki jó tulajdonait - melyek közt a szelidség állt első sorban - alig vette észre, tökéletesen belebolondult haragos hangjába, türelmetlen mozdulataiba.

Egy új lényt vélt benne látni, mely őt végtelenül érdekelte, s melytől igen félt. Ezenkívül vágyódott a régi szelid Hafia után, örületes, szenvedélyes szerelemmel kereste azt az elvesztett alakot, melyet csak most ösmert meg igazán, az új jelenségen keresztül.

Mind ezen érzések annál kízóbbak, annál izgatóbbak voltak, mivel öntudatlanul jöttek, s a gondolkodásnak nem volt bennök semmi része.

A leánynál már majdnem tudatossá vált a nyomasztó helyzet kínja, ő, az asszony felületes, léha, de sebes fölfogásával, jobban megértette az összefüggést hangulata és a külső dolgok között.

Vágyai voltak, melyek alakot is öltöttek: - néha Pista nyalka alakját.

Nem lehetett szerelemnek nevezni, mit e legény iránt érzett, tudta jól, hogy soha sem látja többé, minek is látta volna?

De elég volt őt megismerni - vagy talán nem is őt, csak egy más tájékat, más embereket - hogy otthona és vőlegénye végtelen unalmasnak tűnjék föl előtte.

- Istenem, Istenem! - mondta ilyenkor és sóhajtozott, mint Pócson a Mária-kép előtt: ah! ah!

Lenézte Mitert, hogy oly csendes és gyerekes, de azért néha mégis félt tőle, a világerő sem merte volna megmondani neki, hogy nem megy hozzá.

Különben ez eszébe sem jutott. Ki máshoz ment volna?

Néha pedig, ha Miter oly őszinte nézéssel, nyitott szájjal rábámúlt, és ő gondolatait a pócsi templomajtóba kapta, szájalomérzet fogta el.

Ilyenkor hozzá simúlt, valami nyomasztó érzés mint egy nagy zokogás szállt fel szívéből a torkába, bamba szemekkel, brutális arczkifejezéssel nézett maga elé.

Lassan-lassan megkezdődött az az észrevehetetlen izgató kegyetlen játék, melyet a nagy világban egy különös művészetnek tartanak, de, mely csak nyilvánulása az asszonyi tulajdonoknak, a rosszaknak s a jóknak, - de inkább a rosszaknak. Van ebben a macska-egér játékban valami a szájalomból, igen sok a hiúságból, hatalom, vágy és unalom egybe keverve, aztán még talán egy igen homályos, igen bizonytalan vágy, törekvés, egy igen homályos és bizonytalan eszmény után.

Miter mind szerelmesebb, s Hafia mind unottabb lett, de ha néha eszébe jutott: hátha Miter ott hagyja őtet? akkor igen megijedt, s kedveskedett vele, hogy aztán annál jobban kínozza hideg mozdulattal, goromba szavakkal. Ilyenkor a fiú néha sírt is és azt mondta: - Nem látsz engem többet.

X.

Egyszer Miter lement Dolhára, s két napig nem jött vissza.

Pálinkát ivott, - azt hitte jó kedvében.

A leány kétségbe volt esve, jajveszékelt: ez is korhely lesz, mint a nagypapa, vagy utonálló, mint az édesanyja testvérbátyja. Szilaj népek voltak családjában.

Hafia siratta, mint egy jó feleség a rég megszokott férjet, de mégis csak az fájt neki, hogy el tud lenni nála nélkül, hogy hatalma lazul, - talán más leányok után jár?

Mikor visszajött Miter, ráborúlt és széles szájával csókolta a fiú nyakát.

Ez boldogan, odaadóan magához ölelte, de a leány ismét csak kibontakozott karjaiból, a már szokássá vált ingerültség szállta meg.

Igy ment ez napról-napra, hétről-hétre.

Miter már nem kérdezte, mikor lesz az esküvő, nem mert e tárgyról szólni, csak egy rab-szolga alázatosságával kereste a leány kedvét mindenben.

Egyszer azonban ismét Dolhán ivott a korcsmában - most ez többször megtörtént az előbb oly józan, becsületes fiún. - Az emberek azt mondták: rá kapott a pálinkára, mert az öreg pan groff öt forintot adott neki, mikor az arany óráját meglelte, pedig nem is sokat kellett keresni, ott volt mindjárt a kunyhó előtt, csak a ruhájával rántotta ki, mert nagyon sietett és még nagyon álmos volt.

Ivás közben egyszerre hozzá fordul egy másik dolhai fiú:

- Te Miter, hát már nem veszed el Hafiát?

Miter viaszsárga lett és siránkozó, vontatott hangon, melyet az ittasság és felindulás reszketővé tett, csak annyit tudott felelni:

- Ki mondta?

- Mindenki beszéli, hogy egy magyar szeretője van, már volt is a Kicserániba, az veszi el.

- Az nem igaz.

- Ha nem igaz, hát akkor még miért nem a feleséged?

- Előbb tehenet akarok venni.

- A nagypádnak se volt. Minek neked tehen?

- A jövő héten megesküszünk!

Gottur Milyó föl kacagott.

A nevetés, kifejezésében durvaságot, állatiasságot jelzett, de a hang maga zengzetes és kellemes hullámzású volt, mi igen gyakran található az orosz parasztnál.

Miternek azonban úgy ütött fülébe, mint ezer ördög hahotája.

A pálinka gőze fejébe szállt, de ezen a fátyolon keresztül tisztábban, élesebben látott:

A szeretője megcsalja, a pajtása kineveti!

Oly düh szállta meg, hogy még jobban belesápadt, reszketett, de már nem gyengeségből, a hangja elakadt, de már nem siránkozó érzékenységtől.

Minden körülménynek össze kellett találkozni, hogy ezt a jámbor, gyermekes fiút vadállattá változtassa: a régen érzett, de nem gondolt féltékenység, a növekvő szerelem, a részegség által fokozott izgatottság s még az a megmagyarázhatatlan valami, mely bizonyos körülmények között mindenre képesít: rosszra, jóra.

Titokteljes hatványozása a legrejtettebb tulajdonoknak!

XI.

- Megölöm, megölöm!

Ez a gondolat járt Miter fejébe, midőn késő este visszatámolygott a Kicseráni felé.

Ezt a szót ismételte újra és újra. Aztán mormogta:

- No persze, hogy is ne.

Kis idő múlva a részeg paraszt megátalkodottságával ismét csak azt hajtotta:

- Megölöm, megölöm!

Az elpuhult, ellankadt falevelekről lassan siklottak le az összesűrűsödött ködcseppek. Egyik a másik után lehullott a puha nedves talajra, a földön fekvő, félig elenyészett levelekre.

Egy ilyen csepp fénylő ólomszinben éppen most szakadt le egy sárga hegyes bükklevél végéről, de nem ért a földre. Miter ment a gyalogúton, a fák alatt, az ő nyakába hullott a csepp, éppen a hol a haj vége egyenesre volt nyírva a tarkó felett.

Az ittas és izgatott fiú meleg bőrén hamar elpárolgott a vízcsepp, de hidegével megborzongatta egész testét.

Kemény, keserü józanságra ébredett a lázas mámor kínjából:

- Hiszen én se vagyok bolond! - csak ennyit mondott, aztán a szavakkal gondolatjai is elenyésztek.

Hogy tudott volna az ilyen egyszerű kezdetleges elme gondolkozni, ilyen zavart helyzet, ilyen összetett érzelmek felett?

Hiszen nála ez a tehetség nem is fejlődhetett, mivel semmiféle nemzetsége nem ösmerte a gondolkozás átkos gyönyörét.

De érezni - az már más.

A veszélyt, a végzetteljest még az állat is megérzi.

XII.

- Hafia! - erős zörgetés a kerülőház ablakán.

A Lapkó leánya felugrott, hamar letette öléből a kis Ivánt, úgy érezte, engedelmeskedni kell e hívásnak.

Senki más nem tartózkodott a házban, már késő alkony volt. A szobában kis mécs égett. Hafia egy polcra helyezte, hogy Iván el ne érje, s a mint felemelte a mécset, karjáról visszacsúszott a nehéz vászon ingujj, s az izmos, de még is leányos fiatal karon, piros meleg fénynyel ömlött szét a mécs világa.

Türelmetlenül hangzott újra Miter szava:

- Mikor jössz már? beszédem van veled!

Hafia sietett volna engedelmessé válni, de egyszerre másat gondolt, lassan, lassan fordult meg:

- Hadd várjon!

Öntudatlanul majdnem, de mégis igen messzire vitte már a kaczárság művészetét, bízott hatalmában, s e bizalom merész és kegyetlenné tette.

Csak egyet felejtett el, mint annyi sok tudatos és tapasztalt társnője e művészetben:

Azt a régi hasonlatot a túlfeszített húrról.

Mikor kilépett a házból, Miter karjaiba szorította, hogy a szikár, vékony karok kigyókként fonódtak széles alakja körül. Nem tudott menekülni. De fejét elfordította s azt mondta neki:

- Menj, pálinkaszagú vagy, nem megyek hozzád; egy korhelyhez!

De a fiú oda sem ügyelt, csak húzta őt magával a holdvilágos, kékes-zöld mezőn keresztül, le a völgybe.

Hafia félni kezdett: - mit akarsz?

Semmi válasz, csak néha forró lehellete érte a leány vállát.

- Nagyon szép vagy! - súgta egyszer fülébe, s aztán kis szünet mulva: - hát a magyar szeretőd!

- Megbolondultál? - válaszolt a leány, igazán hitte, hogy megtévelyodött s talán nem is volt messze a valóságtól. Elkezdett egy üdvözlést imádkozni.

Már a patakhöz értek.

Csendes, búvájos tájkép vette őket körül. Halk loccsanással tolta előre a patak apró sima habjait, rendes időközben egy hullám teteje mindig megcsillant, a mint elfolyt egy, a patak medrében fekvő nagyobb gömbölyű kavics felett.

A víz többi részére árnyékot vetettek a széles, ingadozó lapu levelek. Tányérjuk dércsipe halvány zöldje megezüstösödött a hullámozó holdsugaraktól.

Mindenhova behatolt az a tiszta, hideg és még is fátyolos fény: a kézománcu ezüst holdsugár, szétözlött a sűrű lombzat között, lesiklott a fehéren világító szürke bükkörzseken, végig simult a barnás párolgó föld felett.

Az egész természet szenvedélytelen, boldog nyugalmat lehel, nem érzett rajta az élet szaggatott lázas lüktetése, csak a teremtő erő hatalmas nyugodtsága, melynek keblén összeolvadnak az ellentétes részletek - a lét és az elmulás.

Egy fiatal erőtől duzzadó élet szállt most itt át a létből az elmulásba.

.....

XIII.

Hafia, a szegény, tudatlan orosz leány, - ki mégis eléggé asszony volt, hogy az őt szerető egyszerű fiút kínozza, örültté tegye, csak úgy, mint egy ünnevelt, nagy világi szépség, kit csak úgy, mint amazokat megszállt a hiúság és az unalom átka - el nem kerülhette végzetét.

Se ő, se Miter nem hitte volna, hogy ide jutnak. Régi időtől fogva, mint férj és feleség képzelték az életet bevégezni, csakhogy míg Miter türelmetlenül várta, ő késleltetni kívánta az egyesülést. Ez volt minden.

Most ott feküdt a földön, átszúrt szívvel.

Még egy csendes vonaglás, inkább mint egy mély, álom előtti nyújtózkodás húzódott át elterült alakján, aztán tagjai majdnem szemmel látható hidegséggel egyenkint megmeredtek, álla mellére esett, szemei fénytelenül fehéren nyíltak a holdsugárra.

Miter megölte Hafiát, - agyon szúrta.

Midőn utoljára magához ölelte bal karjával, jobb keze a tüszőjébe dugott kés után nyúlt.

Finom, hegyes angol gyártmányu penge volt. Miter ezt Ernő cserkész házában lelte, miután a vadászok elutaztak.

Már több, mint egy éve magánál rejtegette a talált kincset.

Ő, ki ájtatos becsületességgel még az elhajított szivarvéget is visszatette, ezt az első fél-lopás formát már tudatosan követte el.

Sokszor majdnem babonás áhitattal nézte hajszálfinom élet, ujját végig húzta fényesre csiszolt acél lapján, mintha vért törült volna le róla.

Ilyenkor arra gondolt:

Hogy szúrná a meglőtt szarvas lapoczkája mögé, és most - majdnem önkénytelenül Hafia szívébe ütötte.

Csak a vászoning vastag szövete nyújtott némi ellentállást, benyomult a puha mellbe, a mint a kés hegye érinté, aztán a szálak széthuzódtak s simán, könnyen siklott be acélja a bordák közé.

Mind ez oly váratlanul, oly sebességgel történt, hogy a leány rá sem ért feleszmélni a halál előtt.

Átcsúszott az élet utolsó percén, mint átcsúszunk az ébrenlét eszméletéből az álom homályába, csendesen, észrevétlenül.

Miter keze jéghideg volt, de feje égett, szemei megtüzesedtek, ajkai duzzadva nyíltak szét.

Amint maga előtt látta menyasszonya holttestét, vad alattomos öröm szállt szívébe.

Egy percig úgy érezte, mintha esküvőjük most ment volna végbe.

Lassan letérdelt a leány mellé, a hűvös, harmatos fűbe és gépiesen, félhangon imádkozott, míg gondolatai zavartan össze-vissza csapdostak fejében.

Mint egy fényes ködbe látta maga előtt a pócsi templomot, de hatalmas koronájú szarvasok futottak körülette, aztán egy nagy szakállu orosz pap elrabolta tőle Hafiát és a toronyba a harang alá rejtette, a harang maga pedig himbált, és minden ütéssel a homlokához csapódott.

Hogy zúgott a fejében ez az irtóztató harangozás!

Egyszerre csak a pan groff jutott eszébe, szelid, csendes nézésével: - Mit mondana az most?

Persze, hogy csodálkozna!

Erre hangosan, ostobán felnevetett, de saját kacagásától megijedve, úgy ejtette el a hangot, mint egy széttört üveg földre hulló csörrenő felét.

Most a halott leány fejét végtelen gyöngédséggel az ölébe vette, hosszan bámúlva nézte az arcél már-már megnyúló vonalait.

Lassan, mintegy kimondhatatlan fáradsággal tolakodott tekintete tovább a mezitelen nyakon végig, melyen egy ér az utolsó lélekzetvétele küzdelmében erősen kidagadt, tétovázva nézte az ing vastagon behajtott szegélyét, a pirosra kivarrt minta emelkedését a kebel felett és végre, mintha minden elsötétült volna körülötte, mintha egy nagy feketeség rá nőtt volna szemére, szívére, már nem látott egyebet, csak a kés egyenesen felálló fekete csontnyelét, csak az összetartó fényes acél karikát lent, mely oly lágyan simúlt az ing sugárszerűen szétterülő ráncaiba, csekély behorpadással jelezve a helyet, hol a penge a leány mellébe hatolt.

Félve nyúlt a kés után, de ez a gyöngye érintésre meg se mozdult, végre végtelen óvatosan, lassan, mintha attól tartana, hogy fájni fog, kihúzta a hegyes vékony acélt.

Egyike a szétvágott szálaknak, mely a késre tapadt, most szintén kihúzódott. Vértől nedvesen, megnehezülten esett vissza a szövetre és rajta lassan cseppenként futott a vér végig a lehajlott bal váll alatt a földre.

Miter gondosan megnézte a sebet, mintha be akarná gyógyítani, aztán egy végső hatalmas örület vett rajta erőt.

Rátapasztotta ajkait a háromszögű hosszúkás sebre, hogy a már száradozó vércseppek pelyhes bajusza közé ragadtak, és csókolta, csókolta a halál ezen jelét örületen, szenvedélyesen.

Most már nem veheti el tőle senki Hafiát!

Majd mint a felriasztott vad felugrott, hogy a halott feje tompa zökkenéssel esett öléből a kemény földre, és szaladt az erdőbe, mintha lábai akarata ellen is vinnék.

Háromszor is visszakerült a végzetes tett helyszínére.

Látta Hafiát, fehéren, mozdulatlanul a holdfényben; aztán a reggel rémes szürkületében látta a holttestet, arcán összefolytak a halál és a kora reggel ólomszínű árnyai, a vonásokban már némi változás volt; az orr megnyúlt, és a szájszélek összeesve lehúzódtak.

Végre midőn ismét a patakhöz került, világos verőfényes dél volt.

Forró, tüzes napsugarak leolvasztották a dérharmatot a levelek széleiről, minden nedves, fényesen ragyogott.

A kékségtől túlaradó ég háttéréről tisztán, határozottan vált le a lombzat gazdag meleg színezete, a levelek éles biztos körrajza.

Sehogy sem illett ehhez a nyílt öröme hívó, fátyoltalan környezethez Hafia elterült alakja. Most már a földé, és még is csak mintha ő lenne idegen ezen a napsugaras, élő, termékeny földön, csak az ő tagjait nem járhatja át az élet melege.

Egyszeribe, előkészület nélkül, elért a titok végére, és ez által csak titokteljesebb lett jelensége ez érthető, nappali világba.

Miter is ilyenformát érzett, sőt talán még homályosan gondolta is, hiszen az örület óráiban az elme tehetsége hihetetlenül fokozódik.

Mozdulatlanul nézte soká, soká áldozatát.

Egyszerre csak léptek hallatszottak: nehéz csizmatalp alatt, száraz galy törött szét, recsegő surlódással csúszott el az útból a lépés után.

Egy fény akadt Miter szemébe, hosszú rezgéssel szállt át hozzá a csengő kék légen keresztül.

Napsugár tükröződött egy puska csövén.

Menekülni! ez volt a gyilkos fiu első gondolatja, de mintha valami visszatartaná, végtelen kíváncsisággal nézte, kié lehet ez a fegyver?

Vadászok? nem, hiszen a grófék már régen elmentek.

De talán orvvadászok?

Erre a gondolatra megcsillant a szeme, szomjuhozott a harcra, undorodott a vértől, de most, most vágyódott utána, friss, piros vérre, hogy azt a néhány cseppet, mely ott a földön meg-aludt és barnás lett, kimossa emlékéből.

A léptek mindinkább közeledtek, most feltűnt az erdő sűrűjéből két nyugalmasan könnyü, öntudatos alak.

Minden mozdulatuk azt árulta el: mi tudjuk hová megyünk, mit akarunk; nem sietünk, mert nem fogunk elkésni!

Csendőrök voltak, őrzőjárat közben megtudták a kerülő házban Hafia eltűnését.

Lapkóné, ki különben ki nem állhatta mostoha leányát, jajveszékelve beszélte nekik.

Lapkó maga dolga után ment, és gondolta: majd megkerül.

Csak ennyire terjedt nála az apai szeretet.

Ugyanazon csendőrök voltak, kik egykor a Kicseráni előtt megpihentek. Az a szőke, piros képű fiu mondta akkor Ágostonnak, hogy a legjobból is válhat rossz ember.

Az ő kötelessége volt, a rossz emberekre vadászni. Nyugodtan, öntudatosan, kitűnően tette.

Kedélyes arckifejezése sohasem változott, apró, világoskék szemei elégülten, gyermekesen néztek a világba, naiv kegyetlenség sugárzott belőlük: a gyermek tréfás kegyetlensége, ha bogarakat kínoz.

Társa egy elmosódott sötét alak volt.

Csendőrségre vállalkozott, mert valamiből csak kellett élni s mert elég bátor embernek érezte magát hozzá.

A szőke csendőr most rákiáltott Miterre: „Állj, vagy lövök!”

Ez, mintha felébredt volna a hangtól, tágra nyitotta szemeit, aztán szó nélkül futásnak indult.

A csendőr érezte, hogy futásban el nem éri ezt a könnyü, vékony fiút, ki gyermekségétől a hegyeket járta, még egyszer és még egyszer utána kiáltott. Aztán a legkisebb vadászláz nélkül, nyugodtan, pontosan célba vette.

Az ismétlő puska eldőrdült.

Könnyen akarta találni, hogy elfoghassa, de a lövés nagyon is jól sikerült. A golyó a bal lapockán befúródott, s pár perc múlva, alig száz lépésre Hafia holttestétől, Miter összeesett, hogy föl ne keljen többé.

XX.

Egyik tavasz a másik után bontotta ki a piciny zöld leveleket a kicseráni erdő fáin, egyik ős a másik után szedte le azokat ellankadva, megsárgulva.

A dolhai temető árok mellett már régen behorpadt a két sírdomb, mely Mitert és Hafíát fedte.

A perje felverte körületét. Az egyik összeomlott fakereszt helyén bojtorján nőtt, finom tonusu szúró, szürkés ágazatával puhává, gyöngéddé árnyalta a fű éles zöldjét.

Pirosan-lila bojtos virágai kipontozták a növény felső területét, bágyadt színt kölcsönözve a halvány, fakult alapnak.

A sírdomb mellett Iván állt, a kis Lapkó Iván, kiből már nagy fiúcska lett s egy másik fiúnak mutatta: - Itt fekszik Hafia néném, kit a Perety Miter ölt meg, mert a magyar fiút szerette.

Névnep.

Régis ismerős kép ez: alacsony, de meglehetősen nagy, meszelt szoba, melynek négyszögletű ablakán rézsut ömlik be a délutáni napfény, - porszemek táncolnak benne - s elsiklik a deszkapadló felett, mely több helyen ki van járva, finom meleg-szürke színén csak itt-ott jelzi egy-egy sötétebb folt, hogy valaha be volt eresztve.

A szoba túlsó szöglete homályban van, csak éppen tónusba rajzolódik egy vaskandalló zömök, alacsony formája s mellette egy ecetes állvány rácsos alkotmánya, melyből rubin és topázszínű üvegek világítanak a homályból.

A kandalló előtt egy amerikai hintaszék, hajlított fából, rajta vöröskék és barna „smyrna” szőnyeg, nyilván valamely zárdából kikerült nőrokon munkája.

Tovább, a lehető legsötétebb helyen az íróasztal, rajta ujságok, pipaszurkáló s néhány szép érett rozskalász. Az egyetlen dolog, mi a „gondozott” benyomását teszi, a pipaszekrény, barna fából, zöld posztóval bevonva. Van benne vagy két tajtékpipa, történeti alakokkal s valami történeti hagyománnyal, aztán néhány csibuk, köztük egy nagy borostyánköves szár s még számtalan kisebb-nagyobb pipa, tajtékból, fából, cserépből.

Az ablak mellett vedlett, fekete bőrdiván. Egy eltévedt napsugár sárgásan csillan vissza a hideg kékesfekete bőrbevonatról, a sárgaréz kárpitos-szegekről. A diván támláján egy zsíros mélyedés jelzi, hova szokta a házi úr évek óta fejét nyugalomra hajtani.

Különbönb kevés különbség van az itt elszunnyadt órák s ébrenléte között. Mintha csak aludnék, úgy tölti meg pipáit, úgy megy ki a cséplőgéphez, úgy politizál este a tiszteletessel, úgy fekszik le, úgy kél fel. Érzés vagy gondolat nem zavarja meg szokásait. Pedig ezen alvó mocsárréteg alatt egy egész világa a gondolat- és érzésvegetációnak nyugszik eltemetve - vagy csak elvetve vár a kikelésre?

Helyes, fogékony józan elme az övé, de ha új eszmével találkozik, mely esetleg nagysága vagy tisztasága által elragadhatná - megborzad tőle: Minek már az a komédia? Ha költő kell, ott van Petőfi, ennek műveit elragadtatással olvasta sokáig, de aztán, mikor hajszála deresedni kezdett, ezt is restelte: „csak a fiataloknak való az a sok tavasz, meg napsugár, olvassák azok, én már vén ember vagyok”.

Egy-egy hazafias verset még elolvasott néha, de később már ez is túlaradó volt neki, s csak a napilapokból merítette patriotizmusát, sokat használva a „haladás” szót, mi neki egy-egy új ekét, vagy valami különösen haszontalan új gépet, vagy néha egy új kölcsönt a birtokra jelentett.

Hogy leányait férjhez adta, messzi vármegyékbe nem volt senkije, kit szeressen. Sok jó cimborák jöttek ugyan hozzá, de ezek éppen oly sivár életűek voltak, mint ő s így egymásnak sem adhattak semmit. Ittak együtt s haza menve elmondják: be áldott jó ember ez a Lőrinc bácsi.

Egyszer mégis megmozdult lelkében a vágy valami szép után. Maga sem tudta miért, egy szép tágas virágházát épített a kertben. Naponként lejárt oda, s őszinte gyönyörűséggel nézte a fehér daturák illatos tölcserjeit, a pelargoniumok izzó virág-lángjait, a plumbágók égszín-kékjét, a vaniliák hamvas violaszínjét s a fuchsiák bizarr csengetyűit. Érdeklődött más virágházak iránt, eljárt ide-oda s boldog volt, ha egy kis „stupfert” vagy magot hozhatott haza, valamely sohasem látott plántából. De egyszerre izgatni kezdte, hogy a szomszédban lakó gróf Hámory virágházában nincs egyetlen pelargonium, egyetlen plumbágó sem. Lassan meggyűlölte saját szép virágait, vágyódott a calceolariák, a colokasiák, az orchideák után. Jól

esett neki e neveket kimondani, ha volt birtokában ilyen plánta, de még a hangját is gyűlölte, ha csak más üvegházban látta őket.

S ő, ki házában egy bútordarabot sem engedett megmozdítani, s minden újabb gondolatot azzal utasított vissza: „ugyan minek az a figurázás? régen is jó volt, ma is jó az” virágai között teljesen kifejlesztette magában az új, a bizarr utáni vágyakozást. Fáradt dékadens izléssel fordult el szép régi virágaitól, még csak néhány új név izgatta - aztán megszűnt ez is. - „Hiszen más kertben mégis mindig újabb s ritkább dolgok lesznek, minek hát a komédia”. - Nem is járt már le a virágházba, a plánták egymásután elpusztultak s az épület csak arra volt jó, hogy a kertészhetes télen tudja hova tenni a lopott tengerit és mákot.

Ha kérdezték: - mit csinál szép üvegháza? - nyers hangon mondta: - meguntam a dudvákat, - s kedvetlenül pipázott tovább.

Ismét csak siklottak a napok, pipázás, ujságotolvasás, esti tarrok és politizálás között.

Úgy napról-napra a bőrdívánon meg se látszott, hogy kopik, csak az év végén láthatta, ki akarta, hogy a zsíros folt jobban bemélyedjék s hogy a varrásoknál már a bőr jobban fakul. Ha a háztetőn egy zindely elkorhadt, azt megcsinálta az ács, ha a szobaleány egy ablakot betört, azt bevágta a kertész. Ha vendégek jöttek, több bort hoztak fel a pincéből s a szakácsné leölt néhány apró marhát, senki sem kérdezte melyiket, csak másnap néhány szép kis tarka csirkével, néhány jókedvű kacsával kevesebb járt az udvaron. Ez volt minden változás.

S nemes Domonyi Lőrinc de Sárvár et eadem, így és csak így képzelte egy magyar nemes életét helyesnek és jónak: „Le kell kötni érzést és gondolatot, nehogy eltévedjen”. Egy gyöngye oldala azonban mégis maradt: a cigányzene. Lelkének minden költszetét, szívének minden érzését csakis ez alakban öntötte ki.

Ezt nem is restelte, odadőlt az asztalra s szívta be a nóta egész lélekbemenő melancholikus szépségét. Elszállt képzeletében azokon a nagy vonalakon, melyek a magyar zenébe a puszták végtelenségéből szakadtak bele. Átjárta szívét a heves izgató fordulatok zivatarja, megrázta belsejét, összetépte idegeit, míg engesztelően, mint egy édes tiszta csók - melyet ő sohasem adott és sohasem kapott - hozzá símúlt érzéséhez egyike azon kimondhatlan lágy és erős melódiáknak, mely vígasztal, meghat és kibékít. Mikor már nem bírta ki, elhúzatta magának azokat a friss nótákat, melyek mindennél szomorúbbak. Ilyenkor aztán sírni kezdett s a többiek mondták: - berugott az öreg.

Kedvenc nótája mindig az maradt: „Végig mentem az ormódi temetőn”. Bár „régiszeretőjét” sohasem vesztette el, de jól esett neki azt a fájdalmat átérezni, mely esetleg szívét megtisztíthatta, lelkét felemelhette volna, akkor még, mikor kérges szíve lágyabb és érzőbb volt, mielőtt még agyon nem fojtotta szeretetet utálni vágyát, érzéki szerelem olcsó lőrérével. Még egy dologban lelte kedvét; ez volt az anekdotázás. Mivel humor hiányán egy jó adag komikumérzék volt lényében, kifogyhatatlanul tudta vendégeit grotesque vagy Shakespeare clownjaira emlékeztető adomákkal mulattatni. - Legszívesebben beszélte, hogy csapta be a németet a hatvanas években, mikor dragonyosokat küldtek a nyakára, hogy beszédjék rajta a megtagadott adót: - Már tudtam, hogy jönnek s Bari Pista tréfált velem, mégis csak meg fogja fizetni Lőrinc bátyám az adót, bárhogy vonakodik.

- Nem én, a szentnek sem!

- Már hogyne, hisz a katonaság itt marad a nyakán akár egy évig, majd ha kifogy pincéből, kamarából minden, akkor csak megfizeti.

- Hát te megfizetted?

- Persze, még jót is mulattam hozzá: Bejön egy nyalka szőke fiu, báró Waldennak hívták s dragonyos főhadnagy volt. Illedelmesen és szépen bemutatja magát, kezdi a szót csürnicsovanni, hogy restelli a hivatalát, hogy így kell neki alkalmatlankodni, hogy így, hogy úgy. - Sohse bánja, mondom én neki, főhadnagy úr, hiszen, ha egy számár feldser tíz piócat rendel nekem s felragasztja még oda is, a hová nem kéne, nem a szegény Isten nyomorúlt piócaállatjára fogok haragudni.

- No Pista öcsém, mondom, jó tréfát csináltál, de majd jobbat produkálok én. Ezzel a falusi asztalosnál hamar kölcsön kérek egy koporsót, feltételem az asztalra, magam belefekszem. A fehér ablakfüggönnyel letakartatom magamat úgy, hogy látszottam is, nem is, de én mindent láttam alóla. Aztán Terka, a gazdasszonyom - még most is megvan, - behívta a szolgálókat, a kertészt, a kocsiszt, hadd sírjanak körülöttem. Mire az executió jött, már egészen beletanultak a jajgatásba. A német hadnagy levett főveggel állt meg a koporsó mellett. Meghatottságot erőltetett az arcára, aztán sarkonfordult, vissza se jött, hiszen halott emberen nincs mit exequálni.

Ilyenkor a hallgatók nagyot nevettek s mondák: - Milyen egészséges humora van Lőrinc bácsinak.

Az öreg Domonyi élete mind üresebb lett. Leányai vagy elhaltak, vagy igen messze költöztek, a cimborák mindinkább öregedtek. Nem tetszett már Lőrincnek naponkint ugyanazon élceket, ugyanazon töprengéseket hallani. Valamint az sem tetszett, ha hadnagy öcscse visszatérve, öthat nyeregszerszámmal érkezett meg, kicsinylőleg nézett mindenre s Bécsből vagy Kolozsvárról hozta az újmódi sivárságot, az újmódi ürességet.

- Hát ez a híres újkor szelleme? Ejh, jobb a régi! - s csökönyös indulattal hozatta vissza az ecetes kasznit, melyet a gazdasszony nyárára a konyhába vitetett.

Egyetlen igazi öröme volt a gólyákat nézni a háztetőn. Tavaszkor már alig várta, mikor repülnek vissza kéményfeletti fészkekbe, nyáron úgy leste, mikor nyújtják ki már a fiókok kopasz fejüket, mikor kezdik borzos szárnyukat kisímítani, mikor repülnek ki először. Ha kepeltek este, házsártos szeretettel kiáltott fel hozzájuk. - No csak lármázzatok, majd adok én nektek! Ha úsztak a kék levegőbe, úgy nézett fel hozzájuk, akkor igazán repülni vágyott s ha a gólyák népe augusztus 20-án elköltözött, soká-soká kísérte őket, előbb szemmel, aztán gondolattal. Feléledtek szemei előtt messze idegen tartományok, melyeket ő sohse látott. A tengerre gondolt, hogy milyen nagy, végtelen lehet s hogy a gólya mégis átröpüli. Egész álmodozó lett, aztán türelmetlenül fordult el - „ejh, jobb itthon” - de a gólyákra csak mindig visszagondolt.

Augusztus 10-én, Lőrinc napra mindig nagy trakta volt a háznál. Megülték évenként Domonyi Lőrinc névnapját. Nem hívtak senkit, magától jött oda a sok kocsi és szekér, teli volt az udvar régi módi hintókkal, új sárga mázos sandlauferekkel, vagy magas, zöld tárántászokkal, ilyenén csakis fiatalemberek jöttek - régi barátainak fiai - kik már huszonöt éves korukban éppen úgy megcsontosodtak új formájú szokásaikban, mint ő a régiekben, kik alapjában az életet már első negyedén éppen úgy megúnták, mint ő az utolsó felében.

De Lőrinc bácsi névnapjára mind eljöttek „mulatni”. Tetszelgősen húzták ki legújabb divatu szivartárcáikat s modern mosolylyal hallgatták az öreg úr zsörtölődéseit, a „romlott fiatal-ságra, az új idők káros befolyására”.

Egyiknek vagy másiknak szép hangja volt, ez danolt a cigányzenéhez, mire ő maga is, a többiek is ellágyultak. Míg reggel aztán a hajnali ködben kifordult az udvarból az ígás-szekér, melyen öthat cigány ült s mögöttük a szekérkasban meredezett, mint valamely hosszú nyaku madár, a nagy bögő fantasztikus alakja. Aztán a többi kocsikba is befogtak s lassan oszladozott a társaság. A könnyü négyes jucker fogatok, a nehéz poros hintók, az egyetlen ekhós szekér, mind kigördült egymásután az udvarból, számtalan kerékvágást hagyva maga után. Így volt ez évről-évre. De ez idén - senki sem tudta mi okból - Domonyi Lőrinc meghívókat

küldött minden ismerőséhez, minden cimborájához. Egyik így szólt: „Aztán el ne maradj a nevem-napjáról!” a másik: „Huncut, aki el nem jön” s így tovább lakonikus formában, de érezhető volt minden levélben a meghívás komolysága.

- Mi ütött az öregbe? - kérdék barátai. - Ki akar valakit hagyni, hogy a többit oly sürgősen hívja?

- Dehogy! - mondák mások, - egy jó tréfa jutott eszébe, tudjátok milyen vidám, meglátjátok, nagy hec lesz Domonyi házában s el nem maradt volna senki sem a névnapról.

Délután kezdtek gyülekezni. Az udvar különös szépen volt feltakarítva, minden út felgereblyélve, a gyep megnyesve, a rég elfelejtett üvegházból kihoztak minden cserepes virágot a ház elé.

De a háziúr nem állt a pitvar ajtóban, mint rendszeren s ha kérdezték a cselédeket, hogy hol van? egyszerűen azt felelték: - benn az ebédlőben.

Ott is volt. Ujdonat új fekete ruhában, fekete selyemnyakkendővel, fehér haja kétfelé fésülve, az álla tisztára borotválva. Így feküdt egy kis selyempárnán, a nagy ebédlő-asztalon - egy koporsóban.

Nem halt meg, egész vígan nézett a világba, kissé beesett szemeivel, de csendesen, mozdulatlanul egyenesen feküdt. Minden belépő embert szívesen köszöntött. - Hát beléd mi a csuda ütött? - kérdi egyik cimborája. - Hiszen nem vagyunk mi se fináncok, se katonák, hogy így koporsóba fogadsz, adót se jöttünk exequálni. No kelj fel, vén szurtos és elő csak azzal a borral. Sohase halunk meg!

- De meg ám, - felelt Domonyi, - még pedig én ma éjszaka halok meg, azért hívtalak össze, mulatni akarok veletek.

- Tán megmérgezte magát bátyám, Terka asszony miatt? - röhögött egy fiatalember, ki igen büszke volt reá, hogy nála egy nagyon fiatal s igen szép cukrászleány a gazdasszony.

- Nagypád fülét! - felelt Domonyi, - hisz tudod, sohse voltam asszonybolondja, aztán a Terka nem is olyan *cukros*, hogy keserü méreg kellene rá gyomorerősítőnek.

Aztán öccséhez fordult:

- Te fiú, hozass bort, lásd el jól vendégeinket, mulassatok hajnalig, addig ráérünk. Húzza a cigány, a hogy bírja, ti meg fiúk danoljatok hozzá, a hogy a torkotok, meg a szívetek engedi. Hej, sírjon az a hegedü, te se kíméld brácsás, a cimbalom pedig rezegjen, mintha az ördög paripája volna s az tüzes sarkantyúval vágatna rajta.

A vendégek ámúlva nézték: félrebeszél az öreg? de valami olyan parancsoló komolyság volt a hangjában, tekintetében, hogy lassan engedtek. Nyomottan, feszélyezve közeledtek a mellékasztalhoz, hol nagy tálakba sonkák, pulyka-pecsenyék, malacok, torták, rétesek voltak feltálalva. Nagy üvegcancsókban bor állott s a kancsók mellett számtalan pohár, kicsi, nagy, finom metszésű, úgy mint durva, vastag talpu korcsmai poharak, a közepében egy nagy ezüst bilikom, ezzel a fölirattal: - Agárverseny, dáma-díj, 1862. - Azt töltsétek meg majd nekem, - mondta Domonyi, de csak később, még nem.

Eleinte csöndesen falatoztak a vendégek a félhomályban, alig hallatszott egy-egy tányércsörgés, vagy pohárcsengés, szó nem is esett, csak a szivar és pipafüst sűrűdött meg mindig jobban.

Később Terka asszony behozott két petroleumlámpát, éppen elég volt sárgás világa, hogy a homályt láthatóvá tegye a nagy alacsony sötét szobában, a füstös levegőben. A cigány húzta egy szögletben, előbb csak csendesen, majd valami izgalom fogta el a bandát, a primás idegesen, szaggatottan játszott. Egy fiatal ember elkezdett danolni, halkán, félve, de aztán hangja

mindíg erősebben hullámozott, végre mikor azt húzták: „Szépen legel a kisasszony gulyája”, úgy tört elő a nóta melléből, mint egy hangos zokogás s mikor e szavakhoz jött, „Szívem gulyás terítsd le a subádat”, ez már mint a rémület sikoltása hangzott a termen végig.

Lassan a többiek is bele jöttek a danolásba, néhányan teli pohárral kezökben táncoltak, egyik ráütött az öklével a cimbalomra, hogy a húrok pattogva szakadtak szét, egy másik sírva borult a szék támlájára.

Domonyi néha közbeszólt: - Úgy, úgy, csak mulassatok! Ne sírj Bandi, „több is veszett Mohácsnál”. Egy szép hallgató nóta után megint megszólalt: - Ide hát azt a gondúzó!

A legöregebb vendég most telitöltötte a bilikomot, úgy lépett a koporsóhoz. Egyik karjával felemelte Domonyi fejét s ajkához tartotta a serleget.

- Egészségtekre cimborák! - mondta Lőrinc s fenéig kiürítette a bilikomot, azzal ismét nyugodtan visszafeküdt s feszülten nézte, hogy folyik körülötte az orgia.

Valóságos örület vett már erőt a vendégseregen, énekeltek, rikácsoltak, nagyokat kurjongattak közbe.

Minden pohárcocintással előmlött a bor a földre, ruhájok bortól nedves lett, hajuk zilált. Némelyik szeme lázban égett, másoké üvegessé meredt.

Most a poharakat vágta a nagy, barna, farámás tükörbe s ez csörrenve omlott össze.

Egyik az ablakba hajította a poharat s a tört táblán keresztül élesen vágott be a hús éjji levegő. Megkavarta a füstöt, meglobogtatta a petróleumlámpát s könnyen megfujta Domonyi fehér haját.

Még valami más is tolult be a törött ablaküvegen: valami titokteljes nagy hangulat, mely mintegy lefátyolozta az éjji orgia örületét: a hajnali szürkület első derengése. Valami várakozásteli, valami kimondhatatlanul nagy volt e hajnali fényben, amint lassan, feltarthatlan biztonsággal hatolt be az ablakon, amint terjedt és szétömlött minden személyen, minden tárgyon.

A koporsóból most egy sóhaj hallatszott.

S ez a könnyü lehellet mintha vihar erejével tört volna a duhaj lármába, a hegedűk sivítésába, egyszerre elfűjt mindent. Mélységes mély csend lett.

Lassan, kimérten, halkan, de mégis érthetően mondá Domonyi:

- Most húzzátok el az én nótámat!

A hegedűkről mintegy álomszerűen fonódott le a dal: „Végig mentem az ormódi temetőn”.

Halkan, halkan, végtelen fájdalmasan szállt a dallam. Mintha egyes hangjai odatapadtak volna a koporsóhoz.

Mások ellebbentek felette, mint a madár röpte, puhatollas érintéssel.

Az összhang bánatos folyamából most felszívott a prím éles, üvegtiszta hangja. S mint a folyamhabok, ismét és ismét visszajött ugyanaz a fájdalmas ének: „Végigmentem az ormódi temetőn”.

Mintha a hanghullámok hidegebbé váltak volna a betóduló hajnali levegőben, ellepték dermesztő folyamukkal a koporsót, lassan fagyott meg jeges lehök alatt Domonyi Lőrincben az élet.

Vége volt a zenének - elhangzott - s a felkelő nap egy nyugodt, szép holttetemre sütött be a törött ablakon.

Krisztina.

Fiatal volt és szenvedélyes, csinosnak is lehetett mondani. De anyja, ha reá nézett, mindig könnybe lábadt szemekkel suttogá barátnéinak: - Szegény Krisztinám soha sem fog férjhez menni. Titokban ugyan örült Bériné, hogy leánya soha sem fog azon tapasztalatokhoz, felfedezésekhez jutni, melyek az ő leányos, aranykedvét, asszonyi-gond szürke pókhálójával oly korán, s oly sűrűn befonták, - de azért az illem kedvéért, csak mindig úgy mondta: - Szegény Krisztinám!

Krisztinát csakugyan sajnálni lehetett, mivel hogy halálra volt szánva.

Nem úgy, mint mi, mindnyájan, - majd - egyszer - valamikor, - de korai, elkerülhetetlen halálra. Tüdővész családjában mellbeteg gyermeke lévén.

Meg is csillant már szemében a tüdővész nyugtalan fénye, s ha ifju testét olykor okadatolatlan fáradság lepte meg, mindenki tudta, - ő maga is, - hogy ez a rémes betegség előjele.

A leánynak azonban bátor, tiszta lelke volt, nem zárta be szemét a változhatlan előtt, de nem is hagyta életét megromtani egy várható, de időpontra nézve bizonytalan eshetőség által.

S ő élt, intenzíven, boldogan, beszíva az életet minden lehellelével, minden szívverésével.

A bálterem, a jégpálya, a tennis-ground ugyan zárva voltak előtte, de ő lelke egész szenvedélyével a mélyebb élvezetekhez fordult.

Művelte magát, olvasott, a művészet minden jelenségét lázas érdeklődéssel kísérte. Zongorázott és tanulmányozta az idegen nyelveket.

Egyszer azon sopánkodott, hogy nincs ember Budapesten, kitől ő a spanyol nyelvet megtanulhatná. Éppen atyja névnapját ünnepelték, többen voltak Bériéknél.

Jakab Pál, egy idősebb úr a társaságból, a leányhoz fordult s jóságos atyai hangon mondá:

- Krisztina, én megtanítom magát a spanyol nyelvre, ha akarja. Elég jól beszélem, s a könyveket tökéletesen értem.

A leány érdekes, szeplős arcát heves pír futotta el, finom kezeivel ügyetlenül tapsolt örömben. Oly banális, oly nevetséges volt ez a mozdulat, annyira ellentétes Krisztina egész komoly, szellemes lényével, hogy rögtön elárulta nagyfoku idegességét.

Örült, végtelenül örült.

Másnap a spanyol leckék megkezdődtek. A leány fejlett szelleme hamar felfogta a tantárgyat és lecke után még ismereteket merített mestere érdekes beszélgetései és leírásaiból.

Mert Jakab Pál sokat utazott, sokat gondolkozott, különben egy igen szerencsétlen ember volt. Érzékeny, túlságosan érzékeny szív, s egy visszataszító külső egyesültek nála.

De Krisztina e külsőt napról-napra kevésbé vette észre és napról-napra jobban átérezte értékét ezen csunya, öregedő embernek.

A spanyol órák lettek életének fénypontjai. Alig várta délelőtt, hogy kinyíljék az ajtó, hogy hallhassa mestere kellemes hangját, érdekes előadását.

Először életében érintkezett egy magas gondolkozású férfival, kinek mély tudománya mellett, kedélyvilága is gyöngéd és érintetlen maradt.

Oly gazdagnak, oly boldognak érezte magát.

Egyszer azonban Jakab Pál a szokottnál később érkezett tanítványához, s ahelyett, hogy a nyelvtanhoz nyúlt volna, kezébe vette Krisztina keskeny fehér kezét s komolyan, meghatottan szólt hozzá:

- Édes gyermekem, lássa, azt hittem, hogy egy ilyen öreg ember, mint én, nyugodtan adhat egy fiatal leánynak néhány leckeórát, anélkül, hogy ez feltűnnék, vagy hogy ezt általában észrevennék. Bocsásson meg! Csalódtam!

A város a mi leckéink felett mulat, s az ön mestere és az én tanítványom, a legkülönösebb kombinációknak szolgálnak alapul.

Ön még oly fiatal. Ez magának árthatna, édes kis Krisztinám, azért jobb lesz, ha a spanyol nyelvet abbahagyjuk.

A leány, aki első percben kissé elhalványult, most nyugodtan nézett Pál szemébe, s határozottan mondta:

- Ugyan, már hogy tarthat engem ilyen kicsinyesnek? Ez a mende-monda legfeljebb udvarlóimat, - melyek nincsenek - s kéréimet, - melyeket soha sem szabad elfogadnom - riaszthatná el. Ennyit árthat nekem a város mulatsága. Szót sem érdemel, kezdjünk a leckéhez!

- Ahogy parancsolja! - felelte Pál s boldogan csókolta meg Krisztina kezét.

A spanyol leckék csak folytatódtak s ez a beteg fiatal leány, s ez az öreges csúnya férfi nélkülözhetetlenek lettek egymásnak. S midőn Jakab Pált hivatala, vagy két év múlva egy más városba szólította, Krisztinát, mint feleségét vitte magával.

*

Végtelenül, kimondhatatlanul boldogok voltak.

A leány életében a menyasszony-koszoru nem hozott változást.

Kedves, ápolt betege, tanítványa maradt férjének, csak úgy, mint azelőtt.

S a férfi élete gazdag lett, az önfeláldozó szeretet végtelen gazdagságával.

Szíve telve volt szeretettel, aggodalommal. Egyik érzés a másikat, s mindkettő gyöngédségét fokozta. Midőn látta, hogy Krisztina halványabb s átlátszóbb lett, félre dobott hivatalt, otthont, rokoni és baráti kört s ment az ő kincsével egyik gyógyhelyről a másikra, a nap után, a meleg után.

Őrizte a szélőtől, az esőtől, az árnyéktól.

Életét napossá, világossá tette.

Egy csöndes déli hegyvidéken, hol Krisztina legjobban érezte magát, villát épített neki. Az ablakok úgy voltak szerkesztve, hogy minden napsugarat felfogjanak, s az ajtók, hogy minden légvonatot kizárjanak. Benn a szobákban körülvette minden kényelemmel, fényűzéssel.

Világos és vidám volt körülötte minden. Tekintete nem eshetett oly tárgyra, mely ne lett volna ízléses és tetszetős. Eltávolított tőle mindent, - mi sérthette, vagy szomoríthatta volna.

Olvasott neki, beszélgetett vele.

Kimondhatatlanul szerették egymást, s boldogok voltak, amennyire csak földi emberek lehetnek, sőt a közönséges földi boldogság mértékét jóval meghaladta az övék, mert a jó Isten megőrizte őket a kiábrándulástól, a vágytalanságtól, boldogságuk öréül adva nekik az örökös aggodalmat.

*

Egy Szilveszter estéjén egy barátnője látogatta meg Krisztinát. A szokásos jó kívánatok után mondá neki: - Édesem! ez évre is csak azt kívánom, hogy az ég tartsa meg boldogságodat, de még hozzá, adja vissza egészségedet. Gyógyítson meg! - Ijedve nézett fel a beteg asszony:

- Az Istenért, csak azt nem! Hát azt hiszed, hogy én tudnék „másképp” élni? Hát azt hiszed, hogy én tudnám nélkülözni ezt a szerelmet? Nem, nem, inkább a halál!

Ha egészséges lennék, úgy vagy elveszteném, vagy - másképp lenne. De hiszen akkor is elveszteném azt, akit én szeretek.

És szeretem, szeretem kimondhatatlanul!

A barátnő, ki eddig csak a konvencionális szerelmet és boldogságot ismerte, csodálkozva nézett rá, s elmenőben csak csendesen mondá:

- Az Isten áldjon meg!

Az ég mindenképpen kegyes volt a házaspárhoz, s megjutalmazta Pál gondos ápolását. Krisztina, ki férjhez menetelekor alig remélt két-három évet élni, tíz, húsz év múlva is, bár nagyon gyengén, igen betegesen, de még mindig élt.

*

Azonban eljött az ő órája is. Csendesen, nyugodtan hagyta itt a földet, fájdalom és félelem nélkül. Férje kezét kezében tartva, s rá hálásan, szerelmesen mosolyogva.

*

Jakab Pál őrvjögött a fájdalomtól.

Ha barátjai egy méreggel telt üvegcsét vagy revolvert elszedtek tőle, másnap már egy másat rejtett zsebébe, azon gondolattal:

- Míg kiállom, nem teszem, de nem fogom kiállani!

*

Mégis csak kiállta.

Egy gond, egy érdek tartotta fel: Krisztina sirja. A kisvárosi temetőben, hol a tüdővész idegenek fehér márvány sírkövek alatt nyugosznak, a legszebb helyet vette meg neki.

Beültette rózsákkal, szegfűkkel, rezedákkal, a fehér márványlapra kivéslette felesége nevét s mellé íratta:

Jakab Pál, született 1836,
meghalt.....

csak az évszámot kellett még hozzá vésni. Remélte, hogy ez is nemsokára lesz.

Midőn e sir kész volt, fájdalma ugyan nem enyhült, de nyugodtabb lett. S hogy éppen az idő teljék, Jakab Pál visszatért hazájába.

Egyedül járta a budai hegyeket, s órákig elnézte a Lipótmező szomorú nagy épületét, csendesen mondogatva:

- Mégis csak oda kerülök, mégis megőrülök! Ösmerősei féltették is az örülettől.

Nagyon meghatotta őket bánata, azért nagyon jók voltak hozzá.

Lassan, lassan sikerült őt kisebb társaságokba bevonni s végre, a jövő évben, neje egy régi barátnője, Áltay Valeria, rávette, hogy jöjjön el báljára.

A háziasszony csinos és kellemes volt s nagy szálmában kizárólag a szegény szomorú özvegy emberrel foglalkozott.

Oly jól esett Jakabnak a régen nélkülözött női társaság s a gyöngéd figyelem.

Előbb csak vontatva jött, de aztán megszokott alakja lett a szép asszony estélyeinek.

Már a farsang végefelé járt, midőn Valeriának egy udvarlója gyönyörű virágot hozott s édeskésen mosolyogva adta át a szép asszonynak.

Ezt látva, Jakabban felforrt a méreg:

- Az a tacsó merészel hozzá közeledni! s én mindig csak kint álljak az ajtó mellett, bambán, bután, szerencsétlenül?

Mind izgatottabb lett, megrészegült saját haragjától s midőn a fiatalember mellette elment, durván meglökdöste a könyökével.

*

Leírhatlan izgalom támadt a teremben.

Megütközve nézte mindenki a jelenetet.

Hogy a gyöngéd, finom nevelésű Jakab Pál ily okatlan, nevetlen durvaságot követhet el.

Hogy az öreg, a szellemes Jakab Pál, ilyen nevetségesen viselkedik.

Mindenki mély szájalommal nézett reá.

Azt hitték megőrült.

De aztán felfogták a helyzetet - s nevték, nevték a szegény öreg embert.

*

Jakab Pál, ki egy élet ideálmusát átélte, ki ösmerte az eszményi szerelem boldogságát, ki már rég túl volt az ifjúság badarságain, most egyszerre, - nagy bánata közepette - szerelmes volt, csak úgy, mint egy kis jogász, csak úgy, mint egy fiatal hadnagy, a szép Valeriába!

De jó, hogy az a szegény asszony ott a márványlap alatt, - ki másképp tudott szeretni, mint minden más asszony, már nem láthatta, hogy az ő férje, eszményképe szeretni kíván - úgy, de éppen úgy, mint minden más férfi!

Utóhang.

Vagy nyolcvan évig élt csendben, tisztességben. Kedves jó öreg asszony volt. Talán fiatal korában ő is csak olyan felületes, mulatni vágyó lény lehetett, mint „a többiek”, de a kor s a tapasztalat bölcsesé, nyugodtá érlelték.

Hogy látta-e a tavasz virágfakadását, a nyár zivatarjait. Ki tudja már ma? - Talán ő maga sem.

Régen, hajdan, valamikor, mikor még mindenki a nagy Napoleonról beszélt, fiatal leány volt. Akkor szeretett táncolni és danolni. Még ma is, ha eszébe jut, törött, rezgő hangjával eldanolászva egyik vagy másikat azon avult, naiv, megható nótákból, melyek az „ő idejéből” valók voltak.

Vagy huszonhat éves korában férjhez ment egy jó, becsületes emberhez, volt vagy három gyermeke, küzdött a házi gondok halmazával, maga is elbetegeskedett a sok gyermek-betegség, aggodalom és folytonos apró izgalmak között. De azért férjét szerette, egyszerű, tiszta szívből, s mikor előzvegyesedett, kegyelettel őrizte emlékét.

Ennyi volt az ő élettörténete, se több, se kevesebb.

Most csöndben, nyugodtan él egyetlen leányával - többi gyermekei már rég meghaltak. - Ez a leány sohasem ment férjhez, mert nagyon szerette az anyját, aztán - minek is ment volna?

Hisz a két öreg nő oly boldog, oly megelégedett volt együtt. Nyárban a füves, kiégett kis kertben szedték a szép piros cseresnyéket, néha be is főzték, néha csak megaszalták. Később pedig, mikor minden oldalról a cséplőgépek álmosító zúgása szállt feléjük a poros ákác-sorokon keresztül, mikor már nem félték a hidegtől, kiültek a folyondáros kis tornácra, mindegyik egy meleg kendőt tett a kis meszelt padra, mielőtt leült volna, s mindketten, az egyik kék és fehér, a másik barna és lila csíkos harisnyát kötött alkonyatig.

Télen még jobban egymásra voltak utalva.

A kis, fehérre meszelt szoba fala, mint egy zárda cellája, kizárta a külvilág minden zaját, nyugtalan bánatát.

Néha Tóni néni félt kissé a haláltól, ettől a mesés fogalomtól, melyről az öregek azt hiszik, hogy közelebbről látják, jobban ismerik, de mely nekik is csak olyan rémítően titokteljes marad mindvégig, mint a legifjabbaknak.

De leánya a félelem árnyát mindjárt megérezte, s ilyenkor patience-ját félbehagyva, magasabbra csavarta a lámpa sárga lángját, megigazította a fehér papirernyőt s olvasott anyjának az újságból: Hogy Moszkvában milyen bomba-merénylet volt, hogy sülyedt el ez a hajó, hogy tünt el az a sikkasztó. Aztán olvasott neki fényes bálokról, híres hangversenyekről, színház-premiérekről, hirhedt szédelőkről.

Milyen különösen hangzott a modern élet e visszhangja abban a csendes, ósdi kis szobában ott a faluvégen!

Tóni néni fölsóhajtott: - Istenem, milyen rossz is a mai világ, de másképp is volt régen! Aztán egy hosszú históriába kezdett, mely általában, az ő fiatal világa, speciálisan pedig férje és két sógora magas morális emelkedettségét tüntette ki.

A cél el lett érve. Az öregasszony elfelejtette a „halált”, s nyugodtan feküdt le, nyugodtan, biztosan várta, hogy a holnap is éppen olyan lesz, mint a ma és tegnap volt.

Mi változás is lehetne az ő életében, most, nyolcvanéves korában? És mégis, - az élet nem áll meg.

Egy napon Anday Sándor, egy fiatal poéta látogatta meg az öreg asszonyságot.

Anday távoli rokona volt férjének, de csak most hozta erre útja, először életében látta Tóni nénit.

A fiatal író, aki úgy belefáradt hosszú utazásaiba, akinek lelke elsorvadt a nagyvárosok emésztő tüzes levegőjében, az élet nyugtalanító változásai között, úgy érezte e csöndes, kis fehér szobában, hogy lelke nyugalma visszatér, hogy egy békés révpartra ért.

Ábrándos szívét egyszerre meglepték az álmok, s - elálmodta Tóni néni sohasem létezett regényét.

Elálmodta, hogy szeretett, hogy csalódott ez az öregasszony, hogy várt évről-évre, hogy vár ma is - az örökkévalóságig. - Ezt megírom, ezt megírom, - mondogatta magában Anday. És meg is írta, ragyogó tollával, szíve melegével - a saját álmát.

Ismét csöndesen folytak a napok Tóni néni fehér szobájában.

Olykor az öregasszony emlegette leányának Sándort.

- Milyen kedves volt, milyen szépen beszélgetett, mintha csak most is hallanám, mintha csak most is látnám szőke fejét magam előtt!

Nagy szórakozás volt neki a fiatal íróra gondolni.

Egy este azonban, - talán kissé rosszul érezte magát, - erősebben lepte meg a halálfélelem, nyugtalanul izgett-mozgott, befűtött a kis vaskályhába, majd ismét kötését vette elő.

Leánya pár percig aggódva figyelte, aztán csöndesen szólt hozzá:

- Mama, még nem olvastuk a lapot, egy novella van benne Sándortól.

Az öregasszony szeme megcsillant, s csak annyit szólt leányához:

- Olvasd.

Csöndesen, mintegy álomban ült az öregasszony nagy karosszékében, s mély figyelemmel hallgatta leánya egyhangú, kissé akadozó fölolvását.

Előbb úgy állott a novella hősnőjével szemben, mint valami idegennel, aztán mintha valamely régi ismerősre talált volna, végre fölismerte magát benne.

Hiszen ő volt abban a szerelmi történetben leírva, tulajdon ő maga, az ő házatája, az ő élete, az ő saját személye.

Aztán jött egy ábrándos mese egy emberről, akit ő szeretett, akit ma is szeret, aki miatt férjét sohasem tudta szeretni.

Tóni néni fejében megcsillant az a gondolat: hogy lett volna, ha az az ember igazán él, ha igazán találkozik vele?

Kissé haragosan, de mégis bizonyos kellemesen nyugtalan érzéssel mondá:

- No lám, milyen regényhősnőt csinált belőlem az a bolondos fiu!

Másnap ismét csak a novellára gondolt, hogy lett volna, ha az az ember igazán él?

Lassan-lassan alakot öltött a novella hőse szívében, talán öntudatlanul, valamely rég elfelejtett, rég elporladt táncosára gondolt?

Mindig jobban megösmerte azt, akit e regényben „szeretett”, mindjobban elhitte, hogy élt, hogy a sors szakította őket el egymástól, hogy sokat szenvedtek amiatt, s hogy igazán nagyon-nagyon szerették egymást, akkor, réges-régen, mikor még a rózsáknak édesebb volt az illata, a csillagoknak fényesebb a fénye, mikor még nem volt „ilyen rossz a világ”.

Néha azon vette magát észre, hogy kötés közben sóhajtozik s a félig kész, durva pamut-harisnyára kezében, egy forró köncsepp hullott. Máskor ismét nyugtalanul keresett régi levelei, elfelejtett könyvei között, s ha egy lapra rányitott, melyen egy régen virult virág barnás teteme feküdt, úgy elgondolkozott:

- Ki is adta ezt nekem? Igaz, a férjem, még vőlegény korában.

Ilyenkor ismét csak sóhajtott, s türelmetlenül tette le a könyvet: hogy nem lelte „azt az emléket”, melyet keresett.

Miért sóhajtott, kit siratott ez a józan öregasszony? Leánya sokat töprengett e fölött, de csak nem tudott nyitjára jönni.

- Szegény mama, nagyon öregszik! - gondolta magába, s nyugalmasan rakta tovább pácienciáját.

Pedig éppen egy távol rezgő visszfénye a fiatalságnak, az életláznak volt az, mi az öregasszonyt átjárta.

Lassan-lassan az egész mult, - melyről mindig azt hisszük, hogy változhatatlan, - átalakult Tóni néni lelkében, valami egészen más lett.

Úgy látta most már, hogy sohasem szerette férjét, hogy mindig boldogtalan volt vele, - pedig csak oly megelégedett volt, mint a „boldog asszonyok” átlaga szokott lenni.

De ő ezt most másképp látta, eltöprengett fölötte s csak mormolta:

- Másképp lehetett volna, másképp lehetett volna!

Egy este leánya, szokása szerint, kis asztalára az ágya mellé, elkészítette a vizes poharat, az órát, atyja arcképét, úgy, hogy édesanyja szeme, ébredésénél mindjárt megtalálja férje vonásait, - így volt ez szokásban már negyven év óta.

Lefekvés előtt az öregasszony izgatottan motozott éjjeli asztalkáján, ide-oda rakosgatta az órát, majd ivott, s ismét letette a poharat. Majd megszokott mondását ismételte félhangon:

- Másképp lehetett volna, másképp lehetett volna!

Egyszerre csak - úgy, hogy leánya észre ne vegye, heves, gyors mozdulattal, - a falhoz fordította férje arcképét s éjszakai nyugtában álmodott arról, akit szerethetett volna, s kinek ismeretlen alakja negyvenesztendei özvegység után, elcsábította szívét attól, akit egy életen át gyászolt és szeretett.

Az akadály.

Egymás mellett ültek esküvőjük napján s meg nem foghatták, hogy mi történt velük, hogy jött ez így?

Mint egy álomban ment minden egész az oltárig.

Livió egy bálon kezdett neki udvarolni, csak hogy épp kitöltse az estét. A táncban lépésük összeillett, s aztán Gina nem is volt oly végtelen unalmas, mint a többi leány, s ami fődolog, nem vetette magát úgy utána.

A második bálon már mintegy megszokásból foglalkozott vele.

Maguk se tudták, hogy jött, de mindenki, mint befejezett tényt fogadta el, hogy ők egymáséi lesznek.

A szülők mindkét részről kívánták e házasságot, s Livió nem ellenkezett szülei kívánságával, miért is?

Hiszen itt az ideje, hogy házasodjék, aztán Gina szép, előkelő, gazdag és szellemes, mindenképpen hozzáillő s érdemes reá, hogy nevét viselje.

Gina pedig elhatározta, hogy az idén férjhez megy s nagyobb és jobb pártiera Liviónál nem is számíthatott.

Így lettek egymásé, s most ott ültek ujonan berendezett, szép otthonukban, egymás mellett, a nélkül, hogy tudták volna, mit tegyenek, vagy hogy mit szóljanak egymáshoz?

Végre Gina szakítá félbe a csendet:

- Édes Livió - mondá - látja, csak egy előkelő erényt ismerek, ez az igazság, mondja csak, mer velem egészen igaz lenni?

- Azt hiszem igen, - felelt Livió, - mert abban tökéletesen megegyezem magával édes Gina, hogy minden előkelőség az igazságban áll, a hazugság szolgaság bélyege.

Gina folytatta, mintha egy betanult leckét mondott volna el:

- No, így jól van minden, s pompásan fogjuk az életet együtt átutazni. Lássá Livió, én szeretem, tisztelem magát, végtelen rokonszenves is nekem, de szerelmes épp oly kevésbé vagyok önbe, mint ön belém. Nem tudom, létezik-e egyáltalában az a sokat megénekelte világrendítő érzélem, ha volt is valaha, azt hiszem, a mi társaságunkból rég kihalt.

- De Gina!

- Hallgasson végig Livió, hiszen megígérte, hogy szembe mer nézni az igazsággal.

- Kérem, folytassa s engedje megjegyezni, hogy igazán bámulatba ejt ez a világos, tiszta fel-fogás.

- Miért ámítsuk egymást. Vagyonunk, nevünk összeillő, szívesen vagyunk egymás társaságába, szülein kívánságát teljesítettük, s elfoglaltuk házasságunk által a világban azon állást, mely megillet, s melyet se ön nőtlenséggel, se én leányfővel, nem tölthetünk be.

- És, meg van elégedve?

- Tökéletesen, de nem gondolja ízléstelennek, hogyha mi, mindent így tisztán látva, turbékoló galambokat játszanánk?

- Azt hiszem, erre egyikünknek sincs kedve.

- No lássa, tudtam én ezt s erre építem jövő boldogságunkat, mert mondja, nem boldogság, leélni az életet valakivel, kit teljes szívből becsülhetünk, egy érzelemmel, mely nincs változásnak alávetve? Kéz kézben, szem szemben, erős bizalommal, igaz barátsággal.

- S aztán?

- Én tisztelni fogom a nevét, maga tudom semmiben sem fogja megsérteni érzelmeimet. S különben egymásnak adjuk azt a szabadságot, melyet, ha magunk maradunk, sohasem érünk el.

Livió szép hideg szemeiben egy sugara a bámulatnak ébredt. De örömmel töltötte el, hogy valami újat, meglepőt lel neje lelkében. Már előre úgy félt a mézeshetek unalmától és sokszor sóhajta titokban: csak már ezen túl lennénk, csak Gina ne lenne túl érzélgős!

S most minden várakozásán túlhajtott ez a leány, kiről azt hitte, hogy bele, a szép Livióba fülig szerelmes, s hogy szerelmével épp úgy fogja úntatni, mint mind a többi!

- De hol tanulta mindezt, Gina?

A fiatal asszony ajkai alig láthatóan mosolyogtak:

- Hát azt hiszi, hogy míg éjjeleken át a tánc mechanikus munkáját végezzük, vagy míg előírt üres frázisokat mondogatunk, nem érünk reá gondolkozni? Jó iskola a bálterem, higgye el, ha tanulni akarunk!

- Minden jó iskola, ha oly geniális a tanítvány, mint maga, édes Gina.

- No lássa, erre a bókra igazán büszke vagyok.

Livió kezét csókolt a szép asszonynak s ez erősen rázta meg kezét. Úgy néztek egymás szemébe, mint két jó bajtárs...

*

- Ki ez a szép asszony?

- A feleségem.

- Kérlek mutass be neki...

E pár szó felforgatta a világot Livió lelkében, vagy csak egy már felforgatott világra mutatott reá?

Sértette, bántotta valami: - hát minden pimasznak joga van Ginát „szépnek” találni?

- Gina, nem táncolna velem? - kérdé a bál folyamán.

A fiatal asszony örömet, szívélyesen rámosolygott:

- Jó, próbáljuk meg, úgy megy-e, mint mátkás korunkban?

Nagyon jól ment, lépésük még mindig összeillett, most talán még jobban, mint azelőtt.

Tánc után Livió leült neje mellé. Beszélgetni kezdtek, idegen szívélyes modorban. Jól esett neki a sok üresség után ez a társalgás.

„Határozottan szellemesebb, mint a többi, s megjelenése is érdekes, kedves, hát miért ne mulatnék vele azért, hogy a feleségem?”

Gina meg gondolta: - Milyen jó egy ilyen kedves, eszes emberrel társalogni.

A bál utáni hetekben Gina ideges, nyugtalan lett. Kellemes modora egészen megváltozott.

Livió egy ideig mintha észre sem vette volna a változást, sokszor kezdett nejjével egy vagy más tárgyról beszélni, de mindig rövidebb feleleteket kapott tőle, s barátságatlan viselete mindig érdekesebb lett vele szemben.

- Ejh! majd elmúlik a szeszélye, hisz ő is csak asszony, - gondolta magában Livió, de mintha saját gondolatától megijedt volna. - Asszony, asszony? ez azt jelenti, hogy gyöngé, felületes. Livió majdnem fölsivított mindig növekedő dühében:

- Hisz ez gyalázat lenne! Nem vagyok féltékeny, ez nevetséges, - még hozzá köztünk, - de nevémet nem hagyom beszennyezni.

Hiszen világosan megmondta esküvőnkkor, hogy egymásnak adjuk a szabadságot.

Biztos, - Gina szerelmes valakibe. - De hát kibe? - Ejh, bánom is én, érezzen, amit akar, egy Bonyhád grófné mindig fogja tudni kötelességét, és reám csak ez tartozik.

Gina ez alatt folyton töprengett magába:

- Mi lett Livióból? Hiszen ezelőtt ezer figyelemmel vett körül. Hála Istennek, hogy soha sem volt belém szerelmes, de szeretetében biztos voltam s figyelme oly jól esett.

Lassan az élet mindkettőjükre rá nehezedett. Gina hol idegesen kereste a társaságot, hol ismét visszavonult mindentől, Livió pedig kezdte kerülni nyugtalan, kellemetlen otthonát. Játszott, mulatott, udvarolt, mint nőtlen korában s mind e mellett rettenetesen únta magát.

Néhány év múltával meg sem foghatták, hogy ők egykor oly boldog harmóniában éltek.

Sokszor elgondolkozott úgy az asszony, mint a férj, hogy mi dúlhatta fel nyugalmukat? hiszen nem történt semmi, hiszen minden a régi kerékvágásban maradt.

A felett is sokszor eltűnődtek, miért nem tudnak már egymással beszélgetni, miért van folyton ez a nagy nyomasztó hallgatás köztük?

És soha, soha nem tudták meg, nem is mondták meg egymásnak, hogy ők örülten, halálosan szerelmesek egymásba.

Vetélytárs.

Egy leány áll a méloszi Vénus előtt. Halvány, vérszegény leány. Vöröses haja kellemetlen vonalakban esik egy szűk, gondolatmentes homlokra. Fakó szempillájú szemei fénytelenek s színtelenek, alakja csak sovány, de nem karcsu, csak szögletes, de nem hajlékony.

Csúnya teste, lelke, mert csak gyöngé, de nem finomult. Egy azon keverék alakok közül, kinek nincs se nemzetisége, se kora, mert csak éretlen, de nem fiatal.

De a férfi, aki mellette áll, ezt mind nem veszi észre, vagy legalább úgy tesz. Bókokat mond neki - hiszi-e, vagy nem? az mindegy. Hát kinek mondjon bókokat?

Ilyenek ők ma majdnem mind.

S az a fehér kőasszony ottan? Ki tudja, élt-e valaha képemása? Ma semmiesetre sincs hozzá hasonló a földön. És még ha lenne is! hiszen akkor se reá hallgatna.

Ő pedig egy azon szerény emberek közül, akik csak a lehetőt szeretik. Legalább ezt akarja önmagával elhíttetni.

Mintha egyáltalán lenne értelme annak, ilyen emberek között, hogy: szeretnek?

Hiszen a szeretetig, mely erő, gyöngédség s állandóság, ők, akik gyöngék, nem képesek emelkedni, a szerelmet pedig rég elfelejtették, azt akkor ismerték, mikor azt a fehér asszonyt márványba véste szerelmes párja, az Apolló-szépségü, s Herkules-erejü szobrász.

- Nézd, hogy mosolyog reánk Vénus, - szól a férfi, csakhogy épp mondjon valamit. Aztán eszébe jut, hogy ez nagyon sovány, lapos mondás, s hozzá teszi: - Hidd el, kicsikém, némi hasonlatosságot találok közted és közte, csakhogy te finomultabb, érdekesebb vagy.

Maga is elszégyelte magát e túlhajtás miatt, de már ki volt mondva. A hatás különben olyan volt, mint a mondás: erőltetett és sovány.

A leány mosolygott azokkal a vértelen, érzéki ajkakkal. Vonagló mosoly. S ez a vonaglás egy emléket jelentett. Előbb maga sem tudta, mire emlékezik, de aztán gyorsabban, hevesebben jöttek az emlék-hullámok.

Mintha élt volna egy időben, midőn kevesebb szót használtak a szerelemhez, de több érzést és melegséget.

Hányszor kellett neki újból és újból megszületni, míg ilyen szegényessé satnyult teste-lelke!

Látta magát, mint a középkor féltett, imádott asszonyát. Szellemi élete már elnyomva, de még a tűrés s megadás ereje benne. Aztán még régebben, mint egy szabad törzsnek szabad és nyugtalan gyermekét. És végre görög ligetben állott, körülte minden szépség, ragyogó, tiszta, erős és hatalmas, s e szépség közepette ő, a legszebb: Phryne, a miloszi Vénus mintaképe, de szebb még nála is, mert él, mert lélegzik.

Lábainál Diodoros, a lángelekü szobrász, ki majd őt, majd szoborművét imádja, de szoborművét jobban, mert itt a szépség a halhatatlansággal egyesül.

Phryne nyugtalan lesz:

- Miért fordulsz a szoborhoz, ha itt az élő mintaképe, mely egészen a tiéd, mint az a márvány sohasem lehet?

- Éppen, mert nem lehet soha úgy az enyém, mint te. Azért vagyok én az övé mindörökké s benne a tiéd. Óh Phryne! hát nem érted, hogy valóban csak akkor imádlak, midőn e márvány előtt térdelek? Mert itt szépségeddel még egyesítettem álmaim szépségét.

Lelkedhez hozzászóttam az én lelkemet s míg te még alá vagy vetve az utolsó rútságoknak: a változásnak, az enyészetnek, itt átformáltalak s elérted képmásodban a tökélyt. Itt győzedelmeskedik isteni szépséged a változás, az enyészet fölött. Büszke lehet az az asszony, aki mintaképpül szolgált a tökélynek. - S Diodoros leborult a márványasszony előtt. Lábaik csókjaival halmozta el, alakját két karjával körülfonta s egy örült szerelmi öleléssel símult a szoborhoz.

Már nem látott, nem hallott semmit maga körül, valóságos művészi és szerelmi őrjöngésbe esett.

A márványasszony diadalmas, örökös szépségben állt fölötté, az élőasszony arca pedig lassan-lassan eltorzult, isteni alakjában látható volt már az a fásult kellemetlen kifejezés, mely a mostani vérszegény leány minden mozdulatát jellemzi.

Mereven áll ott pár percig, aztán, talán maga se tudja, mit teszen, fölkapja a nehéz vésőt s váratlan erővel a szobor felé hajtja.

A márvány csengő hangot ad, síma felülete megpattan, egy halk ropogás a kő kristályos szövetében s nehéz zuhanással esik le Vénus eltörött karja.

Diodoros nem érti, mi történt. Előbb azt hitte, hogy az istennő, szentségtörésnek tartván szerelmét, haragjában sújtani akarja őt, de aztán ránéz Phyrnére s mindent megértett. A megértés perce egyszersmind a bosszu pillanata is volt. Visszarepül a véső, de most a szobrász keze hajtja s Phyrne holtan rogyik össze képmása, ellenfele, vetélytársa lábainál. Szegényes, kicsinyes lelke elrepül az űrben. Számtalan alakot vesz föl egymásután, mindig fogyó szépségű, mindig jelentéktelenebb alakot, de külseje még mindig csábít egy-egy szép vonás vagy bájos forma által, míg megérkezett lelke valódi kifejezéséhez: a szeplős, vérszegény leány alakjához.

Ebben az alakban jól érzi magát, mert összhangban van lelkével. Hiú és alázatos, régi emlékek folytán még mindig élvezetet vár a művészettől vagy inkább a művészekről, a műtermek körül foglalatatoskodik, de ahol a szépség útjába jő, ott gyűlölettel fordul el tőle.

Legjobban gyűlöli a miloszi Vénus isteni alakját, mely őt mégis vonza, mint a mélyen gyűlölt vetélytárs, vagy az első szerelem emléke.

Csak akkor nyugszik meg, mikor a megcsonkított kar felé téved tekintete, akkor vonaglik ajka gyűlöletes mosolyban, mint azon a napon, midőn a vésőt az istennő felé röpítette, abban a mosolyban, mely őt egész életén át kíséri, mely lelkének valódi mosolya.

S Diodoros? - mellette áll; ma Anatole-nak hívják. A gyilkos, ki meg nem értette az elpusztítás vétkét, ki romboló tetteiben még büszkélkedett, kénytelen követni őt száz és száz változáson. És a művész kénytelen látni, a rútság hogyan veszen erőt a szépségen, hogyan fogy ki még fogalma is a földről.

Ő lánglelkével - ki egyszer már meglátta a tökélyt - végtére e szeplős, vérszegény leány követője lesz s kétségbeesve mond majd neki bókokat...

De most még nem látja a jövőt, csak nézi áldozatát s szívében egy hang se szól a megölt asszony mellett, ő csak a megcsonkított márványasszonyt siratja:

- Ó te végtelen tökély, te megtestesült szépség, - fuldokolja, - hogy mert amaz szentségtörő kezét emelni reád? Megölte benned önmagát. Az istenek próbára tették, túlvilági alakot kölcsönöztek néki, hogy emelkedjék saját szépsége magaslatára, hogy tegye magáévá azt, mit az istenek játszi kedélyvel reá ruháztak.

De ő megmaradt tulajdon rútságában s az égi alakot, midőn szemmel láthatóan állt előtte, gyűlölte, mert érezte, hogy soha nem lehet az övé, hogy alakja szépsége rút lelkének győzedelmes ellenfele, vetélytársa.

Ó hála néked Vénus, hogy gyönyörű alkotásodat megválthattam rút lakójától, ez alacsony gyöngye lélektől. S hogy erőt adtál kezeimnek szépséged ajándékát megörökíteni, halhatatlanná, változhatatlanná tenni s hozzá méltó lelket, a művészet s a szépség lelkét belélehelni!

Ime visszaadom alkotásodat, megváltva, megtisztítva a lélek salakjától, oszlasd föl a mindenség örök szépségében s ne kölcsönözd többé földi lénynek, míg egy méltó, ragyogó lelket nem találsz, melyre felruházhasd lényed legistenibb alkatrészét, az örök szépséget!

Még sokáig térdelt Diodoros mély áhítatban elmerülve az istennő lábainál, míg a halott asszony arcára szálltak a legyek s szépséges teste első feloszladozó parányait kezdték széthordani a levegőben.

A hagyaték.

Magányos öreg asszony volt, nem szerette senki, s ha végig ment sovány, egyenes alakja a kis város alacsony ablaku utcáin, mindenki egy bizonyos ellenségeskedéssel nézett reá. Pedig erre nem adott okot. Élete egyszerű, tiszta volt. Szíve? talán valamivel jobb, - de semmi esetre sem rosszabb, mint az elismert jó embereké. Segített bárkin, ha tehetette, de nem ömlengett résztvevő szavakban, ezért haragudtak reá, főképpen azok, kiken segített. „Olyan hideg!” mondák s olyanokhoz fordultak, kik szép üres szavakkal ellátták érzelgési szükségletüket.

Ányi Róbertné fukar volt a szavára. Jól tudta ő, hogy pár szóval mindenkit megnyerhet, de nem akart ő senkit „megnyerni”. Ha valaki túlzott alázat és hálával köszönte meg valamely jótéteményét, hideg jószágos szeme csak rá világított a beszélőre, s az rögtön elhallgatott. Elhallgatott, de meg is haragudott arra az asszonyra, kinek nem kellett az üres szó.

Mentől jobban elzárkózott a külvilágtól, annál jobban ragaszkodott egyetlen fiához, az öreg, őszhaju festőhöz, ki úgy össze vénült vele, hogy sokan férjének tartották.

Beteges öreg ember volt, ő pedig egészséges öreg asszony, így még a korkülönbség is elfogyott köztük.

Mikor Róbert a festőakadémiáról hazajött, anyja majdnem szerelmes rajongással függött rajta. Társa, jó pajtása lett, s ezentúl nekik kettőjüknek állt a világ.

Hosszu, boldog, csendes élet volt ez, melyet az emberek legjobb igyekezete se tudott megzavarni, pedig becsületesen igyekeztek rajta.

Anyja gondjának köszönhette Róbert, hogy gyenge, beteges testalkata dacára elérte a hatvanadik évet, s a hetvennyolc éves asszony, utolsó betegségében is azon szerelmes türelemmel ápolta fiát, mint gyerek korában. Mikor kivitték az öreg festőt örök nyugalomra, anyja csak annyit mondott, az első, rohamos szenvedélyes fájdalom után: - Hiszen nem sokáig leszek nélküle.

Aztán hozzáfogott rendezni tanulmányait, képeit, vázlatait, csak is e foglalkozásnak, e vásznaknak szentelte minden idejét. Átélt ismét mindazon boldog órákat, melyeknek emlékei itt lefestve maradtak meg neki: Itt ez a nyári este, mikor elvesztette tollkését, ők még holdvilágnál mentek együtt keresni, s ott fénylett a harmatos fűben. Aztán ez a havas tájkép, melyet oly megfázva hozott haza. Ő bort melegített neki és oly nyugtalanul nézte este álmát, vajjon nem hült-e meg? Itt ez a vízió, mikor nem akarta neki megmondani, hogy mit álmodott s ő úgy, de úgy sértve érezte magát, és még számtalan más és más.

Elgondolkozott az öreg asszony: mi lesz ezen képekkel, ha ő egyszer már követi fiát. Kire bízza e művészi kincseket?

Bárkinek szívesen adná, csak megbecsülné, de nincs senki - senki. Hiszen az embereknek divatosabb festésü, újabb módi kép kell. Ki értené meg ezen vázlatok benső előkelőségét, mély tanulmányát, csodálatos, de mintegy elzárt szépségét? - Hagyja őket elgondozatlan? hogy aztán gyerekek játszanak vele! hogy a padra kerüljenek? Nem! csak azt nem.

Eszébe jutott, hogy elmegy egy műkereskedőhöz, s eladja a képeket drágán. Nem kellett neki ugyan a pénz, de így gondolkozott: ha az emberek valamiért pénzt adtak, azt meg is becsülik, csak sikerüljön nagy árt kapni!

A műkereskedő eljött megnézni a képeket, szeme egy percre felvillant, midőn e kincseket látta, de aztán rá nézett az öreg asszonyra, s gondolta magában: Miért adjak *ma* nagy árt, mikor már talán *holnap* megkaphatom ingyen. S vontatottan mondta Ányinének:

- Sajnálom nagyságos asszonyom, de lássa ezek a képek nem felelnek meg a technika mai követelményeinek. Ki venné ma ezeket? Ha azonban oly árba -

- - - Ányiné szavába vágott, nem hagyta kibeszélni, sértette ez a leszólás. Hiszen, ha a kereskedő mondja neki, hogy a festmények remekesek, de ő nincs abban a helyzetben, hogy többet ajánljon értük - ingyen is oda adta volna, de így! nem, inkább pusztuljon el valamennyi! - s felmerült előtte ismét az a rettenetes látvány, a poros, összegyűrött képeken keresztül szaladgáló pókok és egerek, a padon fent egy szögletben, vagy egy másik imádandó hangulat piszkos utcagyerek kezében, az úton, a sárban. Hisz ez még szörnyűbb, akkor ezerszer inkább a pókok. Úgy borzadt szegény öreg asszony, mintha fia agyán, fia szívéen táncolt volna ez a rút falka.

Ezt meg kell gátolni minden áron!

De napról-napra halasztotta elhatározását. Egyszer azonban, - már vagy két hét is elmúlt fia temetése után - rosszul érezte magát. Éjjel lázasan ébredt fel, s azon gondolat kísérette: „eljött az idő!” Nappal ismét erőt vett végtelen szívós természete, de este aztán újból jött a láz, a gondolat. Érezte, nem szabad tovább halasztania tervét, nehogy elkéssen s a poros padlás, a piszkos utcagyerekek megkapják prédájukat.

Bár meleg áprilisi este volt, tüzet gyújtott a kandallóban, aztán a már elkészített képeket, rajzokat, vázlatokat, mind oda hozta. Keze reszketett, szeme nedves lett, midőn az elsőt a kandalló felé kinyújtotta. Mintha visszahúzó mozdulatot tenne, de aztán sovány karja megkeményedett, mint egy reves fadarab, mely eltörhet, de nem hajlik.

Az első vázlat szélét már megkapták a lángok, halk sistergéssel zsugorodott össze, aztán a színek lassan átváltak, míg az egész, fényes sárga láng alatt feketedett egy hamulappá.

Az öreg asszony majdnem felsivített a fájdalomtól, mintha csak fia kezét égette volna el, de mikor a hamulap összeesett, neki bátorodott s mintegy örülten suttozta:

- Te édes, te egyetlenem, gyöngyvirágom, madaram! Nem hagyom reám bízott kincseidet. Ne félj, eltűnünk a világról, te, én, az álmok, - minden, minden - ismét mind együtt leszünk a tiszta szép természetben, úgy mint régen, mikor együtt néztük a naplementét, vagy a feljövő holdat. Kínáltam gazdagságot, hogy mások is örvendjenek neki, másokat is boldogítson. Nem kellett, - nincs hely - nincs divatja! Csak menjetek oda vissza, hol örökké van hely: a nagy természetbe, a szellemvilágba!

S míg maga elé mormolta a szavakat, egyik vásznat a másik után, egyik rajzot a másik után rakta a tűzre. Már nem állta a meleget, a szoba másik végére kellett menekülnie, innen egy karos székből nézte a fellángolást, az elhamvadást.

Ősz haja meredezett, szeme fénylett, mint a homályos szaru, ráncos keze reszketett, de tudta, hogy még fel kell tartani magát, ha el akarja végezni a feladatot.

Holnap már késő, - aztán jönnek, a poros padlás, a piszkos gyerekek.....

A tűz ismét lelohadt, már csak szikrák szaladgáltak a megszenesedett hamulapokon, mint serény tüzes bogarak ide-oda. Ott feküdt még egy halmaz kép - a legszebbje, legjava fia életének.

Ányiné összeszedte utolsó erejét, visszament a kandallóhoz, megbizgatta a parázst, egy vékony papírra vetett szénrajzot tett reá, hogy fellángoljon, a lángra aztán mentek vázlatok, képek. A nagyobbakat összegöngyölgette, s az igen nagyokat darabokra vágta, - már napokkal ezelőtt mindent elkészített jó előre, a vak keretéről levágta a képeket, az üveg alatt lévőket kivette.

Nem segített neki senki, csak a nehéz ráamákat állította maga elé s a nagy szegeket húzatta ki.

Nem is gondolt vele senki, hogy Anyiné mit csinál fia hagyatékával. Ugyan ki is gondolt volna? Egymásután, egymásután rakta tűzre a lapokat, míg ismét elűzte a meleg, amíg ismét visszatért az elhamvadó parázshoz. Egymásután, egymásután mint egy gép, csak rakta azokat a művészet csodáit, nem nézett se jobbra, se balra, csak egyenesen a tűzbe, s mikor az utolsó képet beletette a kandallóba, görcsösen, szárazon felzokogott:

- Vége mindennek, vége! édes, kedves aranyom, egyetlenem! Csak most meg ne csalj! itt ne hagyj ebben az üres világban! Látod én nem csaltalak meg. Megőriztem, ahogy tudtam lelked virágát. Csak most ne hagyj itt, mert megfúlok, - a hamuban.

S míg az ősz, dúlt arcú öreg asszony meredten, kihevülve, lázas szemekkel, kétségbeesetten összekulcsolt kezekkel nézett az apadó tűzbe, a légvonatban felszálló hamufoszlányokra, a műkereskedő ágyában meglehetősen álmodott a jövő évad nagy eseményéről: Anyi Róbert hagyatékáról.

Nagyszombat.

Lenn jártam abban az elzárt, kolostorszerű kertben a vár alatt.

A nagyhét egyik napján volt, éppen holdtöltekor.

Bűbájosan sütött nagy, sárga karéja az ébredő földre. Megaranyozta a fák már-már duzzadó ágait, a csöndes, bezárt házak falait, íves fényt vetve a nagy templomablakon keresztül a padló kőlapjára, éppen az ablak másolata szerint. Távolabb a folyó vizén siklott el a holdfény, minden egyes habbal felcsillanva, minden egyes habbal eltűnve, rezgett, szétömlött, elhullámzott, majd ismét, mintha a víztől új fényt nyerne, erősebben világított.

Érzett már a légben a tavasz ereje. Légáramlat, mint fényhullám, közeledő boldogságot, örömet fejeztek ki.

Csöndes, meseszerű holdvilágos éj! milyen nyugalmat hozott a szívekre, milyen biztonság érzetét keltette bennem is!

Egyszerre csak távol moraj hatott hozzám: nyugtalan, bizonytalan hangok, mint mikor egy méhraj veszedelmet érez s felzúdul.

Eberek voltak, kik közeledtek, már egyes szavakat is kivehettem:

- A vonat elgázolt valakit.

- Kit?

- Nem tudni.

- Egy fiatal fiú volt.

- Hogy került oda? Mi dolga volt a pályán?

- Öngyilkos szándékból tette, hiszen a feje be volt csavarva, csakhogy ne hallja a közeledő vonatot.

- De hát ki volt?

- Nem tudni.

- No, de igen, az apja ráismert, a faluból való.

S így ment ez tovább, míg elhaladtak.

Hát ezt jelentette a nagy éj varázslatos nyugalma?

Itten minden csendes és boldog, s ott lenn, alig pár száz lépésnyire, a pályatest vágányain egy vergődő lélek egy vonagló, szétzúzott alak. Még gondolni is szörnyű.

S most ismét csend - a végtelen elnyelte ezt is.

*

Két nap múlva, nagyszombat délután a mezőkön jártam. Hideg, északi szél fújt a tavasz lágyságának semmi nyoma, minden fanyar, kemény, kegyetlen színt öltött, hideg kék égen kis fehér felhők, alatta a délutáni naptól sárgán megvilágított mezők, melyek a domboldalon a szántás szerint keskeny csíkokat képeztek s vízszintesen futottak el az ég alatt. Úgy vonalban, mint színben e tájkép valami végtelen keserű, sivár józanságot fejezett ki.

Még növelték ezen benyomást az alantabb álló házak sötét, egyenes fedelei, sárga és fehérre meszelt falai.

S az egész felett hideg, éles kegyetlenséggel ömlött szét a délutáni nap sárgás fénye, megvilágítva mindent, s nem hagyva egy szemernyt sem azon álmatag légyságu világítás költészetéből, mely mintegy enyhítőül van adva a konkrét dolgok rideg világába. Egy dombról néztem ezt a vigasztalan tájképet.

A házak előtt haladó utca üres volt, csak néha kavart föl a szél egy porfelleget, melyet aztán mindig rohamosabban sepert végig rajta.

Egyszerre sötét alakok gyülekeztek az egyik ház elé, mindig több, mindig több. Sötétebb lett a tömeg, nagyobb lett a mozgás.

Most egyes hangok szálltak fel hozzám.

Egy hosszú, vontatott ének volt. - Halottas ének!

Egyes emberek kiszaladtak a házból, mintha valamiért mennének, majd ismét visszatértek. A tömeg néha lazábban függött össze, majd ismét tömörült, - végre egy nehéz, sötét tárgyat hoztak ki, mely körül valami fehér, lepelszerű csapdosott, világított. Koporsó volt s benne feküdt a szegény elgázolt fiú roncsolt teste.

Pár percig ingott a koporsó, sötét karok nyúltak utána, aztán elhelyezkedett s rengő, ütemes lépésben vitték a temető felé.

A tömeg mintegy magától széthuzódott s hosszú, sötétlő, mozgó vonalat képezett a fehér, poros utcán végig.

Az ódon toronyban egyszerre kondult meg három harang. Mély, érces rezgésük elvegyült az érdes levegőbe, a fanyar világításba. Nagy hullámokban szelték át a léget, egyszerre felidézve letűnt századok összegét.

Ezreknek szólt már kongásuk, millió könnyek felett szállt már az ő hangjuk, nem új nekik semmi, s ebben a megrendítő, nagy közömbösségben volt valami végtelen megható, valami végtelenül vigasztaló.

A harangok zúgása felvette magába a halottas ének akkordjait, az emberek lépéseinek visszhangját s mint egy nagy hullám, szállt vele tovább, tovább.

Egyszerre csak kemény disszonancia szeli át a széles összhangot, mint egy hajszálfinom penge vág belé, metszően, sértően: egy vonat éles füttye.

Pár másodpercig párhuzamosan halad a vonat a halottas menettel, aztán elsiklik, könnyü, fehér felhőt hagyva maga után.

Szépen, tisztán, acélosan, fénylenek a mozdony kerekei.

Öntudatlanul megrendítő közömbösséggel rohan a nagy vasszörnyeteg, mintha prédája után száguldana ez a kegyetlen, ragadozó állat.

Füstje elterül a vidék, a gyászkiséret felett, talán felhőiből rémes szellemkezek kapkodnak a koporsó után? Talán a halál határán is túl kergeti, üldözi áldozatát?

Ugyanaz a mozdony ez, mely két nap előtt a fiút elgázolta.

Temetésre zúgnak a harangok: most érkezik a koporsó a nyitott sírhoz.

Távolból hangzik egy mozdony füttye: most érkezett meg a vonat az állomásra.

Arányok.

- Kérem, ne beszéljen nekem se filozófiát, se tudományt, utálok mind a kettőt, no a gondolkozást - azt meg már éppen. Hiszen az csak arra való, hogy a kedvünket rontsa.

- De Ilma, hát soha se fog megérteni?

- Oh igen, ha azt mondja, hogy szép vagyok, ezt értem.

- Édesem, miért akar mindig zavarba hozni? Hiszen szeret! Különben hogy lett volna menyasszonyom?

- Szeretem, ha nem untat.

- Próbáljon kérem reám figyelni: Hát nem nemesebb és szebb foglalkozás, gondolat- és értelemvilágát művelni, mint például azt a szép rózsaszín bálruhát nézegetni, tüzőgetni?

- Jó! s ha én ama szép rózsaszín ruha helyett még oly művelt értelem- és gondolatvilággal megyek a bálba, de megjelenésem elhanyagolt, visszataszító, azt hiszi, hogy fog valaki reám nézni? Még egy oly nagyműveltségű doktor philosophiae mint Ön, uram, sem méltatna egy tekintetre.

- Oh dehogy, Ilma. Szépségében én csak lelke visszatükrözését láttam, azért bűvölt úgy el.

Erre már Ilma hangosan felkacagott:

- Úgy! csakugyan gyönyörű lélek, melynek nincs más gondolata, mint hogy jól mulasson, hogy hódoljanak a „visszatükrözésnek”, s nincs nagyobb vágya, mint hogy azon kis gondolkozásról is leszokjék, mely még itt-ott háborgatja.

- De hát nem gondolja, hogy lehet egy másfajta élet is, melyben jelentéktelen lesz, mit most fontosnak tart, s megfordítva?

- Nem ismerek más életet, mint amelyet látok.

- Gondoljon csak a német bölcsész mély értelmű mondatára: hogy milyen más lenne a világ, ha fej nélkül néznénk.

- Édes barátom, ezt ugyan a német bölcsész nélkül is sokszor megtesszük.

- Hiába! nem akar érteni, pedig ha csak azt elképzelné, hogy a teremtményeknél a nagyságarányok megváltoznának, ez magába hogy felforgatná életünket.

Ilma ismét nevette bölcs udvarlóját: - Hát ez már micsoda gondolat megint?

De azért nyugtalanul aludt: egyszer ő látta fej nélkül a világot, majd ő látott másokat fej nélkül járni.

Örült, mikor felébredt.

Puha selyem pongyolába csavarta kis hajlékony alakját, s kiment a terrassera, friss levegőt szívni a lázas éj után.

Midőn a kertbe lépett, kis papucs megcsuszott valamin. Mivel lágyszívű és gyöngéd volt, sajnálkozva gondolta: talán egy szegény kis békára léptem?

Lehajlott az eltaposott állathoz, de még soha ilyen csodát nem képzelt: Halk vonítás ütötte meg fülét, de oly halk és oly vékony hangocska, mint a legkisebb csirke sipogása. A kis állat pedig egy gyönyörű, formás kis neufundlandi kutya volt, de nem nagyobb, mint egy jól kinőtt egér.

Szegény kis kutya, nem tudott felkelni, úgy látszik, valami csontja tört.

- Csodálatos, - gondolta Ilma, - hisz ez kicsiben épp olyan, mint az én Lordom! - Lord! Lord! hol vagy? - kiáltott kedvenc kutyájára, de az csak nem jött elő, hanem az eltiport állat pici farkát folyton csóválta, mintha ismerné Ilmát.

A leány gondolkozott mitévő legyen ezzel a kis tüneménynyel, midőn mélézéséből szörnyű dobogás riasztá fel. Azt hitte, egy megvadult ló jön neki, - de egész más alakja volt a felé közelgő állatnak: Rémes állkapcsai fogószerűen nyíltak és záródtak. A teste közepén majd eltört, oly vékonyra húzódtott, s a hátrész úgy hömpölygött utána, mint egy széles fekete hordó.

Ilma felsikoltott, mert távolabb még több ilyen szörnyeteg is jött, mely alakra hangya volt, de nagyságra legalább is teve.

Menekülni akart a kerti fák alá, de csodálatosképpen nem ismerte fel többé kertjüket. Voltak ott ugyan óriási növények, még nagyobbak talán, mint az előtt, de míg kedvenc, százados tölgyfája helyén csak derékig érő, de igen öreg formájú fát talált, mellette egy sohasem látott növény nyujtotta vagy tíz ölnyi magasságra ismeretlen alaku ágait. Legtetejében, egy méter átmérőjű kék virág himbált, amelyet Ilma buzavirágnak nézett volna, ha nagysága meg nem téveszti. De szegény virág, még is igen kicsinek érezhette magát, mert rémes nagy madarak szálltak rá, melyek alatt egészen lehajlott kék feje. Midőn azonban Ilma jobban nézte, meglátta, hogy a madaraknak nincsen tolluk, csak szőrös testük. Szárnyuk mintha drótköteletekből lenne művésziiesen összefonva, s szemük rettentően kiállott. Édes erős méz-szag terjedt körülöttük.

Nem messze a kékvirágu fától megpillant Ilma egy gyönyörű ernyőforma pavillont, melyet még soha sem látott kertjükben. Az oszlop, amely az épületet tartotta, úgy nézett ki, mintha elefántcsontból lenne esztergályozva, belül a tető alatt rózsaszín selyemfüggönyök simultak sűrűn egymás mellé.

Ilma közeledett, de minő volt csodálkozása, midőn a pavillonban egy jól kifejlett óriás gombát ismert fel.

Maga sem tudta miért, de leült és sírni kezdett. A rettenetes szörnyetegeket, ha csodálkozva is, de erős szívvel látta és most a gomba-pavillon látása mintha összetörte volna. Úgy érezte, hogy már nincs helye a világba, ahol többé nem ismer semmit, ahol minden széthúzódik, más arányokat vesz fel.

Csak zokogott, zokogott. Egyszerre valami nehezedik vállára, mintha egy épület dülne reá, s valami menydörgésszerű hang jön füléhez.

Kisírva, elrémülve néz fel. Egy óriás áll mellette. Előbb nem ismerte meg, de aztán valami torony magasságban maga felett mintha ismerős lenne az óriás vállain pihenő arc. Jobban, jobban nézi... nincs kétség, ez vőlegénye arca... tízszeres nagyságban!

Beszél, de Ilma nem tudja kivenni beszéde értelmét a zúgó morajból. Végre megérti, egyes hangokat felkap, s most már a beszéd is kezd valami értelemmé válni.

Szerelmes szavakat mond neki az az élő torony. Körülbelül ugyanazon szavakat, melyeket már hetek óta naponta hallott, s elég kellemesnek találta, mert szerény imádatot, s dicséretes gyöngédséget hallott ki belőlük. Most úgy érezte, mintha mázsás köveket zúdítának fejéhez.

Nem tud neki felelni, nincs többé köze ezen hústömeghez.

A rémes nagy arc elmállik csupa szomorúságtól, a menydörgő hang könnyörög, sopánkodik, végre egy literes könny cseppen ki szeméből, s egész bepocskolja Ilma csipkés pégnoir-ját.

- Ez már mégis sok, - mondja a leány, - mert öltözetével nem ismer tréfát, - s megy ismét a ház felé.

Az ajtóban egy gyerek állja útját. Ilma azt hiszi, hogy a kertész kis fia, s már szokás szerint cukrot akar neki nyújtani.

- De ugyan, Ilma! - sipogja a kicsike.

Ilma elképed: „Szent Isten, a papa! De hogy lettél ilyen kicsi?” A csöppség rábámul, úgy látszik nincs tudomása megváltozott arányairól, s szokott szigorú morózus hangon mond leányának néhány parancsoló szót.

Ilma hangosan fölkiacag: ez a kis valami akar *neki* parancsolni, aztán megrémül: hiszen ő mindig engedelmes leánya volt a papának - s ez kétségtelenül a papa? - csakhogy mintha megfordított távcsövön látná.

Hát ok a test kicsinysége a gyermeki tisztelet eltörlésére?

De hát akkor mi az egész gyermeki tisztelet, ha - kilokhoz van kötve? Úgy összeszorítja szívét valami. Nagyon szeliden, nagyon gyöngéden mondja:

- Mindjárt, édes papa, csak egy percre szobámba megyek.

Nem állja többé, - szobájába becsukja magát, itt legalább megtalálja saját életét, itt legalább minden a régi. De még sem: borzadva látja a tükröt, melyből alakja majd törpe kicsinységben, majd óriás nagyságban vetődik vissza, majd kályhaszélesre húzódik, majd cérnavékony lesz: „Istenem, hát én is? zokogja hevesen. Aztán kanári madarához fordul: Hála Istennek, ez a régi, se nagyobb, se kisebb, mint egy igazi kanári! fütyölni kezd édes, vidám csattogással. S oh, rémület! mintha minden egyes trilla ismételné: Az arányok! az arányok.

- Nem állom többé, - mondja a leány, - zavaros a fejem, nem értek többé semmit.

Lassan elhatározza, hogy itt hagyja az életet, mely neki már nem jelent semmit, melybe többé nem illik bele.

Asztalkáján morfiomos üveg. Álmatlan éjjeleken a kis ideges modern hölgy ebből szokott pár csöppet venni.

Hátha megnagyíthatnám az adagot, talán megsokszoroznám az álmat is? További gondolkozás nélkül fölhajítja az egész üveg tartalmát...

- Ilma, édes drágaságom, minő ijedelmet okozott nekünk! Óh, csak hogy ismét fölébredt! nem hiszi, milyen szerencsétlenek voltunk ön felett! De hogy is tehetett ilyet? hiszen az egész morfiomos üveg üres!

- Csak az arányokat tévesztettem el. De most menjen kérem, egyáltalán nincs itt helye hálószobámban, hiszen ön nem doctor medicinae - csak philosophiae.

- De Ilma, hiszen vőlegénye vagyok!

- Azt majd meglátjuk.

Ilma fölugrott fekvőhelyéből, oly frissnek és boldognak érezte magát. Kituszkolta tudós vőlegényét, s még nagyobb gonddal, mint máskor, igazgatta fűrtjeit.

Végre, végre, miután körmeit is rendbehozta, vagy háromszor cipőt váltott, s a tükörben ujjongva látta régi finom alakját, kimért lépésekkel ment kis szalonjába.

Vőlegénye arcán a várakozás unalma volt kifejezve, de Ilma megjelenésekor igyekezett ezen kifejezést valami édeskés melanchóliává átváltoztatni. - Miért oly kegyetlen, Ilma? ha tudná, hogy számoltam a perceket, még láthatom!

- Látom az arcán!

- Nos, és mégis kínoz?

- Délelőtt úgy sem szoktam urakat fogadni.

- U - ra - - kaat!!! Hát én magának *úr* vagyok?

- Nem nézhetem nefelejsnek! ma úrnak szokták nevezni, ki posztóruhában jár, iskolákat végzett, és ismer teát, kávét, cigarettát. Önnél különben tetőzi a forgalmat címere, állása, vagyona. Ön kétségtelenül *úr*, míg mások talán csak udvariasság-creálta urak.

Ilma gyorsan, pajkosan, idegesen darált, s darált volna még ki tudja meddig, ha társa félbe nem szakítja:

- Kegyelem, kegyelem! no jó, hát *úr* vagyok, de hiszen más egy „*úr*”, meg egy vőlegény?

- Erről majd máskor beszélünk.

- Csak nem akar! - - -

Ilma egyszerre igen komoly, s igen szép lett. Nyugodtan, az előbbtől egészen elütő modorban mondta:

- Édes barátom, meggondoltam a dolgot. Megismertem azon végtelen szerencsétlenséget, mely az arányok elváltozásából keletkezik. Hátha, az esküvő után, midőn már minden késő, másképp látnánk az arányokat?

- Egy jó tanácsot azonban adok önnek: ha ismét menyasszonya lesz, ne beszéljen neki filozófiát, csak esetleg jóval később, - ha már két-három gyerek van a házban, ezek tán úgyis annyira elváltoztatják az arányokat, hogy egy kicsit több vagy kevesebb ferdeség nem is számít.

A halál menuetteje.

Már éjfél felé járt az idő. Mind együtt ültek a nagy, kissé üres szalonban, melyben csak egy kopott aranyozású csillár s a butorok megfakult, empire-mintájú szövete hirdette egy elmúlt idő ízlését s elhomályosult fényűzését.

A mellékszobában néha fölsóhajtott a nagyasszony.

Ilyenkor leánya beszaladt hozzá, megváltoztatta a hideg borogatást, vagy vizet adott neki, néhány szót is szólt hozzá, aztán ismét elaludt a beteg, s fehér hálóköntöse fodra a lélegzetvétel nyugodt hullámozásával világított föl, vagy sötétült el az éjjeli mécs sárgás sugarába.

- Hogy van?

A fáradt fiatal asszony, mint már hetek óta, úgy most is reménytelen hanglejtéssel mondta e reménydús szavakat:

- Kissé jobban.

Így mondták ezt egymásnak napról-napra, óráról-órára, a beteg ereje pedig ezalatt fogyott s minden óra közelebb vitte a halálhoz. - De hát kit nem visz minden perc oda?

Csend volt a nagy szalonban, azon aggodalom és unalomból összeszótt nyomasztó csend, mely szürke nehéz pókhálójával minden nagy beteg háza táját körülfonja.

Egy teás-kanál csörrent meg, majdnem ijesztően hangzott e csekély lárma a sűrű csendben.

- Gróf úr, parancsol teát? - kérde a társalkodóné, egy szürke kis alak, vörös szemekkel s különös, csodálatos arccal, melyen összefolyt egy fáradt madár s egy zárdaszűz kifejezése.

A feleletet azonban nem várta meg, besiklott a beteghez, ki most egy könnyű mozdulatot tett.

A két fiatalabb férfi a szalonban beszédbe elegyedett, valami gazdasági tárgyról. A szőke asszony közelebb húzta székét az öreg gróf mellé s teát töltött neki.

Mikor már nagyon nyomasztó lett a csend mindkettőjükre, - hiszen testvére és leánya volt a betegnek ez a kettő, - beszédbe fogtak, előbb ismerősökről, aztán zenedarabokról, aztán - soká-soká kerülgették, de mégis csak rájöttek, - a halálról.

Most már nem volt beszélgetésük vontatott, az öreg úr élénken, nyomatékosan beszélt. A fiatal asszony feszült figyelemmel hallgatta:

- És mond csak Arthur bácsi, Josephine néni nagyon szerette azt az embert?

- Nehéz azt megmondani, hogy szerette-e? tudod, akkor, régen, más dolgot neveztek szerelemnek. Látod, itt az emléke. Ma kinek jutna még ilyen eszébe?

Arthur gróf egy fekete bőrtárcát húzott ki kabátja zsebéből. A tárcsa belső rejtekén, fehér selyem lapon, gesztenyeszín hajszálakkal nefelejts koszoru volt kihímezve, közepén két egymásba fonott név: Leó-Josephine, az évszám kikopott, s helyén csak a tűszúrások maradtak a szövetben.

Elli, a szőke asszony, elgondolkozva adta vissza a lapot:

- De ha oly nagy volt az a „flâmme”, miért nem lettek egymásé?

- Sok akadály volt ott, főképp, szegény anyánk soha se engedte volna meg, hogy leánya mesalliance-t csináljon.

- Mesalliance lett volna?

- Nem lehet éppen annak mondani, de hát csak nem is volt nagy partie.

Leó egy kertben kérte meg, s Josephine, - ki nagyon szenvedélyes volt, - kérésére megcsókolta. Egy leánynak az ő nevelésével ilyet csak gondolni is!

Abban az időben az is vétek számba ment, ha a leány csak egy termen sétált végig egyedül egy fiatalemberrel. Hja! nem volt még otthon az amerikai modor a fiatalságnál.

Tovább beszélt az öreg úr, rég elhalt emberekről, rég elmúlt viszonyokról. Öntudatlanul költő volt. Szavaira egy egész korszak tárult fel. Mintha egy potpourri vázát nyitottak volna ki, mintha csak elszáradt levendulák ósdi illata töltene be a termet világos ombrée szallagok suhogásával, atlasz cipők lépésével elővarázsolták egy fiatal leány bájos, rég szétporladt alakját, kis szegélyes fehér crépe ruhájában, égő fekete szemével, égő piros rózsájával övje mellett s a halál piros rózsájával hófehér arcán.

- Nagyon szép volt Josephine néni?

- A mennyire én emlékszem, nagyon. A pozsonyi bálokon mindig Diannának hívták. Egy ilyen bálon sokat táncolt. Még akkor néha egy Menuette-et is lejtettek, de divatosabb volt a Lançier, s a Française, már néhányan egy Valse ütemeire is forogtak, de ezt csak asszonyok merték tenni, fiatal leánynak soha sem jutott volna eszébe így táncosához simúlni.

- És mégis csak férjhez mentek, épp úgy, mint mi, - veté közbe Elli gúnyosan, - ezt már meg merték tenni azok a fehér galambkák is. Istenem, de mennyivel őszintébb legalább a mai idő!
- Mondd! hát aztán Leóval járta azt az illedelmes Française, vagy Lançiert, melyben csak az ujjak hegyei érintkeztek, de mi talán éppen oly alkalmas volt az ördög klaviatúrájának, mint - no, mint egy mai örült galopp?

- Nem, Leóval nem volt szabad neki beszélni, mama megtiltotta, de valahányszor táncba mellette ellebegett, mindig reá nézett.

Nem tudom, a visszafojtott érzés izgalma, vagy a tánc hevítette-e úgy ki, de arca lángba borult, keble pihegett, lázas hőség jött rá! Most ismét Leóra nézett, s elborította szívét a keserűség: hogy soha sem lesz az övé, s hogy mit ér az élet, *ha* nem lesz az övé?

Kint fénylett a téli éjszaka, éles keleti szél sivított el a szironyos hó felett, a csillagok mintha nem bírának tűzükkel, újabb és újabb, erősebb és erősebb lángra gyúltak, a csikorgó hideg jégvirágokat fakasztott az ablakokon.

Senki sem vette észre a bálteremben, hogy Josephine kiosont. A cselédség az előszobában nem merte megszólítani. Tiszteletteljesen állt fel az öreg jáger s a három lakáj, mikor mellettük elsuhan. Aztán utánna néztek némi csodálkozással, de úrnőjük tetteit kommentálni, egyiknek se jutott volna eszébe.

Úgy szaladt le a kivilágított lépcsőn Josephine, mintha üldöznék, aztán a nagy bejáratot elkerülve, a négyszögletű ház belső udvarába lépett.

Megállt a hóban. Könnyű rózsaszín selyem cipőit mintegy vaskapocsban tartotta a jeges hó fogva. Meztelen nyakát, vállát, szinte izzó fájdalommal érintette a dermesztő hideg, ráfagyasztotta az izzadságot. Lélegzete elállt, s arca annál jobban égett. Pár percig majdnem kéjes érzés fogta el, feje oly könnyű lett a friss, hideg levegőben, a bál-terem fülledt, nehéz párái után, mint egy rossz álom hullott le róla szerelme és bánata; oly kicsinyesnek látszott neki minden bánat, oly szép, tiszta, oly kívánatosan hívogatónak az élet.

Élni vágyott, élni akart, visszafordult a terem felé az ujonnan fakadt életvágygyal, - de már késő volt. Mintha ezer hangya szaladna föl testén, zibbasztó vonaglás futott végig a hátgerincen fel nyelvéig, onnan szétterjedt egész fejbőre alatt. Megborzadt. Tudta, hogy most már hiába tér vissza. Mindennek, mindennek vége. Titokzatos erőt hitt segítségül, az erő

érinté, mely most már nem ereszti el többé karmai közül, játszik vele egy ideig, de végre csak mégis elviszi.

Az öltözőben találta mama. Azt hitte, ruháját igazította egész idő alatt, nem is aggódott miatta.

Másnap lázas volt.

- Kis meghülés, - mondták, - s várták hogy jobban lesz, de minden nap rosszabbul lett.

Hetek múltak, a lázak csak nőttek, ereje fogyott.

Alig lehettem akkor hat éves, de jól emlékszem, hogy rohant mama a papa szobájába, hogy tördelte kezeit, - a fehércsipkés ruhaujjak hogy hajlottak vissza karjáról, - s hogy sikoltotta: - Istenem, Josephine hektikás!

Aztán gyógyították sok ideig. Semmi sem használt. Végre egy hathatóssabb módszerhez nyúltak: elhívták Leót.

Josephinenek megmondták, hogy most már egymásé lehetnek, csak gyógyuljon fel, csak éljen!

Pár napig mintha csakugyan visszajött volna az élet. Josephine felkelt pamlagjáról, ismét mosolygott, s járt is pár lépést, de lassan egy újabb érzés nőtt szívére.

Amint vőlegénye mindig követelőbb csókkal, bátrabb szerelemmel hajlott hozzá, elidegedett tőle.

Nem így képzelte ő ezt!

Még csak most közeledett vágyai teljesüléséhez, heves szíve dobbanása csak most kapta volna meg a feleletet, s már is lefoszlott róla minden hamvas zománca a boldogságnak. Kínosza a gondolat, hogy talán nem is szereti Leót. Talán csak míg elérhetlennek gondolta, látszott neki e szerelmi álmoly kívánatosnak? Vagy csak az álmoképet szerette, melyet róla szőtt. Honnan is tudhatná egy fiatal leány: mi a szerelem?... Ismét csend volt a nagy szalonban egy ideig. A betegre figyeltek, de az mélyen aludt... Elli végre megszólalt:

- De Josephine néni nem ment férjhez?

- Nem, - összetörte a sors, mielőtt kiszáríthatta volna lelkét. Milyen benső küzdelmeken ment keresztül, senki sem tudja.

Vőlegényére mindig mosolygott, de milyen fájdalmasan, milyen kétségbeesetten!

Erőltette magára a szerelmet, de a régi tépett levelü érzés-virág el volt tiporva, s az új, a lehetséges? - oh ettől borzadt.

Sokszor jött reá hasonló érzés, mint azon a fagyos téli éjszakán, kint a hóban, midőn a hideg zsibbadás végig futott lázas testén.

- Hogy tudod te mindezt, Arthur bácsi? Hiszen kis gyerek voltál akkor!

- Mama mondta el nekem. Utolsó időben másról se beszélt, mint Josephineről.

- Aztán még is jobban lett?

- Igen, az orvosok javulást konstatáltak, de egyszerre nyolc nappal az esküvő előtt ismét meghűtötte magát, - mama nem mondta nekem ugyan, hogy szándékosan tette, de minden szavából azt vehettem ki.

Tény, hogy augusztus hetedikén, mikor már minden el volt készítve az esküvőre, mikor a vendégek mind meghívókat kaptak, a házi kápolna teljes virágdíszben állt, - Josephinet kiterítették.

Előbb nagy sírás, futkosás volt a házban, még a dadám is, ki pedig máskor egy percre sem hagyott el, - félnapra elszaladt tőlem.

Egyedül bolyongtam a nagy termekben, az ajtók nyitva voltak. Egy szolga jött s egy durva faállványt hozott vállán, utána a komorna egy nagy darab fekete bársony-szövetet, aztán mind a többi cselédség ide-oda járt, mint egy hangyasereg. Virágcserepeket, nagy gyertyatartókat s fekete fátyolokat vittek, hogy a síma parquet, melyre mama úgy tartott, melyre lépni sem volt szabad, csakis atlasz-cipőben, egészen foltos maradt a nehéz poros lábaktól.

Aztán, csend lett a kastélyban, néma, nyomasztó, sűrű csend.

Másnap mama kézen fogott s bevitt a kápolnába. Feketével volt bevonva minden, csak számtalan égő gyertya s számtalan fehér virág világított ki a bársonyos, puha sötétségből.

Ott, hol legsűrűbben égtek a gyertyák, s legtöbb virág volt egymásra halmozva, egy magas állványon ezüstös, hosszú láda állt. Még akkor nem tudtam, hogy ezt koporsónak hívják. Sokkal szebbnek tűnt fel nekem, míg ezt a csúnya hangzású nevet nem ismertem. A lábában egy hosszúra kinyújtott nagy báb feküdt, fehér crépe ruhában, merev lábain kis, fehér atlasz cipők, keresztbe kötött fehér szalagokkal.

A dadám felemelt, hogy jobban lássam. De én még akkor sem tudtam összefüggésbe hozni, hogy ez a nagy viasz baba Josephine lenne. Hiszen Josephinenek mindig megmozdult a felső ajka, és szempillája is le s fel járt szeme felett, mint egy fekete madár szárnya.

Alva is láttam ugyan már, de akkor keze mindig orcája alatt volt s feje könnyen lehajtva, mint egy fáradt galambé. Most pedig, ki ott feküdt, oly mereven s egyenesen tartotta fejét, mint mama néha, ha sok vendég volt nálunk, vagy ha valakivel szigorú akart lenni.

Mama letérdelt, s magához húzott egy imazsámolyra, nekem is térdelni kellett. Hosszon imádkoztunk. A dada, ki mellettem állt, időről-időre mondta, mit kell imádkozni: most egy Miatyánkot, most egy Üdvözetet. Végre kivittek a kápolnából, hol már igen elálmosodtam. Jól esett kint a hűvösebb levegő, s a tiszta délutáni világítás. A kápolnát, s a benne fekvő merev alakot csakhamar elfelejtettem, semmi vonatkozásba sem hoztam nővéremmel s ha mondták, hogy Josephine meghalt, ennek sem volt semmi értelme számomra. Jól emlékezem, milyen vígan futkostam egész este, aztán másnap is. Egy új játékot kaptam akkortájba: egy facsiga, mely zsinigre csavarodott s ha leeresztették, újra felszaladt a zsinigre. „Patriote”-nak nevezték a francia forradalomban, akkor mindenki, még az utcán is ezzel játszott. Most már csak a gyerekeknél volt divatba. Én egész nap a Patriote-ot csavartam le s fel. Arra is emlékszem, hogy elestem a fűben s kis fehér piqué-nadrágom zöld foltokat kapott és rövidke kék spenceremről egy aranygomb leszakadt.

Este, mikor már fáradt voltam, dadám ölébe ültem, a kastély előtt, egy zöld pad állt ottan, körülte rondeauban citrom- és narancsfák, s cserepekben vanilliák és plumbágók voltak felállítva. Máskor esténként mama ült itt, néha vendégeivel, néha Josephine-nel.

De ma olyan volt az udvar, mintha kisépérték volna. Egy lelket sem láttunk. Hűvösödött az este s én a dadámhoz bújtam, egészen hozzá símultam. Jól esett, hogy melegített karjaival, még a kiskendőjét is ráhúzta fejemre.

Egyenként jöttek ki a csillagok az égen, s a fűben mind erősebben cirpelték a tücskök. Különben semmi nesz, minden kihalt, csendes és szótalán.

Egyszerre lánccsörgést hallok, mint mikor a ló megrázza a fejét s egyet ránt a szerszámon. Csakugyan, lent az istálló előtt kocsisunk hozta ki a lovakat. De nem a hintóba fogta be, hanem a szállító-szekérbe, melyen ládáinkat szokták vinni, ha Pozsonyba mentünk.

Nem tudom miért, de szörnyen hatott reám az a gondolat, hogy a szállító-szekérbe parádés lovak vannak befogva. Oda akartam szaladni, kis ostorommal rá ütni a kocsisra, az istrángokat rángatni - nem engedni! nem engedni!

Aztán síráskedv fogott el, a dadámhoz bújtam s azon torzult, útálatos, nedves hangon, melyen a síró gyerek beszél, kérdeztem tőle. Mit csinál az? Miért a pakkos-szekér?

Dadám megcsókolt és sokkal komolyabban, mint máskor szokott beszélni, mondta: - A te halott testvérnédet szállítják azon a várkövi kriptába.

Leírhatatlan borzalom fogott el e szavaknál. Mit a gyászkápolna, a merev viaszbaba, a virágok, s a gyertyák nem tudtak nekem megmagyarázni, egyszerre megértette velem a pakkos-szekér: a halál fogalmát.

Josephine, kiről úgy beszéltek, hogy a ház napsugara, kinek Pozsonyból hozták a szép ruhákat, ki menyasszony volt, ki után két inas is hordta az écherpe-okat, a hosszú fehér keztyűket, ki sohasem ült nyitott kocsiba, ma már csak egy tárgy, melytől szabadulni akarnak, melyet szállító-szekéren, ládába visznek, hogy eldughassák.

S csak ha el lesz téve szem elől, akkor kezdődik ismét a pompa, a kényeztetés sírja felett, a címerek, a virágok. Akkor újból a „ház napsugarának” fogják nevezni, imádkozni fognak érte komolyan és illedelmesen. Gyermekésszel ezt mind egyszerre megértettem, s mint egy nagy éjji madár szállt lelkembe a halál árnya, és minden földi dolgok ürességének érzete.

Sok idő kell hozzá, míg abba az ürességbe, - de egész más úton - tartalom ömlik, s míg az árny ismét kissé megvilágosodik, egy távoli fénytől, melynek okát csak gyaníthatjuk.

- De jó éjszakát, gyermekem, meglásd, anyád holnap jobban lesz.

- Adná Isten!

Mindketten tudták, hogy nem lesz jobban, nem is lett. - A családi sírboltban, nem messze Josephine-től, még volt egy üres hely, öt nap mulva ez befogadta az öreg asszonyt.

Makai Pista.

I.

Befogadták kocsisnak az urasághoz.

Parádés kocsisnak nevezték, bár hétköznap többnyire trágyát hordott, fát vágott, vagy őszi időben répa alá szántotta azt a kis darab földet a kert alatt, mi nem volt bérbe adva.

De mert régi időben az uraságnak cifra libériás kocsisai voltak, kik egész nap csak a lovászoknak parancsoltak, maguk meg nem tudtak hova lenni a semmittevéstől, Makai Pista igen megtisztelve érezte magát, mikor befogadták, aztán meg nagy jó is az szegény zsellér emberre, ha a bizonytalan feles termés helyett jön a biztos konvenció, minden hónap elején, jó időben, rossz időben, a gabona meg a buza. Még hozzá, ha a vékát nem csapják le szigorúan. Már pedig olyan házban, hol a cselédnek vékával mérik ki az életet, bizton nem csapják le szigorúan. Hiszen a véka még abból az időből maradt emlék, mikor a gazdasszony a mérésnél elhullott legszebb tiszta búzát is ocsúnak separtette ki, hogy az aprómarhának is jusson. Jutott is, maradt is, abban a boldog időben, - nem is olyan régen, - mikor még egyedül a cukorral takarékoskodtak, különben tejbe-vajba fürdött a világ.

Pistát nem lehetett valami szép jelenségnek mondani, bár elég jó alakja volt, s ha vasárnap frissen kimosdatva, nyalkán lépegetett, egész fiatal benyomást tett, szinte illet volna neki a darutoll kalapja mellé. De ha hétköznap lomhán húzta sáros csizmáit és sárgásbarna tatár arca előre hajlott, mindenki vén embernek nézte. Benyomott orra, széles pofacsontja s apró jelentéktelen szemei voltak, melyek kifejezése első tekintetre „sunyi”-nak látszott, de közelebbről nézve valami nyugtalanul rajongó és gyermekesen tudatlan lepett meg bennük.

Egy asszonyt is hozott magával, kit úgy hívtak, hogy Makainé, de nem voltak megesküdvé, csak úgy élt vele már vagy hat esztendeje.

Míg Pista katona-köteles volt, nem eskették meg, aztán meg nem telt lakodalomra, - szegény emberek voltak. - Pedig nagyon szerethette azt az asszonyt, mert miatta hagyta ott a kovács mesterséget, s ment zsellérnek és dolgozott körömszakadtig.

Az asszony sem volt szép, korán öregedett sárgás arcával, de csupa gömbölyűség, csupa fűrgeség, jó kedvű, mint egy kis begyes madár. Mindenben ügyesnek mondták, tudott fonni, szöni, s ha szövő-széke se volt, helye se, hová felállítani, önértetet adott neki sokféle ügyesége, alkalmatossága.

Hűségesek voltak egymáshoz, nem érezték hiányát az esketésnek.

A kis leányuk, Juliska se érezte, hogy ő tulajdonképpen nem is Makai Juliska s vígan játszott apja ostorával az udvaron, a kis kacsák mellett. Mert fiút szerettek volna, hát olyan fiús volt. Fiúsan csapkodott az ostorral, a kendőt mindig letépte magáról s boldog volt, ha egy rossz szalma-kalapot tehetett a fejébe.

Ha Pista aratni ment, a többi asszonyok, leányok ingerkedtek Makainével: - Nem szeret már, itt hagyott, a Jakab lány után jár. Hiszen nem is vagytok megesküdvé; le is út, fel is út.

Ilyenkor Makainé sírt és sírva vitte ki urának az ételt. Váltig mondogatta neki, hogy esküdjenek már meg, hogy mindenki csak őket csúfolja.

Ura megverte, hogy legyen miért sírni, meg hogy ne bosszantsa már őt, s az asszony fájós háttal, de nyugodt szívvel ült mellé delelni az akác árnyékába.

Most, hogy beszéltek, vége volt e jelenetnek. Együtt éltek csendesen, megbecsülték egymást, örültek a növekedő jólétnek, mit a biztos konvenció és lakás adott, s Makainé már egy szövöszékre is gondolt, hogy értékesíthesse ügyességét.

A második gyerek is útban volt s valahogy eszükbe jutott, hogy már most meg is esküdhetnének.

Pista még vonakodott a költségtől, de az asszony csak sarkalta: - Legalább törvényesen születne meg a fiúnk, mert biztos, hogy fiú lesz. Gubásné is mondta, pedig ő roppant ért az ilyenhez, mindíg meg tudja előre mondani.

Ha Juliskával nem is gondolt annyit, de nagyon bántotta, hogy a fiú törvénytelennek szülessék meg. Aztán római katolikus lévén, ha máskor eszébe se jutott, hogy vétkezhetnék azzal, hogy ő Pistának hű felesége, de gyónáskor mégis csak nyugtalanította, s nem is tudta jóformán megmondja-e, ne mondja-e?

Pista református létére nem jött ebbe a helyzetbe, hanem csak forgatta az eszébe, hogy mégis megesküszik a feleségével. Az uraság is bízta: - csak esküdjenek meg, tisztességesebb az úgy, a gyerek is ma-holnap megszületik, legyen legalább neve.

Pista vakarta a fejét: Hiszen Juliska is csak olyan, mintha törvényes lenne. Meg is verne engem az Isten, ha azt a jó asszonyt valaha el tudnám hagyni. - Csak a költség ne volna!

Az uraság a jó erkölcsre nézve, meg tekintettel az asszonyra, meg a szegény kis ártatlanra, megígérte, hogy kitarja a lakodalmat.

Most már Pistának se volt mit tenni, nem is tudta, miért vonakodik úgy, mikor eszébe se jutott az asszonyt valaha otthagyni. Elhatározták hát a lakodalom napját.

Most azon gondolkoztak, kit hívjanak meg nyoszolyóknak? A gazdák között nem volt rokonságuk, se komaságuk, olyan szedett-vetett népet pedig nem akartak. Legjobb lesz, ha az udvari cselédek hívják meg. Násznagynak eljön a kertész úr, nyoszolyólány lesz Magdi, a szobaleány, - ez is csak zsellér leánya volt - vagy talán ilyenkor nem is kell nyoszolyólány? - Nyoszolyóasszony lesz Mariska, a szakácsné, ha ugyan elfogadja? mert ez városi cseléd, Debrecenből jött és igen módos, finom fehércseléd volt. De Makainé addig kérte, hogy elfogadta a tisztességet.

Olyan nyoszolyó-kalácsot sütött mazsola-szőlővel, meg fahéjjal, hogy még a másik udvarban is megbámulták.

Mikor előállt a szekér, felvenni a násznépet, a kis Makainé egész menyasszony boldogságában jött fel az urasághoz búcsúzni.

Sötétzöld szoknya feszült éppen nem menyasszonyos termetén, s nehéz ránczaival csak jobban láttatta előre haladott állapotát. Fején és derekán egy mérges zöld kásmirkendő volt átkötve, melyből fakón, de vidáman sugárzott ki sárga arca.

Az uraság igen szépen beszélt hozzá: - Lám, csak megsegít az Isten, mert eddig is jó és hűséges voltál. Nátatok nem kérdés a boldogság, ismeritek egymást, nem veszíthettek semmit, csakis nyerhettek.

Már mind a szekéren ültek: Makai, Makainé, Magdi, a szobaleány, a kertész úr, csak a nyoszolyóasszony hiányzott még.

Magdi ismét leszállott a szekérről, s bekiáltott a konyhaablakon: - Asszonyság, tessék már jönni, azt mondja a kertész úr, hogy igen elkésünk.

A mint kilépett Mariska a konyhából, mindenki szeme megakadt rajta; halványzöld blouse volt karcsu derekán, ropogós papirselyemből, hozzá egy fehér szövet-szoknya s egy kis fekete selyem kötény. Fejére nem kötött kendőt, barnásszőke haja divatos kontyba volt feltűzve, s a konty mellé egy halvány piros rózsát illesztett.

„Egy kicsit ferdén jön ki ez a virágos fej nyoszolyóasszonynak” - gondolták a többiek, de hiszen Mariska még tulajdonképpen leány, - hanem azért lehet ötet már nyoszolyóasszonynak is hívni, - ha csak tapasztalataiért is.

Akár hogy is volt, de jól illett Mariskának fiatal leányos megjelenéséhez, a halványzöld blouse, meg a halvány piros rózsza, s amint módosan magát illegetve jött a konyha felől, Pista azt gondolta: olyan, mint egy hercegkisasszony, ezt bizton úrfi veszi el! Esküvő után, estefelé táncoltak egy kicsit Makaiéknál, aztán ettek ludaskását meg csörögét, ehhez bort ittak, - később pedig mézespálinkát. Makainé, - hogy mutassa az urának, milyen jó kedve van, - nagyot ivott a pálinkásüvegből. Pista elfordult. Nem szerette látni, mint hajlik hátra esetlen dereka, és hogy nyeli a pálinkát. Még hallani se szerette, hogy kottyán meg torkába az ital, mintha szűk butykosból öntenék, inkább Mariskához fordult s tréfált vele. Az asszonyka meg azt gondolta: talán nem látja az ura, ő hogy iszik, azért egészen elébe állt: - Isten éltesen!

Makai kelletlenül felelt: - Isten éltesen téged is!

Az asszony csak folytatta: - No, igyál hát! - de férjéből nem tudott más feleletet kivenni, csak hogy: - eleget ittam már.

Nem jól esett Makainénak, hogy ura nem köszönti rá a butykos, de azért dicsekedett a kertésznek, hogy milyen becsületes, józan ura van.

Mire besötétedett már csend volt a házaspárnál, a násznép elment, meg az a néhány bámuló gyerek is. A kis petroleum-lámpát eloltották. Pista ment az istállóba aludni, míg Makainé boldogan feküdt le Juliskával a nagy vetett ágyba...

Csendben-rendben élt a Makai-pár, éppen mint azelőtt, csakhogy a szövőszék álma is megvalósult.

Igaza volt az uraságnak, ők nem veszíthettek, csak is nyerhettek.

Hogy hosszabbodtak az esték, a fűrge gömbölyü asszonyka szövőszékéhez ült. Járt kezében a vetelő ide-oda. Pista pedig, ha dolgát végezte, lovait is megitta estére, ment végig a sötét udvaron, a konyha felé.

Hívogatóan, melegen világított ki a konyhatűz sárga fénye, a nyitott ajtón, messzire, a sötét udvarba. Egész fénylepedőket vetett az udvar gyepére. Különben sötét és hideg volt az udvar, csak a csillagok fénylettek a gyérülő akácleveleken keresztül.

Mariska a spórnál állt, fakanállal kavart valamit, egy nagy, fekete vasfazékba. A tűzfény egész körül sugározta leányos alakját, arca piros volt, mint a rózsza, kezei mintha égtek volna.

Pista egy kis ideig nézte a konyha sötétjéből, hogy sűrög-forog, hajlik ide-oda és hogy játszik rajta a tűzfény. Aztán belépett, s illedelmesen jóestét kívánt. Leült egy szögletbe s nézte, hogy kavarja Mariska a rántást.

- Tessék Pista bácsi, - s Mariska egy réttel kínálta meg Pistát, de ez nem fogadta el: - Köszönöm, éppen most ettem. - Aztán egy kis édes pálinkát vett elő a vakablakból. Ebből ivott Pista, - csak egy kicsit, - hogy éppen ne utasítsa vissza a szívességet. Aztán hazament, nagyon jókedvű volt, még tréfált is az asszonynyal. Minden este felment Pista a sötét udvaron, a világos konyha felé.

Makainé maga küldte: - csak menj, egészen fölvidulsz ott.

El is határozták, hogy keresztanyának csak is a szakácsnét hívják meg, ha ugyan megnyerhetik erre a tisztességre. - Mariska még csak új cseléd volt, de már ismerte az egész falu.

Igen megszerették barátságos modoráért.

- Cseppet sem büszke, - mondták az asszonyok.

- Derék, ügyes fehércseléd, - mondták a férfiak.

Mindig többen jöttek a konyhába s mikor az uraság már régen lefeküdt, még mindig világított a konyhaablak, de ilyenkor már bezárták az ajtót.

Makai most néha délután is felment a konyhába, mindig talált valami mondani valót a szakácsnénak. Felvágta neki a fát, ha nem is küldték, el is ült ott egy időt, úgy, hogy sokszor az istálló tisztátalan maradt, csak a trágyára hányta a friss szalmát. Meg is szólították érte egynéhányszor, de csak mindig ismétlődött a rendetlenség.

Többet is volt pálinkaszagu, mint azelőtt.

Ha felment a konyhába, Mariska mindig megkínálta édes pálinkával. Aztán Makainé se akart mögötte maradni kedvességben. Megkérte egy nap a szakácsnét, mutatná meg neki, hogy készíti azt az italt: - Asszonyság kérem, tessék már megmutatni, hogy csinálja az édes pálinkát? Pista halálós érte, meg magam is szeretek mindent tudni.

Mariska meg is mutatta, hogy tölti a cukrot a szilvóriumba, hogy teszi bele a megygyet, a coriandert, a citromhajat, csak azt nem mondta meg, hogy a megygymagot is bele töri, meg hogy a napon érleli be.

Így szegény kis Makainé, hiába igyekezett benne, sohase tudta az italnak igazi ízét megadni. Azért Makai csak ezt is megitta. Ha hazajött, felesége megkínálta egy pohárával, ha a konyhába ment a szakácsné két pohárával is adott neki. Gyöngy élet volt az élete.

Mariskának azonban mindig rosszabb híre járt. Esténként jöttek a falusi legények, mint a korcsmába, már duhajkodtak is, verekedtek is ottan. Sokszor a lárma a kastélyba is felhallatszott.

Be is mondta talán valaki, hogy a szakácsnét valami csúnya perbe akarják fogni, - szóval az uraság megsokalta végre, s bár sajnálta a fürge, ügyes cselédet, - de hamarosan váratlanul elküldték.

Helyébe időközben egy házsártos, öreg parasztasszonyt fogadtak. Nagyon ellene fordultak a cselédek. Nem szerették, hogy a konyhában ez parancsoljon. De az öreg valamikor szolgált már az uraságnál, s ha nem is tudott, igen ízlésesen főzött, így csak megmaradt télére.

- Olyan szomorú ez a konyha, mint a tömlőc, - mondta Pista feleségének. Az asszony csak bölintott, hogy - bizony az a'!

II.

Keresztelőt tartottak Makaiéknál.

- Derék, egészséges fiú! - mondták az asszonyok.

- Tessék csak nézni, milyen szép, kövér, mint a vakart hal, - dicsekedett a bába, mintha ő etette volna ilyen kövérré. A kis petroleum-lámpa alá tartotta a gyereket, ki a szokatlan fénytől megijedt, s hihetetlen fintorgatással húzta ide-oda, nyúlós, veres arcát, aztán pici,

hámlós kezeivel kapkodott a levegőbe, mintha valamibe akarna kapaszkodni, hogy bele ne essék az ismeretlen űrbe.

Juliska a suton ült, s ha csapkodni akart az ostorral, mondták neki: - nem vagy te fiú, mi jut eszedbe? Majd a kis öcsédnek való az. - Juliska legszívesebben csapkodott volna kis öccse felé, de nem mert, csak bóggni kezdett, mire hátba ütötték, erre elcsendesedett, félt mozdulni s végre unalmában elaludt.

Makainé már három nap múlva kint járt az udvaron, de még igen gyenge volt. Egy szürke nagykendőbe burkolva, csak lézengett. Sárga arca fonnyadtan világított ki a nagykendő vastag ráncai közül.

Egy hét múlva beszéltek itt-ott, hogy Makainé igen rosszul van, talán már meg se marad. Orvost is hoztak hozzá. Az orvos nem talált semmi különös bajt, csak hogy igen gyöngé, kímélni kell, de az asszony nem tudott magához jönni. Makai napról-napra lustább és rendtelenebb lett, s mind jobban gőzölt belőle ki a pálinka. Ha megszólították, csak azt felelte: - Hiszen azt se tudom, hol áll a fejem. - Az asszony mindig gyengébb lett. Ha kérdezték hogy van? egész nyiltan mondta: - Nincs nekem semmi bajom, csak az uram halálra szekéroz. Azóta nincs nyugtom, mióta az a jöttment személy magához édesgette. Semmi se jó neki, semmi se tetszik neki, csak az italt követeli. Ha mondom: nincs pénz, min vegyek? káromkodik... de még milyen csúnya szavakat mond, aztán veszekedik: „hát ki keres rátok? hozzatok hitelbe, ha nincs pénz.” - De csak akkor panaszkodott az asszony, ha az ura nem hallotta.

Makai meg búsan füttyürészett az istállóban. Nem lelte sehol se helyét. A dolog nem ízlett neki, a házban se szívesen volt; tudta ő már jól, hogy megútálta a feleségét. - Akkor kezdődött, mikor a lakodalmukkor látta pálinkát inni, s úgy kottyant meg a torkán az ital, mintha szűk butykosból öntenék. Aztán mindjárt eszébe jutott Mariska: Ő is ott állt mellette, mint a nádszál, mikor meg pálinkával kínálták, pohárból ivott, azt is csak úgy, mint a veréb, ha pocsolóyából iszik. - Istenem, de remek egy fejeérseléd is volt az a Mariska! Ugyan, hol lehet most? - Azt mondta, hogy visszamegy Debrecenbe. Azt is mondta, hogy írjak neki, csakhogy én nem tudok írni! Talán tanító Ilonka megírná nekem a levelet? De hát mit is írnék neki?

Így járt Pista fejébe csak a Mariska, csak a Mariska,

Ha a konyhába felment, le se ült. Hogy meglátta az öreg szakácsnét, helyét se lelte többet, ismét kifordult a sötét, csillagos udvarba s ment hazafelé.

De az asszonynyal is csak veszekedett, követelte a pálinkát, aztán mondta neki: - látni se szeretem azt az elfancsalodott képedet, szedd össze már magad, úgy is csak a restség bánt téged, semmi más. - Makainé sírt, vagy megverte Juliskát, igyekezetet is mutatott volna a dologra, de csak mindig gyengébb és betegebb lett. Már maga is vágyódott a kórházba.

Sokan azt mondták, hogy vízbetegségben van...

Egy kis leányt fogadtak a gyermek mellé, és Makai bevitte feleségét a kórházba. A kis leány nem tudott főzni, csakis krumplit sütöttek. A kis ujszülöttnek pedig szájába nyomták a tejesbutykost, néha egy kis pálinkát is adtak neki, csak hogy aludjék. - A ház hideg volt, a gyerekek sírtak. Makai még kevésbé lelte meg helyét otthon. Egy nap nem is találták a házban, se az istállóban, se a faházban. A konyhában is keresték, a kertben is, meg a korcsmában is, de nem volt sehol, sehol. - Gondolták, hogy eljön délután, - de nem jött, - este se, másnap se. Aztán nem keresték, az uraság se nagyon bánta: - Elkorhelyesedett úgy is, - mondták - nem nagy kár érte... Csak egy-két hónap múlva beszélte valaki, hogy látták volna Debreczenbe. Urasan volt felöltözve, fekete kabátba, kemény galléru csíkos ingbe, piros nyakkendővel.

A Mariskával valami kávémérést nyitottak, s vasárnap Mariska selyem ruhába ment a templomba, neki meg kemény kalapja volt és szivarozott. A templom előtt még egy egész égő szivardarabot dobott el, az utána szaladó cigánygyerek tekintetes úrnak nevezte érte.

Falujában már mindenki elfelejtette Makait. Feleségét a kórházból temették el, szegényesen, temetőárok mellett. A kis gyerek meghalt két hónapos korában. Juliskát meg az uraság fogadta be.

Apátlan, anyátlan árva, szegényke, - mondták róla az idegeneknek, az idegenek pedig megilletődve sóhajtották: - szegény gyerek!

Makairól még néha szállongott hír: hogy Isten felvitte a dolgát, milyen úri módon él. Olyan formát is mondtak, hogy még lovat is tart. Aztán megint nem hallottak róla semmit. - Vagy öt év után ismét beszéltek, hogy bajba került, hogy valami ügyes-bajos dolga volt a törvénnyel: kiraboltak valakit a kávémérésben; mások meg úgy beszéltek, hogy egy kereskedőt gutaütés ért ottan; mire rebesgették, hogy talán Makainak is benne volna a keze abban a gutaütésben. Bárhogy is volt, de Makai tömlöcbe került. Mariska kitisztázta magát minden gyanuból, és egy gazdag pékmester szeretője lett.

III.

Évek múlva egy züllött, beteges ember jött az udvarba az urasághoz kéregetni. Fázott és nagyon köhögött. A kapuból jövet, egyenesen a kastélyajtó felé tartott.

Csinos kis szobaleány jött elébe s durcásan kiáltott reá: - „mit akar itten? menjen, nem szabad a kastélyba jönni.”

A züllött ember a köhögéstől alig tudta kimondani: - tudom én a szokást, szolgáltam én úri házban, soh'se taníts te engem, leányom.

A kis szobaleány igen megharagudott, hogy ez a csavargó ötet tegezi s dühösen ment be a házba.

A csavargó még egy ideig ácsorgott, aztán, hogy nem volt senki, útnak indult.

A kapunál csak megszólítja valaki: - Hová igyekszik bácsi?

A züllött ember felnéz, mint egy homályos emlék tűnik szemébe:

- Maga az, kertész úr? engem már ugy-e nem is ismer?

- Csak nem tán'! Igazán te volnál? - Pista! De hát hogy jöttél ide?

- Jaj kertész úr, sok volna azt elbeszélni, - csak a Mariska, a Mariska, az vette el az eszemet, ő mindennek az oka, meg az úrimód, meg a pálinka.

- De hát menj fel a kastélyba, majd adnak valamit.

- Nem adnak ott semmit, megváltozott a világ! Mikor itt laktam még a kő is lágy volt, most meg tán' már a talu is kemény lett? Hiába, az uraknak is nehéz élni. Megváltozott a világ, meg a!...

- De hát nézd meg legalább a lányodat.

- Micsoda lányomat?

- Hát a Juliskát. Az uraság felfogadta, mikor elmentél. Egész kisasszony lett belőle. Vasárnap kalapba megy a templomba.

- Mondták azt nekem Debrecenben, de jóformán nem is akartam akkor hallani. Pedig húzott volna a szívem vissza a gyerekekhez néha, de csak elcsitítottam. A Mariska meg majd kikaparta a szememet ha mondtam: ugyan mit csinálnak most a gyerekek?

Ismét közeledtek a kastélyhoz. A pitvar ajtóban, mint színes árnyék vonúlt el egy leány alakja, aztán megint megjelent s egy más ajtóba tűnt el. A kis szobaleány volt, ki előbb úgy rárivalt a csavargóra.

A kertész megszólította: - Juliska, Juliska, gyere ki.

- Minek? - felelt egy negédes hang, de azért csak kijött a leány.

- Nézd csak Juliska, - mondta a kertész, - nagy örömet tudatok veled. - Itt van apád, eljött meglátogatni.

Juliska arca egyszerre tíz évet öregedett. Egészen összehúzta a száját, mintha savanyu almába harapott volna és gorombán felelt: - Nincs nekem apám, nem is volt soha. Kicsi koromban néha ugyan megvert egy rossz ember, ki az anyámmal lakott, de szerencsére azt is elvitte az ördög.

- Ugyan Juliska! - szörnyűködött a kertész, - hallgass csak ide. Látod, nem szép, hogy ilyen hálátlan vagy, szegény apád most beteg és keresni se bír. Legalább egy pohár bort hozhatnál neki, vagy a reggelidből kínáld meg, úgy is láttam, hogy most vitted be a kávédat.

Juliska most csak attól félt, hogy kijön a kis inas, és megtudja, hogy ez a rongyos kéregető az ő apja, pedig ennek mindig azt mondta, hogy ő úrtól való gyerek, azért csak nyugtalanul felelt: - Ha a kávé, hát az én kávé!

Szégyenkezve mondta a züllött ember: - Nem kell nekem kávé, sohse szoktam én hozzá, de legalább beszélgetni szeretnék veled Juliska.

A leány most egész vörös lett dühébe. Nyílt az ajtó, mi még mérgeesebbé tette:

- Mit Juliskáz engem, hagyjon nekem békét, menjen pokolba, vén korhely!

Ezzel becsapta maga után az ajtót s elsuhant a kis inas mellett, ki már régen a folyosón hallgatódzott...

A kertész restelte a dolgot. Egy perc alatt meggondolta, hogy hiszen neki nem rokona ez a szegény ember, rá nem is hozhat szégyent, meg hogy neki mindig igen jó szíve volt, s vígasztalóan fordult a csavargóhoz:

- Tudja mit bácsi, jöjjön hozzánk ebédre, örülni fog a feleségem ilyen régi ismerőst látni.

De Makai csak rázta a fejét: - Hosszu utam van még kertész úr, Isten áldja meg kertész úr! tisztelem az asszonyságot!

Ezzel kifordult a kapun, lassan haladt, nehezen húzta lábait, mintha nagy sárban járna - és ment a hosszú útra.